

Prac. Pomor.
Biblioteka
Główna
UMK Toruń

09050 /21

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

21

1 I 1967 — 31 XII 1967

TORUŃ 1969

WYDAWNICTWA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
ZA ROK 1968

SPRAWOZDANIA TNT

Nr 20 (za okres 1 I — 31 XII 1966) Toruń 1968, s. 50 + 2 nlb. zł 12.—

ROCZNIKI

- CZACHAROWSKI ANTONI: Społeczne i polityczne siły w walce o Nową Marchię w latach 1319—1373. Ze szczególnym uwzględnieniem roli możnowładztwa nowomarchijskiego, Toruń 1968, s. 200 + 4 nlb. + 2 mapy, R. 73, z. 2, zł 45.—
- ZIELIŃSKA KRYSZYNA: Zjednoczenie Pomorza Gdańskiego z Wielkopolską pod koniec XIII w. (Umowa kępińska 1282 r.), Toruń 1968, s. 139, R. 73, z. 3, zł 25.—
- POWIERSKI JAN: Polska, Pomorze Gdańskie i Prusy we wcześniejszym średniowieczu (do 1230 r.), Toruń 1968, s. 212, R. 74, z. 1, zł 42.—

FONTES

Protokoły Rady Stanu Księstwa Warszawskiego, t. 2, cz. 2, wyd. Bronisław Pawłowski i Tadeusz Mencel, Toruń 1968, s. 384, Fontes 60, zł 45.—

STUDIA IURIDICA

- GŁUCHOWSKI JAN: Lokaty budżetowe w Polsce Ludowej, Toruń 1968, s. 96 + 4 nlb. t. 8, z. 1, zł 18.—
- BULSIEWICZ ANDRZEJ: Proces o odszkodowanie za niesłuszne skazanie lub oczywiście bezzasadny areszt tymczasowy, Toruń 1968, s. 133 + 3 nlb., t. 8, z. 2, zł 30.—
- BISKUPSKI KAZIMIERZ: Problemy ustrojoznawcze, Toruń 1968, s. 256 t. 8, z. 3, zł 40.—

ZAPISKI HISTORYCZNE

- TOM 33, z. 1, Toruń 1968, s. 170 + 2 nlb., zł 30.—
- TOM 33, z. 2, Toruń 1968, s. 171 + 1 nlb., zł 30.—
- TOM 33, z. 3, Toruń 1968, s. 277 + 3 nlb., zł 30.—
- TOM 33, z. 4, Toruń 1968, s. 144 + 3 nlb., zł 30.—

PRACE WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO

- KRZEWIŃSKA ANNA: Pieśń ziemiańska, antyturecka i refleksyjna. Studia nad wybranymi gatunkami staropolskiej liryki XVI i XVII wieku, Toruń 1968, s. 203 + 1 nlb., t. 19, z. 2, zł 35.—
- Teka Komisji Historii Sztuki t. 4, Toruń 1968, s. 265 + 3 nlb., t. 19, z. 3, zł 50.—
- FRIEDELÓWNA TERESA: Kategoria plurale tantum w języku polskim, Toruń 1968, s. 170 + nlb., t. 20, z. 1, zł 30.—

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

21

1 I 1967 — 31 XII 1967

0

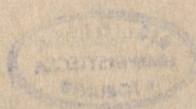

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

21

1 I 1967 — 31 XII 1967

TORUŃ 1969

S. W.

REDAKTOR NACZELNY WYDAWNICTW TNT

Artur Hutnikiewicz

Komitet Redakcyjny

Przewodniczący: *Bożena Osmólska-Piskorska*

Członkowie:

Bronisław Włodarski, Rajmund Galon

WYDANE Z ZASIŁKU
WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ
W BYDGOSZCZY

09050

Cyfr. Pomoczn.

Państwowe Wydawnictwo Naukowe
Oddział w Poznaniu, 1969

Wydanie I. Nakład 570+80 egz. Ark. wyd. 6,5. Ark. druk. 5,75. Papier druk. sat. V kl. 70 g, 70×100. Podpisano do druku 24 I 1969 r. Druk ukończono w styczniu 1969 r. Cena zł 12.—

Zakłady Graficzne w Toruniu. — Nr zam. 2506 — M-14

E 536 / 69

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

Nr 21

1 I 1967 — 31 XII 1967

SPIS RZECZY

	str.
I. DOROCZNE WALNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA	
Przemówienie prezesa Konrada Górskiego	9
Przemówienie prof. Artura Hutnikiewicza	15
Protokół Walnego Zebrania Towarzystwa Naukowego w Toruniu z dnia 19 lutego 1968 r.	18
Sprawozdanie z czynności Towarzystwa za rok 1967	20
Sprawozdanie skarbnika Towarzystwa	31
Protokół Komisji Rewizyjnej	34
Zmiany w składzie Towarzystwa	35

II. SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

WYDZIAŁ I

MYŚLIBORSKI-WOŁOWSKI S., Udział Prus Zachodnich w powstaniu styczniowym (ref. W. Łukaszewicz)	37
GRZEGORZ M., Dokumenty II pokoju toruńskiego z 1466 r. Analiza dyplomatyczno-sfragistyczna (ref. M. Biskup)	37
SALMONOWICZ S., Z problematyki narodowościowej i politycznej osiemnastowiecznego Torunia	37
MOSSAKOWSKI J., Zasięg lasów i zabagnień oraz układ skupień osadniczych na wyspie Ranie na przełomie XII i XIII w. (ref. T. Grudziński)	45
BIENIAK J., Wielkopolska, Kujawy, Łęczyckie i Sieradzkie w dobie likwidacji rządów czeskich w Polsce na początku XIV w. (ref. B. Włodarski)	45
JASIŃSKI K., Genealogia Piastów, t. III, Piastowie dolnośląscy, cz. 2	45
Posiedzenia Komisji Historycznej	45

WYDZIAŁ II

88 PUCIATA-PAWŁOWSKA J., Dzieje przyjaźni Józefa Mehoffera i Stanisława Wyspiańskiego	46
---	----

	str.
BARTOSZEWICZ A., Pojęcia i terminy w polskiej krytyce literackiej w pierwszej połowie XIX w. (ref. B. Nadolski)	46
KOTARSKI E., Publicystyka Jana Dymitra Solikowskiego (ref. B. Nadolski)	49
Posiedzenia Komisji Filologicznej	52
Posiedzenia Komisji Filozoficznej	53
Posiedzenia Komisji Historii Sztuki	53
Posiedzenia Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa	54

WYDZIAŁ III

BASIŃSKA H., CIESIELSKA J., Badania nad składem osadów wytrącających się w reakcji $\text{Bi}(\text{NO}_3)_3 + (\text{NH}_4)_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ (ref. H. Basińska)	54
BASIŃSKA H., SOBOCZYŃSKA J., Badania nad składem osadów wytrącających się w reakcji $\text{CeCl}_3 + (\text{NH}_4)_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ (ref. H. Basińska)	55
BASIŃSKA H., PUZANOWSKA-TARASIEWICZ H., Badania nad własnościami jednokadnianu kaprolaktamu (ref. H. Basińska)	55
ORYLSKI Z., Badania nad składem osadów wytrącających się w reakcji azotanu srebrowego z żelazocyjankiem sodowym i litowym (ref. H. Basińska)	56
CZERWIŃSKI Z., NOWAKOWSKI R., Własności elektryczne warstw adsorbujących na granicy fazy krystalicznej $\text{NaH}_2\text{PO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$ i jego roztworu nasyconego (ref. Z. Czerwiński)	56
DMOCH I., Ślimaki i małże górnourajskie Czarnogłowów i Świętoszewa oraz warunki paleoekologiczne w jurze górnej na Pomorzu Zachodnim (ref. R. Galon)	57
PIETRUCIEŃ C., Charakterystyka hydrologiczna strefy kontaktowej wód gruntowych i morskich na przykładzie wybranych odcinków polskiego wybrzeża (ref. R. Galon)	58
BRODNIEWICZ I., Mięczaki w historii Bałtyku (ref. R. Galon)	59
BOIŃSKA U., Stosunki florystyczno-fitosocjologiczne uroczysk: Podgórze i Nadkwasin w nadleśnictwie Płock (ref. J. Walas)	61
CEYNOWA M., REJEWSKI M., Roślinność jeziora Nawionek (ref. J. Walas)	62
OBUCHOWSKA B., Badania kariologiczne nad rozwojem tapetum w pylnikach <i>Galinsoga quadriratiata</i> Ruiz et Par. ze zwróceniem uwagi na ewentualny wpływ warunków zewnętrznych na ten proces (ref. J. Walas)	62
OBUCHOWSKA B., Badania kariologiczne nad rozwojem tapetum w pylnikach <i>Galinsoga parviflora</i> C a v. (ref. J. Walas)	63
SMOLIŃSKI J., Efektywność teleskopu Schmidta 60/90 cm w użyciu z pryzmatem obiektywowym, cz. III. Szerokości równoważne linii (ref. W. Iwanowska)	63
GĄSKA S., Statystyczne badania elementów orbit małych planet z uwzględnieniem ich pochodzenia (ref. W. Iwanowska)	64
GĄSKA S., Statystyczne badania elementów orbit meteorów (ref. W. Iwanowska)	65
GĄSKA S., Elipsoida periheliów orbit małych planet (ref. W. Iwanowska)	65
JANISZEWSKI L., OLSZEWSKA E., SŁOWIŃSKI S., KĄDZIĘLA W., NARĘBSKI J., GROMYSZ H., KARCEWSKI W., WASILEWSKA E., Mikroelektrodowe badania układu nerwowego i mięśniowego (ref. L. Janiszewski)	65
Posiedzenia Komisji Astronomicznej	66

WYDZIAŁ IV

KRAJEWSKI W., Sytuacja prawna jednostki gospodarczej i uspołecznionej w procesie cywilnym	67
SYMONIDES J., Granice i zmiany terytorialne w świetle zasady efektywności (ref. W. Kornatowski)	67

III. MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW

Wydział I

Głębowicz Bogdan	68
Salmonowicz Stanisław	69

Wydział II

Witkowski Leon	71
--------------------------	----

Wydział III

Ingarden Roman Stanisław	74
Łodzińska Alicja	78

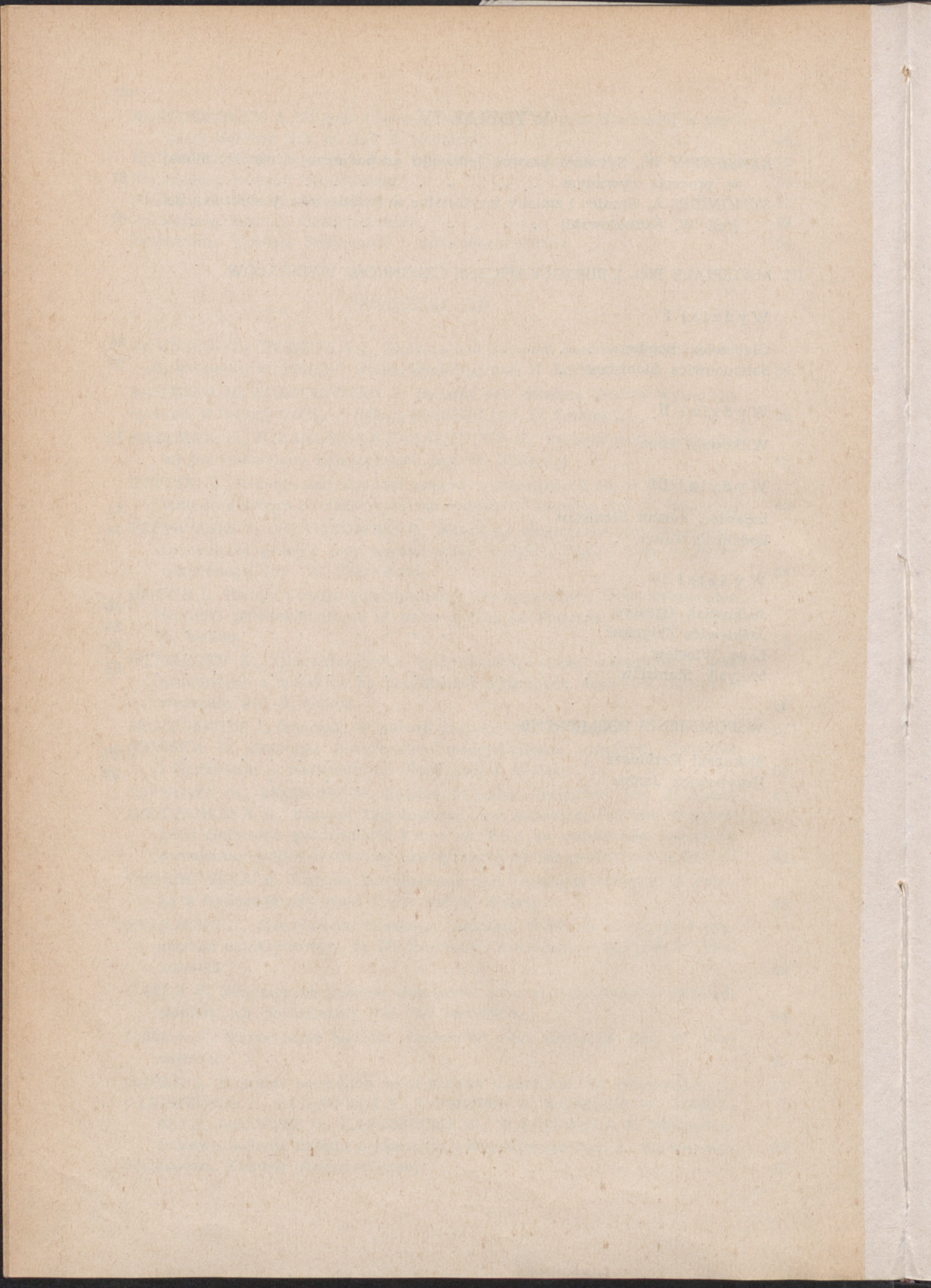
Wydział IV

Jackowiak Czesław	80
Jaśkiewicz Zbigniew	82
Lang Wiesław	82
Matysik Stanisław	84

IV. WSPOMNIENIA POŚMIERTNE

Biskupski Kazimierz	87
Hurynowicz Janina	88

I

DOROCZNE WALNE ZEBRANIE TOWARZYSTWA w dniu 19 lutego 1968 r.

PRZEMÓWIENIE PREZESA TOWARZYSTWA KONRADA GÓRSKIEGO

Zgodnie z przestrzeganym od wielu lat zwyczajem rozpoczniemy nasze tegoroczne Walne Zebranie od uczczenia pamięci członków, którzy odeszli od nas w ciągu ostatniego roku. Straciliśmy niestety ludzi o najwyższej wartości zarówno pod względem intelektualnym, jak i moralnym. Tę smutną listę zgonów zapoczątkował prof. dr Henryk Elzenberg, członek miejscowy II Wydziału.

Urodził się w Warszawie w 1888 r. z rodziny, która należała do najwybitniejszych przedstawicieli inteligencji warszawskiej w II połowie XIX w. Ojciec był znanym adwokatem, stryj wybitnym lekarzem. Z tej rodziny pochodziła też poetka rewolucji 1905 r. — Sawitri — późniejsza publicystka Anna Zahorska i przyrodni brat — Juliusz Wirski, zmarły parę lat temu.

Henryk, jako syn z pierwszego małżeństwa, umieszczony został przez ojca w szkołach szwajcarskich — w Genewie uczęszczał do szkoły średniej. Następnie studiował w Sorbonie romanistykę. Obok tego odbył studia filozoficzne: był uczniem Bergsona.

Doktorat uzyskał w Sorbonie na podstawie rozprawy „Le sentiment religieux chez Leconte de Lisle”. Habilitował się w Krakowie po przedstawieniu pracy o Leibnizu. W dalszej karierze naukowej działał nie tylko jako filozof, ale również bardzo często zajmował się literaturą francuską i polską.

Pracował na stanowisku docenta najpierw w UW potem w USB w Wilnie, a po II wojnie światowej w Toruniu jako profesor filozofii na UMK. Zajmował się głównie filozofią wartości i historią filozofii. Zawieszony czasowo w czynnościach, powołany został na nowo do pracy dydaktycznej w 1957 r., ale nie mógł jej już wykonywać skutkiem chorób. Złamanie nogi w biodrze, a później ciągłe niedomagania spowodowały po długich cierpieniach śmierć w dniu 6 IV 1967 r.

Ogłosił niewiele prac — ze względu na wysokie wymagania, jakie stawiał drukowanemu słowu. Poza rozprawami z historii filozofii ogłosił

studia z filozofii wartości: *Wartość i człowiek*, pisma o charakterze krytycznoliterackim: *Próby kontaktu* i dziennik życia duchowego: *Kłopoty z istnieniem*.

Umysłowość niezwykle subtelna i głęboka; świetny prelegent, bez jakiegokolwiek efekciarstwa retorycznego; jako dydaktyk uniwersytecki wywierał głęboki wpływ na słuchaczy, budząc w nich poczucie odpowiedzialności intelektualnej i wyrabiając precyzję myślenia.

Toruńskie Towarzystwo Naukowe wraz z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika i Towarzystwem Filozoficznym uczciło jego zasługi akademią żalobną, zorganizowaną na jesieni ub. roku.

Kazimierz Biskupski, członek IV Wydziału TNT i jego organizator, przez dwie kadencje prorektor UMK i członek Zarządu TNT. Urodził się w 1906 r. w Warszawie, gdzie w 1931 r. ukończył studia prawnicze. W latach 1932—1962 pracował naukowo, wykonując zarazem zawód adwokata, a po wojnie urzędnika administracyjnego na bardzo wysokim szczeblu. Pierwsze publikacje z prawa ogłosił w latach 1936—1939. Doktorat uzyskał w 1948 r. na UW. W latach 1947—1959 pełnił kolejno funkcje asystenta, zastępcy profesora, docenta i profesora nadzwyczajnego w Szkole Głównej Służby Zagranicznej w Warszawie, dalej na UW, Wyższej Szkole Prawniczej i Akademii Wojskowo-Politycznej. W latach 1956—1958 pełnił funkcję dziekana Wydziału Dyplomatyczno-Konsularnego SGSZ. Od 1958 r. był profesorem UMK i kierownikiem Katedry Prawa Państwowego. Ogłosił około 30 prac z zakresu prawa państwowego, dotyczących zagadnień ustrojowych PRL i niektórych krajów zachodnich. Zmarł w dniu 7 VI 1967 r.

Ktokolwiek miał możliwość zetknąć się z profesorem Biskupskim czy to jako prorektorem naszego Uniwersytetu, czy na terenie działalności w TNT, mógł się przekonać o niepospolitych jego wartościach jako uczonego i człowieka. Mimo zdecydowanego zaangażowania w działalności politycznej, profesor Biskupski był człowiekiem o głębokiej tolerancji wewnętrznej i zdolności zrozumienia ludzi inaczej myślących niż on. Jego życzliwość dla ludzi, szlachetność i lojalność w postępowaniu jednała mu powszechny i głęboki szacunek. Odejście jego jest wielką stratą zarówno dla UMK, jak i dla TNT, odejście jakże przedwczesne, gdy uświadomimy sobie, że w chwili śmierci liczył 61 lat.

Trzecią wielką stratą dla naszego środowiska była śmierć prof. dr Janiny Hurynowicz. Urodzona w 1894 r. w Wilnie, tam również uczęszczała do szkoły średniej (1911 r.) a studia medyczne odbywała w Petersburgu i ukończyła je w roku akademickim 1917/1918. W latach 1917—1922 pełniła różne funkcje lekarskie w ówczesnym szpitalnictwie wojskowym, kierując oddziałami: chirurgicznym, epidemiologicznym, neurologicznym i psychiatrycznym. Od 1922 r. rozpoczęła pracę na USB w Wilnie, najpierw jako asystent, potem adiunkt Kliniki Neurologicznej. W latach 1933—1938 była adiunktem w Zakładzie Fizjologii na Oddziale

Neurofizjologii, a w latach 1938/1939 kierownikiem i zastępcą profesora w Klinice Neurologicznej i Psychologicznej USB w Wilnie. W okresie wojny była ona zastępcą dyrektora i kierownikiem naukowym Miejskiego Szpitala Neurologicznego w Wilnie, biorąc jednocześnie udział w czasie okupacji niemieckiej w tajnym nauczaniu uniwersyteckim.

Doktorat uzyskała w 1927 r., a habilitację przeprowadziła w 1930 r. W latach 1927—1939 pracowała naukowo we Francji pod kierunkiem wybitnych specjalistów w dziedzinie neurofizjologii. Wybrana została na członka-korespondenta Société Philomatique przy Sorbonie w 1928 r.

Od października 1945 r. objęła stanowisko profesora neurofizjologii i fizjologii porównawczej na UMK. W 1946 r. została członkiem korespondentem PAU. W 1949 r. uzyskała nominację na profesora zwyczajnego. W latach 1948—1950 pełniła funkcję prodziekana Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UMK.

Uczestniczka wielu międzynarodowych kongresów z zakresu neurofizjologii i wysoko ceniona w środowisku naukowym europejskim, była autorką bardzo wielu prac z zakresu neurofizjologii i fizjologii porównawczej. Niewątpliwie była jedną z najznakomitszych specjalistek w tej dziedzinie w skali międzynarodowej.

Cóż mam mówić o niej jako człowieku? Wszyscy, co mieli z prof. Janiną Hurynowicz do czynienia, wiedzą, że była człowiekiem niezwyklej szlachetności i dobroci, gotowa pomóc każdemu, kto tego potrzebował. Odejście jej wzbudziło powszechny żal, że naszemu środowisku ubył ktoś tej miary intelektualnej i moralnej. Zmarła w dniu 3 X 1967 r.

I jeszcze dwie osoby, które nie były członkami Wydziałów, ale zasłużyły sobie na jak najlepszą pamięć w naszym środowisku.

Dr Aleksandra Zajkowska-Znamierowska, asystentka przy Katerze filozofii UMK, potem wieloletnia pracowniczka Biblioteki Głównej UMK — zmarła w Poznaniu 31 I 1967 r.

Mgr Janina Kapuścińska, również wieloletnia bibliotekarka, naprzód Biblioteki USB, potem UMK — zmarła po długotrwałej chorobie w Anglii, w Birmingham 14 IX 1967 r.

Uczcijmy pamięć naszych zmarłych członków chwilą milczenia.

Towarzystwo Naukowe w Toruniu wkroczyło w 93 rok swego istnienia. Zbliżając się do setnej rocznicy powstania, żywotności swojej nie traci, przeciwnie — nabiera coraz większego rozmachu na wszystkich odcinkach działalności, która koncentruje się nadal głównie na akcji wydawniczej, badaniach naukowych i popularyzacji wiedzy.

Struktura organizacyjna Towarzystwa w stosunku do ubiegłych lat nie uległa zmianie. Komórkami, poprzez które Towarzystwo spełnia statutowe swe zadanie: uprawianie nauki i upowszechnianie jej wyników, są 4 Wydziały, 12 Komisji i 8 Komitetów Redakcyjnych oraz Redakcja Naczelna. Wydziały, Komisje i Komitety Redakcyjne odbyły w roku sprawozdawczym 29 posiedzeń naukowych i 18 posiedzeń administracyj-

nych. Przedmiotem tych posiedzeń — zwłaszcza naukowych, były odczyty, referaty, komunikaty naukowe, przedstawianie prac, dyskusje nad nimi i kwalifikowanie ich do druku, zatem sprawy, które mogły wzbudzić zainteresowanie wszystkich członków danej komórki.

Pierwszym przejawem działalności Towarzystwa bezpośrednio po jego powstaniu była akcja wydawnicza, której początek datuje się od roku 1878, kiedy to ukazał się I zeszyt „Roczników” TNT, a następnie „Fontes” i „Zapiski Historyczne”. Gdy jednakże wówczas głównym celem tych wydawnictw było uratowanie ginącej pod presją zaborcy świadomości narodowej Polaków na Pomorzu, torowanie im drogi do własnego życia kulturalnego i dokumentowanie odwiecznej polskości ziem pomorskich, gdy zatem działalność wydawnicza Towarzystwa wykraczała daleko poza strefę spraw czysto naukowych i sięgała w dziedzinę zagadnień polityczno-narodowych, to obecnie publikacje Towarzystwa, będące wynikiem badań z zakresu różnych dyscyplin reprezentowanych w środowisku uniwersyteckim Torunia, są cennym wkładem do nauki polskiej, wypełniając rzeczywiste luki w nauce i w dziedzinie popularyzacji wiedzy. Wydane przez Towarzystwo w ciągu jego istnienia łącznie 652 pozycje, o objętości 5183 ark., to niewątpliwie poważny naukowy dorobek Towarzystwa, wzbogacający skarbnicę wiedzy polskiej. Wydawnictwa Towarzystwa wychodzą nadal w ośmiu seriach, z tym, że w serii Prac Popularnonaukowych powstała podseria jako tzw. „Biblioteczka Kopernikańska”. Obejmie ona następujące tytuły: *Dom i środowisko rodzinne Mikołaja Kopernika* Karola Górskiego, *Toruń literacki i naukowy z czasów Odrodzenia* Bronisława Nadolskiego, *Życie polityczne i gospodarczo-społeczne Torunia w czasach Kopernika* Ireny Biskupowej, *Kultura Prus Królewskich w czasach Kopernika* Zenona Nowaka, *Mikołaj Kopernik w literaturze polskiej* Bronisława Nadolskiego, *Dzieje kultu Kopernika w Toruniu* Marii Mazurkiewicz, *Mikołaj Kopernik jako ekonomista* Stefana Cackowskiego, *Udział Kopernika w życiu politycznym Prus Królewskich* Mariana Biskupa, *Dzieje kultu Kopernika w świecie i w Polsce* Jerzego Dobrzyckiego, *Biblioteka Mikołaja Kopernika* Leonarda Jarzębowskiego, *Mikołaj Kopernik jako astronom* Andrzeja Woszczyka, *Toruń z czasów Kopernika* Bohdana Rymaszeńskiego, *Mikołaj Kopernik — dzieje jednego odkrycia* Waldemara Voisé, *Problem nazwiska M. Kopernika* Stanisława Rosponda. Każdy tomik będzie miał objętość 3—4 arkuszy druku. Decyzją Państwowego Wydawnictwa Naukowego w Poznaniu z października 1967 r. przyznana została „Zapiskom Historycznym” począwszy od 1968 r. ranga „czasopisma”, co ma tę korzyść, że zamówienia na prenumeratę przyjmować będą Oddziały i Delegatury „Ruchu”, Wzorcownie Wydawnictw Naukowych PAN, Ossolineum, PWN oraz księgarnie naukowe „Domu Książki”. Zachowana będzie stała cena 30 zł za jeden zeszyt oraz stała objętość około 13 arkuszy każdego zeszytu, z wyjątkiem zeszytu 2, w którym corocznie za-

mieszczana będzie „Bibliografia Pomorza Wschodniego i Zachodniego”. Ze względu na rozszerzanie od dłuższego już czasu tematyki „Zapisek” także na region Bałtyku, szczególnie zaś na kraje skandynawskie, „Zapiski Historyczne” od nr 4 1968 r. będą miały podtytuł „Kwartalnik poświęcony historii Pomorza i krajów nadbałtyckich”. Jest to zresztą zgodne z zaleceniem Polskiej Akademii Nauk, dążącej do zacieśnienia współpracy polsko-skandynawskiej. Rozszerzony profil wydawniczy „Zapisek Historycznych” zainteresuje niewątpliwie szerszy krąg historyków zajmujących się przeszłością Pomorza oraz Bałtykiem.

Jeżeli chodzi o całokształt akcji wydawniczej, zauważamy stały wzrost potrzeb publikacyjnych odpowiednio do wzrostu kadry naukowej naszej toruńskiej wyższej uczelni. Przeszkodą w pełnym zaspokojeniu tych potrzeb są ograniczone limity — zwłaszcza w bezosobowym funduszu płac, z którego pokrywane są wszelkiego rodzaju honoraria. Mimo tej trudności da się stwierdzić pewna poprawa sytuacji wydawniczej, powstała dzięki pewnej stabilizacji kwot przeznaczonych na akcję wydawniczą, co pozwala na opracowanie realnych planów wydawniczych Towarzystwa w ramach do 300 arkuszy rocznie.

Każda publikacja Towarzystwa oparta jest na uprzednich badaniach naukowych, których kosztą pokrywa częściowo Towarzystwo na podstawie corocznie ustalanego planu badań naukowych. Poza badaniami dłufołowymi, finansowanymi przez Towarzystwo już od szeregu lat, podjęto w roku sprawozdawczym na szerszą skalę zakrojone badania, których celem jest opracowanie monografii ziemi chełmińskiej i dobrzyńskiej. Monografia ta ma mieć charakter popularnonaukowy, ale będzie opatrzona wyczerpującą bibliografią, ilustracjami i mapami. Ma ona obejmować zagadnienia różnych dyscyplin, a więc: geografii, historii, historii sztuki, archeologii, kultury materialnej i duchowej oraz etnografii. Jako podsumowanie istniejącej już i dodatkowymi badaniami uzupełnianej wszechstronnej wiedzy o danym regionie, monografia ta stanowić będzie cenny materiał dla przyszłych badaczy i stanie się punktem wyjścia do dalszych badań, szczególnie w środowiskach regionalnych. Ma też spełniać cel dydaktyczno-popularyzatorski przez danie nauczycielowi czy działaczowi z dziedziny oświatowo-kulturalnej rzetelnego kompendium wiedzy o regionie, w którym on żyje i działa. Nad opracowaniem tej monografii czuwa zespół przygotowawczy w składzie: Rajmund Galon, Jadwiga Puciata-Pawłowska, Kazimierz Żurowski, Bronisław Nadolski, Andrzej Tomczak, Eugenia Kwiatkowska i Zenon Guldon. Z innych badań dużo uwagi poświęciło Towarzystwo problemom kopernikańskim, a to w związku z czekającymi nas w 1973 r. uroczystościami 500-lecia urodzin Kopernika.

Akcja wydawnicza umożliwi Towarzystwu nawiązanie kontaktów wymiennych z innymi instytucjami krajowymi i zagranicznymi. Kontakty te są bardzo żywe. Obejmują one 61 instytucji krajowych oraz 200

zagranicznych w następujących 30 krajach: Anglia, Albania, Australia, Argentyna, Chile, Kuba, Belgia, Bułgaria, Czechosłowacja, Dania, Hiszpania, Holandia, Finlandia, Francja, Indie, Irlandia, Japonia, Jugosławia, Kanada, Norwegia, NRD, NRF, Portugalia, Rumunia, Szwajcaria, Szwecja, USA, Węgry, Włochy, ZSRR. Dzięki tej wymianie księgozbiór Towarzystwa wzbogaca się rok rocznie o przeciętnie 1800 cennych pozycji naukowych zagranicznych i około 500 krajowych.

Gdy publikacje Towarzystwa, stanowiące wynik naukowy jego działalności, spełniają ważne zadanie w zakresie upowszechniania wiedzy, cel ten z nie mniejszym powodzeniem realizowało Towarzystwo za pomocą zorganizowanych — zwłaszcza w terenie — odczytów, referatów, sesji naukowych i wieczornic. Cieszącą się szczególnym powodzeniem formą popularyzacji wiedzy w terenie są zapoczątkowane przez Towarzystwo w 1965 r. Powiatowe Studia Wiedzy o Regionie, na które składa się cykl odbywających się w określonych dniach miesiąca wykładów na temat problematyki regionalnej. Dotąd zorganizowano takie Studia w Wąbrzeźnie i Chełmnie, a obecnie kontynuuje się je w Brodnicy i w Rypinie oraz II cykl wykładów w Chełmnie, przy nie słabnącym zainteresowaniu słuchaczy. Prelegentami na tych Studiach są członkowie Towarzystwa — pracownicy naukowcy UMK. Wyrazem pozytywnych efektów tej działalności jest aktywizacja środowisk, w których one się odbywały. Obserwujemy niewątpliwie ożywienie zainteresowań poznawczo-naukowych i stwierdzamy z radością, że uczestnicy i lokalni współorganizatorzy studiów domagają się ich powtarzania lub rozszerzania dodatkowymi wykładami. Zwracanie się przez ośrodki, w których odbywały się studia regionalne, do Towarzystwa o zorganizowanie różnych sesji naukowych lub dostarczanie prelegentów, jest dalszym wyrazem pozytywnych wyników osiągniętych przez działalność Towarzystwa i zżywania się terenu z naszym Towarzystwem.

Ze względu na przedstawienie w II części naszego zebrania szczegółowego sprawozdania o działalności Towarzystwa w 1967 r. przez sekretarza generalnego i skarbnika ograniczyłem się tu do szkicowego omówienia pracy naszego Towarzystwa. Ale i z tych uwag można wnioskować, że działalność Towarzystwa staje się coraz żywsza i zatacza swoim zasięgiem coraz dalsze kręgi.

Podziękowania:

Polskiej Akademii Nauk za opiekę naukową i częściowo finansową w formie zleceń wydawniczych, Prezydium WRN z jego przewodniczącym posłem Aleksandrem Schmidtem i zastępcą przewodniczącego mgrem Włodzimierzem Maksymowiczem za pełne życzliwości podejście do potrzeb Towarzystwa i dotacje umożliwiające jego działalność, Wojewódzkiemu Komitetowi PZPR w Bydgoszczy, Miejskiemu Komitetowi PZPR w Toruniu oraz Prezydium MRN w Toruniu za wiele dowodów życzliwości i zrozumienia, Państwowemu Wydawnictwu Naukowemu

w Poznaniu za zgodną i harmonijną współpracę z Towarzystwem, Toruńskim Zakładem Graficznym za staranność w wykonywaniu zleconych im prac, a wreszcie wszystkim członkom Zarządu i pracownikom Redakcji Wydawnictw, Pracowni Mikrofilmowej oraz pracownikom administracyjnym z dyrektorem Kirsteinem na czele.

PRZEMÓWIENIE
PROFESORA ARTURA HUTNIKIEWICZA

wygłoszone w czasie uroczystego wręczenia Prof. Konradowi Górkowskiemu
Księgi Pamiątkowej na Dorocznym Walnym Zebraniu Towarzystwa Naukowego
w Toruniu dnia 19 lutego 1968 r.

Czcigodny Panie Prezesie, Panie i Panowie!

Do porządku obrad dzisiejszego Publicznego Walnego Zebrania Towarzystwa Naukowego chciałbym w trybie niejako wyjątkowym i nadzwyczajnym dopisać jeszcze jeden punkt, którego w zasadzie nie przewiduje rytuał corocznych naszych zgromadzeń i w związku z tym właśnie wyjątkowym zdarzeniem pragnę prosić Szanownych Zebranych o jeszcze jedną krótką chwilę uwagi i skupienia.

Owa wyjątkowość sytuacji polega na tym, że środowisko nasze naukowe, w szczególności polonistyczne, postanowiło związać z corocznym świętem Towarzystwa pewną uroczystość z rodzaju tych, co nie zdarzają się codziennie. Świat nauki, stanowiący zawsze pewną ekskluzywną społeczność, rządzącą się własnymi prawami, w ciągu długich wieków istnienia owej profesji czy rzeczypospolitej uczonych stworzył nie tylko rozmaite instytucje i formy organizacyjne służące ochronie i uprawie wszelakiego rodzaju umiejętności i dociekań badawczych, ale wypracował zarazem pewne jemu tylko właściwe normy współżycia, swoistą zawodową obyczajowość, *savoir-vivre*, kodeks czy rytuał zachowań w najrozmaitszych okolicznościach profesjonalnego życia ludzi nauki. Otóż jedną z takich form, dla naszego tylko środowiska znamiennych, jest ów odrębny i swoisty sposób, jakim świat nauki zwykł był najczęściej uświetniać jakąś ważną i znaczącą rocznicę czyichś wieloletnich trudów i osiągnięć. Ów piękny i najszlachetniejszą tradycją przekazany obyczaj każe czcić zasługi nie zdawkową pochwałą, lecz trwałym, widocznym dokonaniem w postaci książki.

Dlaczego właśnie książki i czym jest książka dla ludzi twórczo zajmujących się nauką i sztuką, tego na tej sali długo i wymownie wyjaśniać i tłumaczyć nie muszę. Dla nas wszystkich, a dla humanistów w szczególności, książka jest nie tylko podstawowym elementem warsztatu pracy, nie tylko jedyną dostępną i możliwą formą utrwalenia wyników własnych usiłowań i poszukiwań badawczych, ale i przedmiotem szczególnego przywiązania i upodobania, a nawet — rzekłbym — najintym-

niejszego wzruszenia. Człowiek nauki żyje wśród książek, w świecie książek i ten świat jest dla niego najczęściej najpiękniejszy. Stefan Żeromski w piśmie publicystycznym *Snobizm i postęp*, ogłoszonym przed pięćdziesięciu bez mała laty, twierdził z najgłębszym przekonaniem, że aby „myśleć, czuć, wzruszać się przy czytaniu”, nie trzeba koniecznie sięgać jedynie do arcydzieł piśmiennictwa pięknego, gdyż prawdziwa, najprawdziwsza poezja znajduje się również w dziełach naukowych. „Poezja ta — zdaniem Żeromskiego — wytryska z olbrzymiej pracy, z jasności myśli, z surowych naukowych zasad, a nade wszystko z tej głównej zasady — nowości i postępu, którą każde z tych pism zawiera, szerzy i którą oddycha”. I na poparcie tego przeświadczenia przywoływał Żeromski wielkie dzieło prof. Ludwika Birkenmajera o Koperniku, pisma historyczne Karola Potkańskiego i Tadeusza Wojciechowskiego, a na zakończenie swego wywodu przytaczał wyznanie znakomitego psychologa i badacza zjawisk społecznych Edwarda Abramowskiego, który twierdził, „iż znalezienie pewnych formuł dla pewnych prawd dawało mu chwile zachwytu, chwile szczęśliwe, które poeci nazywają w swym słownictwie natchnieniem”.

Jeśli to jest prawda, a osobiście jestem przekonany że tak, to czy istnieje piękniejszy upominek, jaki by można ofiarować Uczonemu dla upamiętnienia rocznicy Jego wieloletnich trudów i prac, jak właśnie książka, napisana wspólnie, specjalnie w tym celu przez gromadę osób, związanych z Adresatem węzłami koleżeństwa, przyjaźni, podziwu czy wdzięczności uczniowskiej.

Przed trzema niespełna laty środowisko naukowe Torunia — jak Państwo zapewne doskonale pamiętają — obchodziło uroczyste siedemdziesiątą rocznicę urodzin i czterdziestą piątą rocznicę pracy twórczej i nauczycielskiej naszego Czcigodnego Prezesa i jednego z seniorów humanistyki toruńskiej Profesora Dra Konrada Górskiego. dopełnieniem tamtej uroczystości i niejako jej widomym pomnikiem jest właśnie *Księga pamiątkowa*, ofiarowana Jubilatowi przez grono przyjaciół, kolegów, uczniów i współpracowników, reprezentujących nie tylko wszystkie polskie środowiska uniwersyteckie, ale i liczne zagraniczne — Leningrad, Pragę, Cambridge, Stany Zjednoczone. Występując z inicjatywą przygotowania i zrealizowania owej książki zbiorowej współautorzy i redaktorzy wydawnictwa kierowali się nadzieją, że ta forma uczczenia będzie najodpowiedniejsza i Adresatowi najmilsza, skoro On sam przez całe życie był badaczem i miłośnikiem książek. Składając zaś tę książkę z własnych przemyśleń, usiłując na miarę własnych możliwości uczynić z niej publikację o trwalszym znaczeniu naukowym, pragnęli dać w ten sposób wyraz szacunku dla wysiłku i pracy twórczej jako drogi i ideału życia najpełniej odpowiadającego istotnemu powołaniu człowieka.

Książka wydana już przed kilkoma miesiącami, a którą dziś zlecono mi oficjalnie i uroczyste wręczyć jej Adresatowi, mimo różnorodności

piór i tematów stanowi w istocie pewną wewnętrzną całość. Przynosi obok obszernej, całkowitej nieomal bibliografii podmiotowej i przedmiotowej dzieł i dokonań Profesora, bibliografii świadczącej o zdumiewającej i imponującej pracowitości życia, trzydzieści trzy rozprawy, studia, szkice i artykuły naukowe, komponujące się wokół kilku dziedzin i kręgów problemowych, które interesowały i pociągały Adresata również w jego własnej pracy badawczej. A więc wokół literatury staropolskiej, której Pan Profesor jest najznakomitszym znawcą, wokół romantyzmu, od którego zaczynał przed pięćdziesięciu bez mała lat jako młodzieniec swoją drogę naukową i któremu pozostał wierny aż do dnia dzisiejszego, wokół piśmiennictwa z lat przełomu modernistycznego, które Go raz po raz przyciągało i przynęcało, wreszcie wokół zagadnień teorii literatury i krytyki tekstu, w których to dziedzinach wypowiedział Profesor niejedno ważne słowo, a jeśli idzie o tekstologię literacką, to właściwie On ją na dobre dopiero stworzył. Tak więc księga ta w jakimś ogólnym swym obrazie jest refleksem osobistych, własnych pasji badawczych Uczzonego, któremu jest dedykowana.

Czcigodny Panie Prezesie i Profesorze, czuję się prawdziwie wzruszony i zaszczycony, że to właśnie mnie przypadły przywilej i przyjemność wręczenia Panu dzisiaj naszej książki zbiorowej. Czuję się wzruszony z dwu co najmniej powodów: jako człowiek, któremu dane było przez dwadzieścia z górą lat współpracować z Najczcigodniejszym Seniosem naszej polonistyki w jednej katedrze i który tę współpracę zawsze będzie sobie poczytywał za wielki zaszczyt; po wtóre jako członek Towarzystwa Naukowego, który od szeregu lat ma przyjemność działać w rozmaitych agendach drogiej nam obu instytucji pod Pana, Panie Prezesie, kierownictwem.

Dokonując aktu uroczystego wręczenia *Księgi pamiątkowej* niech mi będzie wolno w imieniu własnym, w imieniu pracowników Katedry Literatury Polskiej naszego Uniwersytetu, w imieniu wszystkich tu zebranych i wszystkich tu nieobecnych, którzy z istotnych i ważkich przyczyn na uroczystość dzisiejszą przybyć nie mogli, ale wiedzą o niej i łączą się myślami z tą salą, złożyć Panu, Czcigodny Panie Prezesie i Profesorze, najserdeczniejsze i najszczerze życzenia długich lat życia, długich lat zdrowia i wielu pięknych i mądrych książek, które — mamy tego wszyscy niezłomną nadzieję — ofiaruje Pan jeszcze nauce polskiej.

PROTOKÓŁ

DOROCZNEGO WALNEGO ZEBRANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

Z DNIA 19 LUTEGO 1968 R.

Porządek obrad

Część I — publiczna

1. Zagajenie i omówienie działalności Towarzystwa — prezes.
2. Wykład: „Józef Mehoffer i Stanisław Wyspiański w Paryżu” — prof. dr Jadwiga Puciata-Pawłowska.

Część publiczną zebrania zakończyło uroczyste wręczenie księgi pamiątkowej profesorowi drowi Konradowi Górskiemu przez redaktora naczelnego TNT — prof. dra Artura Hutnikiewicza.

Następnie, po podziękowaniu Towarzystwu za wydanie księgi pamiątkowej, prezes Towarzystwa otworzył drugą część zebrania, tj. część zamkniętą. Po stwierdzeniu braku quorum przewidzianego statutem, zebranie to odbyło się dopiero w drugim terminie, tj. po 15-minutowej przerwie.

Część II — zamknięta

3. Wybór Prezydium Zebrania.
4. Odczytanie i przyjęcie protokołu z zeszłorocznego Walnego Zebrania.
5. Sprawozdanie Zarządu za rok 1967: a) Sekretarza Generalnego, b) Skarbnika.
6. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
7. Dyskusja nad sprawozdaniami.
8. Powzięcie uchwały co do absolutorium dla Zarządu.
9. Ustalenie składek członkowskich na rok 1968.
10. Ogłoszenie nazwisk nowych członków Wydziałów i członków zwyczajnych.
11. Wolne wnioski.

Ad 3. Na wniosek prezesa, prof. dra Konrada Górskiego, na przewodniczącego Walnego Zebrania powołano prof. dra Jana Walasa, a na sekretarza — dr Aleksandrę Krupiankę.

Ad 4. Odczytany protokół z zeszłorocznego zebrania przyjęto jednomyślnie.

- Ad 5. Sprawozdanie Zarządu z działalności w 1967 r., przygotowane przez sekretarza generalnego prof. dra Mariana Biskupa, odczytał ze względu na jego nieobecność prof. dr Antoni Swinarski. Sprawozdanie z działalności finansowej TNT złożył skarbnik, dr Stefan Dembiński.
- Ad 6. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej odczytał przewodniczący Komisji prof. dr Wojciech Hejnosz, a następnie przedstawił zebrany wniosek o udzielenie Zarządowi absolutorium.
- Ad 7. Dr Sławomir Kalembka, nawiązując do przygotowań związanych z rocznicą kopernikańską w 1973 r., zwrócił uwagę na konieczność poczynienia przygotowań dotyczących uczczenia 100-letniej rocznicy założenia TNT, która przypadnie na 1975 r., to jest zaledwie w dwa lata po uroczystościach kopernikańskich. Dyskutant złożył postulat, aby Zarząd TNT powołał odpowiednią komisję, której zadaniem byłoby sporządzenie planu prac przygotowawczych, zmierzających głównie do opracowania odpowiednich publikacji dotyczących historii i działalności TNT.

W drugim punkcie swojej wypowiedzi dyskutant zaproponował wydanie przez TNT publikacji związanej z dwusetną rocznicą włączenia Pomorza do Prus. Wydanie tego rodzaju pracy miałyby duże znaczenie polityczne jako wyraz przeciwstawienia się rewizjonistycznym tezom nauki niemieckiej, sugerującej rzekome korzyści wynikłe z faktu włączenia Pomorza do Prus.

Jako trzeci postulat dyskutant przedstawił sprawę wydania monografii o charakterze popularyzatorskim, dotyczącej zabytków kultury i sztuki ziemi bydgoskiej. Według dyskutanta praca ta miałaby spełnić rolę wysoko postawionej pod względem edytorskim serii przewodników krajoznawczych, wzorowanych na wydawnictwie „Śląsk w zabytkach sztuki”, wydawanym przez „Ossolineum”. Wartość tego rodzaju prac polegałaby na popularyzacji spraw regionu bydgoskiego w szerszych kręgach społeczeństwa.

Prof. dr Karol Górski poparł wszystkie trzy postulaty przedstawione przez dra Kalembkę, zwracając uwagę na ważkość zwłaszcza drugiego punktu jego wypowiedzi. Mianowicie podkreślił fakt, że publikacja dotycząca dwusetnej rocznicy włączenia Pomorza do Prus miałaby bardzo doniosłe znaczenie w związku z przewidywaną akcją rewizjonizmu niemieckiego, związaną ze zbliżającą się rocznicą I rozbioru Polski w 1772 r.

Dyskutant poparł projekt dra Kalembki w sprawie przekazania wszystkich trzech projektów Zarządowi TNT.

- Ad 8. Wniosek o udzielenie Zarządowi absolutorium uchwalono jednogłośnie. Wstrzymali się od głosowania członkowie Zarządu.
- Ad 9. Przyjęto zgodnie z propozycją Zarządu wysokość składki: dla

członków miejscowych Wydziałów w kwocie 60 zł rocznie, dla pozostałych członków 20 zł rocznie. Ponadto postanowiono, że bezpłatny egzemplarz Sprawozdań TNT, który do tej pory otrzymywali tylko członkowie Wydziału, będą odtąd otrzymywali nieodpłatnie wszyscy członkowie Towarzystwa, czyli również członkowie zwyczajni, po uiszczeniu rocznej składki członkowskiej na bieżący rok. Członkowie, którzy już wpłacili składkę za rok 1968, będą mogli odebrać nieodpłatnie Sprawozdania TNT w Biurze Towarzystwa.

- Ad 10. Przewodniczący Walnego Zgromadzenia ogłosił listę nowych członków Wydziałów i członków zwyczajnych.
- Ad 11. Wobec braku wolnych wniosków przewodniczący prof. dr Jan Walas zamknął posiedzenie, dziękując obecnym za udział w obradach.

(—) Aleksandra Krupianka
Sekretarz Zebrania

(—) Jan Walas
Przewodniczący Zebrania

SPRAWOZDANIE

Z CZYNNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU ZA ROK 1967

Towarzystwo Naukowe w Toruniu liczyło w dniu 31 XII 1967 r. 343 członków, w tym 138 członków Wydziałów, a 205 członków zwyczajnych.

Zarząd Towarzystwa pracował w roku sprawozdawczym w składzie: prezes — Konrad Górski, wiceprezes — Antoni Swinarski, sekretarz generalny — Marian Biskup, skarbnik — Stanisław Dembiński, redaktor naczelny — Artur Hutnikiewicz, członkowie Zarządu: Tadeusz Grudziński, Wiktor Kornatowski, Henryk Szarski — do 17 lutego 1967 r. a od 18 lutego 1967 r. — Rajmund Galon, oraz przewodniczący Wydziałów: Karol Górski, Tadeusz Czeżowski, Alina Ulińska i Kazimierz Biskupski (do 7 czerwca 1967 r.).

Zarząd odbył w roku sprawozdawczym 5 posiedzeń, podejmując 54 uchwały. Przy Zarządzie działały 4 komisje oraz były czynne 2 komitety redakcyjne i Redakcja Naczelna Wydawnictw TNT. Komisja do Spraw Zleconych Prac Naukowych pracowała w składzie: Karol Górski, Wojciech Hejnosz, Zofia Abramowiczówna, Barbara Józefowiczowa, Stanisław Balcerzyk i Zygmunt Prusinkiewicz. Opiniowała ona wszystkie projekty umów zlecenia na wykonanie prac naukowych w zakresie akcji wydawniczej, akcji popularyzacji wiedzy i badań naukowych. Komisja do Spraw Zleconych Prac Nienaukowych w składzie: Krystyna Porębska, Amalia Rosińska i Maria Łosiowa (do 30 VIII 1967 r.) opiniowała umowy

zlecenia na prace nie mające charakteru naukowego. Komisja Upowszechniania Nauki w składzie: Władysław Niewiarowski — przewodniczący i Sławomir Kalembka — sekretarz, zorganizowała dalsze Powiatowe Studia Wiedzy o Regionie, a mianowicie w Brodnicy z cyklem 10 wykładów, w Rypinie z cyklem 12 wykładów oraz od grudnia 1967 r. począwszy II Studium w Chełmnie. Komisja Kopernikańska pracowała w składzie: przewodnicząca — Wilhelmina Iwanowska, sekretarz — Bronisław Nadolski do 15 IV 1967 r., a następnie Andrzej Woszczyk. Komisja odbyła 1 posiedzenie naukowe z prelekcją J. Dobrzyckiego „M. Kopernik, De Revolutionibus, księga VI”. Prelekcją tą zakończone zostały wstępne badania nad głównymi dziełami Kopernika, prowadzone od 1966 r. metodą seminaryjną dla 10-osobowego zespołu astronomów w celu przygotowania na rocznicę kopernikańską kadry prelegentów-astronomów, znających gruntownie dzieło wielkiego astronoma. Poza tym odbyła Komisja jedno posiedzenie administracyjne, na którym omówiono stan przygotowań do rocznicy kopernikańskiej w skali ogólnokrajowej, wysłuchano sprawozdań przewodniczących poszczególnych grup roboczych komisji o postępach prac w tych grupach, uzupełniono Biblioteczkę Kopernikańską nowymi tytułami, ustalono terminy oddania do druku poszczególnych tomików oraz dokonano wyboru władz komisji na rok 1967.

Komitet Redakcyjny Sprawozdań TNT pracował w składzie: Bożena Osmólska-Piskorska — przewodnicząca, Bronisław Włodarski i Rajmund Galon — członkowie. Komitet odbył w roku sprawozdawczym jedno posiedzenie, na którym omówiono sprawę układu i zawartości „Sprawozdań” oraz wysunięto dezyderat co do częstotliwości ukazywania się „Sprawozdań”. W roku sprawozdawczym wyszły „Sprawozdania” nr 18 za rok 1964 i nr 19 za rok 1965. Do druku przygotowano „Sprawozdania” nr 20 za rok 1966.

Komitet Redakcyjny Prac Popularnonaukowych w składzie: Andrzej Tomczak — przewodniczący, Wanda Zabłocka i Franciszek Peplowski — członkowie, odbył dwa posiedzenia, na których przyjęto do druku pracę Karola Górskiego *Dom i środowisko rodzinne Mikołaja Kopernika* oraz ustalono plan wydawnictw popularnonaukowych na rok 1969. Wydano w 1967 r. pracę popularnonaukową A. Hutnikiewicza: *Od czystej formy do literatury faktu* (II wydanie) oraz przygotowano do publikacji w następnych latach pracę Bohdana Rymaszewskiego: *Toruń czasów Kopernika*, pracę zbiorową pod redakcją M. Biskupa: *Monografia miasta Chełmna i powiatu chełmińskiego* oraz III wydanie pracy J. Remera: *Toruń — historia, ludzie, sztuka*.

Redakcja Naczelna TNT składała się z redaktora naczelnego, którym był Artur Hutnikiewicz, i ośmiu członków, po dwóch z każdego Wydziału; byli to: Marian Biskup, Tadeusz Grudziński, Bronisław Nadolski, Halina Turska, Zenon Czerwiński, Jan Walas, Wiesław Daszkiewicz

i Aleksander Kunicki. Redakcja odbyła w roku sprawozdawczym jedno posiedzenie, na którym zapoznano członków z przebiegiem realizacji pozycji objętych planem wydawniczym na rok 1967, przygotowano projekt planu wydawniczego na rok 1968, kwalifikując poszczególne prace do planu A i B, oraz ustalono prowizoryczny plan wydawniczy na rok 1969. Nad całokształtem prac wydawniczych czuwał redaktor naczelny A. Hutnikiewicz przy wydatnej współpracy kierownika Sekretariatu Redakcji mgr A. Rosińskiej.

Komisja Rewizyjna w składzie: Wojciech Hejnosz — przewodniczący oraz Wilhelmina Iwanowska i Leonid Żytkowicz — członkowie, odbyła jedno posiedzenie oraz przeprowadziła kontrolę działalności finansowo-gospodarczej Towarzystwa i dokumentacji finansowej.

Działalność Towarzystwa w zakresie twórczej pracy naukowej i upowszechniania wiedzy koncentrowała się w czterech Wydziałach i istniejących przy nich siedmiu komisjach i sześciu komitetach redakcyjnych.

Wydział I — Historyczny liczył przy końcu 1967 roku 35 członków, w tym 20 miejscowych i 15 zamiejscowych. Przewodniczącym był Karol Górski, zastępcami przewodniczącego — Bronisław Włodarski i Wojciech Hejnosz, a sekretarzem Andrzej Tomczak. Wydział odbył cztery posiedzenia naukowe oraz pięć posiedzeń administracyjnych, na których przeznaczono do druku cztery prace, zreferowane na posiedzeniach naukowych Wydziału, i cztery zeszyty „Zapisek Historycznych”, dalej omówiono sprawę przygotowań 100-letniej rocznicy powstania TNT, wybrano nowego przewodniczącego Komitetu Redakcyjnego „Roczników”, zaproponowano recenzentów dla prac przeznaczonych do druku oraz dokonano wyboru kandydatów na członków Wydziału I. Działająca przy Wydziale Komisja Historyczna liczyła 20 członków i 29 współpracowników. Przewodniczącym był Kazimierz Jasiński, zastępcą przewodniczącego Helena Piskorska, a sekretarzem Zofia Kędzińska. Komisja odbyła trzy posiedzenia naukowe.

Przy Wydziale pracują trzy Komitety Redakcyjne, a mianowicie „Roczników”, „Fontes” i „Zapisek Historycznych”.

Komitet Redakcyjny „Roczników” pracował w składzie: przewodniczący Tadeusz Grudziński do 3 X 1967 r., a następnie Bronisław Włodarski, członkowie: Donald Steyer i Zbigniew Zdrójkowski. Komitet odbył jedno posiedzenie. W serii „Roczników” wydano w roku 1967 drukiem:

- 1) Marian Gumowski w oprac. H. Baranowskiego: *Bibliografia numizmatyki polskiej*.
- 2) Janusz Małek: *Ustawa o rządzie (Regimentsnottel) Prus Książących w 1542 r.*

3) Zenon Guld on: *Rozmieszczenie własności ziemskiej w ziemi dobrzyńskiej w XVI wieku.*

Do planu na rok 1968 przygotowano trzy prace i na rok następny cztery.

Komitet Redakcyjny „Fontes” pracował w składzie: Wojciech Hejnosz — przewodniczący, Karol Górski i Bronisław Włodarski — członkowie. W serii „Fontes” wydano w roku sprawozdawczym:

1) Wojciech Hejnosz i Janina Waluszewska: *Źródła do dziejów ekonomii malborskiej, t. IV.*

2) Marian Biskup: *Akta Stanów Prus Królewskich, t. 4, cz. 2.*

Komitet Redakcyjny „Zapisek Historycznych” pracował w składzie: Marian Biskup — przewodniczący, Witold Łukaszewicz, Leonid Żytkowicz i Kazimierz Jasiński — członkowie. W serii „Zapisek” ukazały się w roku sprawozdawczym trzy zeszyty tomu 32. Czwarty zeszyt tegoż tomu ukazał się dopiero w styczniu 1968 r. Przygotowany został do druku tom 33.

Wydział II — Filologiczno-Filozoficzny liczył przy końcu roku sprawozdawczego 30 członków, w tym 19 członków miejscowych i 11 zamiejscowych. W roku sprawozdawczym zmarł jeden członek miejscowy. Przewodniczącym Wydziału był Tadeusz Czeżowski, zastępcą przewodniczącego Konrad Górski, a sekretarzem Artur Hutnikiewicz. Wydział odbył dwa posiedzenia naukowe.

Poza tym odbył Wydział dwa posiedzenia administracyjne, na których wysłuchano sprawozdania redaktora naczelnego A. Hutnikiewicza o realizacji pozycji Wydziału II w planie wydawniczym TNT na rok 1967, omawiano plan wydawniczy na rok 1968, proponowano zlecić opracowanie dziejów Towarzystwa w XX wieku w związku z setną rocznicą powstania TNT — Bożenie Osmólskiej-Piskorskiej, ustalono program uroczystej akademii dla uczczenia pamięci prof. Henryka Elzenberga, dokonano wyboru nowych władz Komisji Filozoficznej, powołano 15 współpracowników Komisji Filologicznej oraz wysunięto nowych kandydatów na członków Wydziału II. Przy Wydziale działały cztery Komisje naukowe i Komitet Redakcyjny Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego.

Komisja Filologiczna liczyła 15 członków i 29 współpracowników. Przewodniczącym był Bronisław Nadolski, a sekretarzem Bożena Osmólska-Piskorska. Komisja odbyła dwa posiedzenia naukowe.

Komisja Filozoficzna liczyła 12 członków i 9 współpracowników. Przewodniczącym był Leon Gumański, a sekretarzem Henryk Moese. Komisja odbyła wspólnie z oddziałem toruńskim Polskiego Towarzystwa Filozoficznego trzy posiedzenia naukowe.

Komisja Historii Sztuki liczyła 9 członków i 21 współpracowników. Komisja pracowała w składzie: Jadwiga Puciata-Pawłowska — przewo-

dnicząca, Zygmunt Kruszelnicki — sekretarz. Komisja odbyła jedno posiedzenie naukowe. Ponadto przygotowano do druku 4 tom *Teki Komisji Historii Sztuki*.

Komisja Bibliografii i Bibliotekoznawstwa liczyła 6 członków i 15 współpracowników. Przewodniczącym był Stefan Burhardt, a sekretarzem Leopold Rosental. W roku sprawozdawczym zmarł jeden członek Komisji i dwie współpracowniczki. Komisja zorganizowała 15 grudnia 1967 r. akademię żałobną poświęconą pamięci Waleriana Preisnera.

Komitet Redakcyjny Prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego pracował w składzie: Halina Turska — przewodnicząca, Zofia Abramowiczówna, Tadeusz Czeżowski, Bronisław Nadolski i Jadwiga Puciata-Pawłowska — członkowie. W serii prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego wydano w roku sprawozdawczym:

- 1) Adela Styczyńska: *Realizm powieści T. Hardy'ego*.
- 2) Anna Kulikowska: *Badania eksperymentalne nad sztywnością operacji pojęciowych u dzieci w wieku lat 7—10*.
- 3) Praca zbiorowa: *Księga pamiątkowa ku czci prof. dra Konrada Górskiego*.

Do druku na rok 1968 przygotowano trzy prace.

Wydział III — Matematyczno-Przyrodniczy liczył przy końcu roku sprawozdawczego 64 członków, w tym 43 członków miejscowych i 21 członków zamiejscowych. Zmarł jeden członek Wydziału. Prezydium Wydziału pracowało w składzie: Alina Ulińska — przewodnicząca, Józef Czopek — zastępca przewodniczącej, Władysław Niewiarowski — sekretarz. Wydział odbył jedno posiedzenie naukowe, na którym przedstawiono 17 prac, w tym 5 z dziedziny chemii, 3 z geografii i geologii, 4 z botaniki, 4 z astronomii i jedną z fizjologii. Poza tym odbył Wydział jedno posiedzenie administracyjne, na którym wysłuchano sprawozdania o stanie produkcji pozycji z planu wydawniczego na 1967 r., dokonano wyboru redaktora Sectio G — fizjologii (J. Narębskiego), wysunięto kandydatów na nowych członków Wydziału III, omówiono udział członków Wydziału w przygotowaniu setnej rocznicy powstania TNT, sprawę badań naukowych i inne. Przy Wydziale czynne były dwie Komisje i jeden Komitet Redakcyjny.

Komisja Astronomiczna liczyła 3 członków i 12 współpracowników. Przewodniczącym była Wilhelmina Iwanowska, sekretarzem Stefania Grudzińska. Komisja odbyła 9 posiedzeń naukowych.

Komisja Geograficzno-Geologiczna liczyła 8 członków i 23 współpracowników. Przewodniczącym był Rajmund Galon, zastępcami przewodniczącego — Jan Wojciechowski i Zbigniew Prusinkiewicz, a sekretarzem Jan Szupryczyński. Komisja odbyła jedno posiedzenie naukowe. W ramach prac długofalowych Komisja kontynuowała badania do monografii ziemi chełmińskiej i dobrzyńskiej.

Przy Wydziale III pracował Komitet Redakcyjny „*Studia Societatis Scientiarum Torunensis*”. Przewodniczącym był Jan Walas, a redaktorami poszczególnych sekcji byli: Sectio B (chemia) A. Basiński, Sectio C (geografia—geologia) R. Galon, Sectio D (botanika) J. Zabłocki, Sectio E (zoologia) J. Mikulski, Sectio F (astronomia) W. Iwanowska i Sectio G (physiologia) do 3 IX 1967 r. Janina Hurynowicz, a następnie Julian Narębski. W serii „*Studia Societatis Scientiarum Torunensis*” wydano w 1967 r. drukiem:

1) I. Mikołajska: *Stosunki anatomiczne w różnych odmianach Hordeum Distichon L. zakażonych przez Erysiphe Gminis Hordei Marchal.*

2) I. Hołownia: *Obserwacje mykologiczne z okolicy Osia.*
Z. Michno-Zatorska: *Obserwacje nad masowymi pojawami wyrosli Cynips Quercus folii L. ♀♀ na Quercus robur L. w województwie bydgoskim.*

3) K. Kępczyński i J. Wilkoń-Michalska: *Stosunki florystyczno-fitosocjologiczne rezerwatów Wielka Kępa Ostromecka i Las Mariański.*

4) E. Weber-Czerwińska: *Obserwacje fenologiczne dotyczące grzybów występujących na drzewach i krzewach w parku w Koniczynie koło Torunia.*

5) G. Kriesel: *Badania antropologiczne młodzieży męskiej szkół średnich, ogólnokształcących i zawodowych rejonu Pomorza i Kujaw.*

6) B. Piątkowska: *Wpływ temperatury stosowanej w szeregu pokoleń na strukturę oka Mutanta Bar Drosophila Melanogaster Meig.*

7) T. Witkowski: *Zmiany struktury zgrupowania nicieni glebowych w związku z jego rozmieszczeniem w różnych warstwach gleby.*

8) D. Kłosowska: *Wpływ wstrząsu anafilaktycznego na spermatogenezę u królików.*

9) W. Kądziela: *Eliminacja prądów uziemienia z pomiaru parametrów stymulacji elektrycznej mózgu.*

10) H. Basińska, K. Orylska, Z. Orylski, A. Bludziński: *Badania nad składem szczawianów bizmutu.*

11) Z. Kurlenda: *Litologia i stratygrafia utworów kredy górnej między Wesółką a Sulejowem nad Wisłą.*

12) W. Iwanowska, N. Maron: *Statystyczne indeksy populacji gwiazd zmiennych typu Mira Ceti.*

Do druku w 1968 r. przygotowano 5 prac.

Wydział IV — Prawno-Społeczny liczył 9 członków miejscowych. W roku sprawozdawczym jeden członek miejscowy zmarł. Przewodniczącym do 6 czerwca 1967 r. był Kazimierz Biskupski, sekretarzem Wacław Szyszkowski, pełniący po śmierci Kazimierza Biskupskiego zarazem obowiązki przewodniczącego Wydziału. Wydział odbył

jedno posiedzenie naukowe i dwa posiedzenia administracyjne, na których zakwalifikowano zreferowane na posiedzeniach naukowych prace do druku, zaproponowano recenzentów dla tych prac, omawiano sprawę przygotowań do setnej rocznicy powstania TNT, oraz wysunięto 4 kandydatów na członków Wydziału. Istniejąca przy Wydziale Komisja Prawnicza nie przejawiała w roku sprawozdawczym żadnej działalności.

Komitet Redakcyjny „*Studia Iuridica*” pracował w składzie: przewodniczący — Kazimierz Biskupski (do 6 czerwca 1967 r.), członkowie: Waław Dawidowicz i Waław Szyszkowski. Komitet odbył jedno posiedzenie, na którym wysunięto prace do planu wydawniczego na rok 1968. W roku sprawozdawczym wydano w serii „*Studia Iuridica*” następujące prace:

1) B. K u n i c k a - M i c h a l s k a: *Falszywe oskarżenie w procesie karnym PRL na tle prawno-porównawczym.*

Do publikacji na rok 1968 przygotowano następujące prace:

1) J. G ł u c h o w s k i: *Lokaty budżetowe w Polsce Ludowej.*

2) A. B u l s i e w i c z: *Proces o odszkodowanie za niesłuszne skazanie lub oczywiście bezzasadny areszt tymczasowy.*

3) K. B i s k u p s k i: *Problemy ustrojoznawstwa.*

4) K. N o w a k: *System prezydenjalny w Stanach Zjednoczonych.*

5) J. K r a j e w s k i: *Sytuacja prawna jednostki gospodarki uspołecznionej w procesie cywilnym.*

6) J. S y m o n i d e s: *Granice i zmiany terytorialne w świetle zasady efektywności.*

Działalność Towarzystwa w roku sprawozdawczym szła nadal w następujących zasadniczych kierunkach: a) akcji wydawniczej publikacji naukowych i popularnonaukowych, b) przeprowadzania badań naukowych, c) produkcji mikrofilmowej, d) akcji wymiany wydawnictw i gromadzenia księgozbioru dzieł naukowych, e) popularyzacji wiedzy.

Ramy akcji wydawniczej, zasadniczej działalności Towarzystwa, określa ustalony na dany rok plan wydawniczy. Plan ten na rok 1967 przewidywał 30 pozycji o łącznej objętości 286,50 arkuszy. Wydano 26 pozycji w ramach tego planu oraz jedną pozycję z poślizgu z roku 1966 („*Sprawozdania*” nr 18), więc razem 27 pozycji o łącznej objętości 271,25 arkuszy. W tym siedem pozycji o objętości 102,50 arkuszy na zlecenie PAN. Z nie wydanych w 1967 r. z planu na ten rok czterech pozycji wyszły w styczniu 1968 r. duże pozycje (z. 4 „*Zapisek Historycznych*” i K ę s i k — *Wpływ niektórych soli sodowych...*), a dwie pozostałe pozycje (K o k o c i ń s k i: *Studia biometryczne...* i W o j c i e c h o w s k i, Z i o m e k *Sfaleryt z Łęczycy*) wyjdą także w pierwszym kwartale 1968 r.

Udział poszczególnych wydziałów w wydanych w 1967 r. pozycjach przedstawia się jak następuje:

Wydział I (łącznie z „Zapiskami”)	8 pozycji o obj.	129,00 ark.
Wydział II	— 4 pozycje o obj.	67,75 ark.
Wydział III	— 12 pozycji o obj.	51,00 ark.
Wydział IV	— 1 pozycja o obj.	13,75 ark.
Wydawnictwo ogólne („Sprawozdania”)	2 pozycje o obj.	9,75 ark.
	razem poz. 27	= 271,25 ark.

Nakłady finansowe na akcję wydawniczą w 1967 r. wynosiły . . . . . 1 355 574 zł
w tym na wydawnictwa zlecone przez PAN . . . . . 471 887 zł
oraz na prace z własnych funduszy budżetowych . . . . . 883 637 zł

Wpływy ze sprzedaży wydawnictw produkcji w 1967 r. i z lat ubiegłych wynosiły w roku sprawozdawczym 373 254 zł. Jest to kwota stosunkowo wysoka, lecz mieszczą się w niej także rozliczone dopiero w 1967 r. wpływy z komisowej sprzedaży wydawnictw w II połowie 1966 r. Poza tym na wysokie te wpływy oddziaływała też całkowita sprzedaż drugiego, prawie 5-tysięcznego nakładu pracy A. Hutnikiewicza *Od czystej formy do literatury faktu*.

Stan magazynowy wydawnictw własnych Towarzystwa przedstawiał na koniec roku sprawozdawczego wartość 690 113 zł, to jest wartość wyższą od wykazanej na koniec 1966 r. o 26 982 zł. Cały zapas wydawnictw własnych łącznie z zapasami w komisie wynosił na koniec roku sprawozdawczego 1 492 206 zł, tj. mniej niż na koniec 1966 r. o 77 246 zł, mimo że doszła produkcja z 1967 r., przedstawiająca wartość 488 322 zł.

Znacznie wzmogła się w roku sprawozdawczym działalność Towarzystwa w zakresie badań naukowych. Było ich 16 (w stosunku do 7 badań w 1966 r.) z nakładem finansowym ze strony Towarzystwa w kwocie 97 480 zł (w stosunku do 43 114 zł w roku poprzednim). Do dotychczas prowadzonych długofalowych badań, jak Mariana Biskupa: Akta Stanów Prus Królewskich, Wojciecha Hejnosza: Źródła do dziejów ekonomii malborskiej; Kazimierza Żurowskiego: Osadnictwo obronne wczesnośredniowieczne na terenie Kujaw i ziemi chełmińskiej; Zbigniewa Zdrójkowskiego: Dzieje gimnazjum toruńskiego; badań kopernikańskich Karola Górskiego: Dom rodzinny i środowisko społeczne Mikołaja Kopernika; Henryka Baranowskiego: Bibliografia kopernikańska; Leonarda Jarzębowskiego: Katalog książek wywiezionych z Warmii do Szwecji w XVII w. i innych, w roku sprawozdawczym doszły na szeroką skalę zakrojone badania związane z opracowaniem monografii ziemi chełmińskiej i dobrzyńskiej.

Badania te podjęli: Andrzej Tomczak: Zbieranie dokumentów, materiałów kartograficznych i archiwalnych do dziejów ziemi dobrzyńskiej; Jadwiga Klimaszewska: Terenowe badania etnograficzne ziemi chełmińskiej i dobrzyńskiej; Eugenia Kwiatkowska: Zbieranie i opracowanie materiałów statystycznych dotyczących stosunków gospodar-

czych ziemi chełmińskiej; Kazimierz Żurowski: Badania nad średnio-wiecznym osadnictwem ziemi chełmińskiej — badania wykopaliskowe; Jadwiga Puciata-Pawłowska: Badania nad historią sztuki ziemi chełmińskiej; Klemens Kępczyński: Badania florystyczne Wysoczyzny Chełmińskiej i Dobrzyńskiej.

Badania te będą kontynuowane przez szereg następnych lat i pochłoną dość pokaźną kwotę z budżetu Towarzystwa.

Pracownia Mikrofilmowa Towarzystwa prowadziła w roku sprawozdawczym działalność swoją w dotychczasowym zakresie, tj. powielania metodą fotograficzną starodruków, materiałów archiwalnych i innych dla własnych potrzeb naukowych Towarzystwa oraz na zamówienie różnych placówek naukowych i indywidualnych badaczy. W roku sprawozdawczym wykonano 19 375 zdjęć mikrofilmowych i 7457 fotokopii. Zleceniodawcami pracowni były prawie wszystkie katedry UMK, Pracownia Konserwacji Zabytków w Toruniu, Muzeum Zamkowe w Malborku, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Instytut Sztuki PAN, Zakład Historii Pomorza w Poznaniu PAN, Instytut Badań Literackich w Warszawie i liczne inne instytucje.

Wpływy gotówkowe z usług pracowni w 1967 r. wynosiły 66 242 zł a równowartość produkcji dla zasobów Towarzystwa . . . . . 11 355 zł

Zatem razem wartość produkcji . . . . . 77 597 zł

Koszty utrzymania Pracowni Mikrofilmowej w roku sprawozdawczym wynosiły . . . . . 93 219 zł

zatem niedobór — porównując wartość produkcji z kosztami utrzymania pracowni — wynosi . . . . . 15 622 zł

Towarzystwo prowadziło nadal rozległą wymianę swoich wydawnictw, a mianowicie z 61 instytucjami naukowymi krajowymi 200 zagranicznymi w 30 krajach.

W roku sprawozdawczym wysłano:

do instytucji krajowych . . . . . 410 egz.

do instytucji zagranicznych . . . . . 1659 egz. = 2069 egz.

a otrzymano:

z instytucji krajowych . . . . . 469 egz.

z instytucji zagranicznych . . . . . 1825 egz. = 2294 egz.

Księgozbiór Towarzystwa liczył przy końcu roku sprawozdawczego 38 377 woluminów.

Popularyzacja wiedzy odbywa się zasadniczo za pośrednictwem publikacji naukowych i popularnonaukowych Towarzystwa. Niemniej ważną rolę w dziedzinie upowszechniania wiedzy odgrywają organizowane przez Towarzystwo odczyty publiczne, wieczornice i sesje naukowe. W Toruniu ogłoszono w roku sprawozdawczym następujące referaty:

20 VI 1967 r. — Gerard Labuda z Poznania: „Początki biskupstwa włocławskiego”.

23 VI 1967 r. — Irena Sławińska z Lublina: „Terminologia teatralna Norwida”.

25 X 1967 r. — Karol Krejci z Pragi: „Stosunki literackie polsko-czeskie”.

22 XI 1967 r. — Robert Chatel z Francji: „Roman policier”.

Z okazji 50 Rocznicy Rewolucji Październikowej ogłoszono następujące referaty:

4 XI 1967 r. w Chełmnie — Władysław Lewandowski: „Polskie formacje rewolucyjne w Polsce”.

11 XI 1967 r. w Chełmnie (sesja naukowa) — Bogdan Głębowicz: „Udział Polaków w Wielkiej Rewolucji Październikowej”; Mieczysław Wojciechowski: „Oddźwięk Rewolucji Październikowej na ziemiach pomorskich”.

8 XI 1967 r. w Brodnicy (sesja naukowa) — Bogdan Głębowicz i Mieczysław Wojciechowski: referaty jak wyżej.

13 XI 1967 r. w Toruniu (uroczyste posiedzenie poświęcone Rewolucji Październikowej) — Jerzy Holzer z Warszawy: „Rewolucja Październikowa a ugrupowania polityczne w Polsce”; Władysław Serczyk z Krakowa: „Aktualne kierunki badawcze w historiografii radzieckiej”.

Towarzystwo kontynuowało w roku sprawozdawczym zapoczątkowane w 1965 r. Powiatowe Studia Wiedzy o Regionie. Po ukończeniu takich Studiów w Wąbrzeźnie i w Chełmnie zapoczątkowano je w 1967 r. w Brodnicy i w Rypinie oraz drugi cykl wykładów w Chełmnie. Ogółem odbyło się w roku sprawozdawczym w ramach tych Studiów 17 wykładów, cieszących się liczną frekwencją słuchaczy. Program Studium składał się z wykładów, naświetlających wszechstronnie zagadnienia odnośnych regionów.

W ramach Wydziałów i Komisji odbywały się posiedzenia naukowe, na których referowano i dyskutowano prace naukowe na tematy najnowszych wyników badań i wygłaszano referaty. Referowanych i dyskutowanych na tych posiedzeniach prac oraz ogłoszonych referatów było w roku sprawozdawczym 59.

Dużo uwagi poświęcał Zarząd Towarzystwa czekającym nasz teren uroczystościom i wydarzeniom. Na plan pierwszy wysunął się tu obchód 500-letniej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Powołana już w 1965 r. przez Zarząd Komisja Kopernikańska, dzieląca się na 5 grup roboczych, pracowała nad realizowaniem powierzonych jej zadań. Między innymi kontynuowano badania naukowe o tematyce kopernikańskiej oraz prace nad poszczególnymi pozycjami „Biblioteczki Kopernikańskiej”. Jedną z tych pozycji *Dom i środowisko rodzinne Mikołaja Kopernika* Karola Górskiego ukaże się w 1968 r. Także odbywały się nadal metodą seminaryjną prowadzone studia nad tekstem *De Revolutionibus*, których celem jest przygotowanie kadry toruńskich astro-

nomów do przyszłej akcji popularyzacyjnej. W roku sprawozdawczym ukończone zostało wstępne studium głównego dzieła Kopernika.

Żywy był także udział Towarzystwa w pracach przygotowawczych do przypadających na wrzesień 1968 r. uroczystości 400-lecia założenia gimnazjum toruńskiego. Między innymi finansowało Towarzystwo badania naukowe dotyczące historii tej szacownej uczelni, gromadząc materiały do kilku publikacji związanych ze wspomnianą uczelnią i jej jubileuszem.

W projekcie jest zwołanie do Torunia przez Towarzystwo Naukowe w Toruniu i Komitet Nauk Demograficznych PAN w drugiej połowie września 1969 r. ogólnopolskiej sesji demograficznej, połączonej z obchodami 25-lecia istnienia PRL i noszącej tytuł roboczy „Awans społeczny w PRL w świetle danych demograficznych”.

W sprawie tej nawiązał Zarząd TNT kontakt z wspomnianym wyżej Komitetem, a w szczególności z jej przewodniczącym prof. dr E. Rossetem z Łodzi.

Ze strony Towarzystwa wysunięte zostały cztery tematy referatów na tę sesję, a propozycji podania dalszych tematów oczekuje się od Komitetu Nauk Demograficznych PAN, z którym odbyć się ma na początku 1968 r. konsultacja.

W związku z przypadającą w 1975 r. setną rocznicą powstania Towarzystwa wysunięte zostały przez Zarząd różne formy uczczenia tej rocznicy. Przewiduje się w zakresie akcji wydawniczo-edytorskiej przygotowanie obszernej, na szczegółowych badaniach opartej pracy o Towarzystwie z biografią najbardziej zasłużonych działaczy Towarzystwa, dalej, wydanie pracy o życiu kulturalno-naukowym na Pomorzu Gdańskim na przełomie XIX i XX w. oraz wydanie Księgi pamiątkowej pod redakcją przedstawicieli wszystkich dyscyplin nauki, reprezentowanych w Toruniu. Ponadto czynione są starania w kierunku stworzenia odpowiednich warunków, sprzyjających dalszemu rozwojowi Towarzystwa. Tu pilnym problemem jest sprawa odzyskania gmachu Towarzystwa przy ul. Wysokiej 16, zbudowanego w 1878 r. z ofiar polskiego społeczeństwa Pomorza.

Tak aktywna — jak wyżej wykazano — działalność Towarzystwa wymagała odpowiedniego aparatu administracyjnego. Towarzystwo zatrudniało w roku sprawozdawczym 13 pracowników, w tym osiem na pełnych etatach, a pięć na pół etatu. Sprawami administracyjno-gospodarczymi wszystkich komórek Towarzystwa kierował dyrektor administracyjny, w Redakcji Naczelnej zatrudniono 2 pracowników (1 i pół etatu), w Pracowni Mikrofilmowej 3 (2 i pół etatu), a w biurze (Dyrekcji Administracyjnej) 6 pracowników umysłowych (4 na pełnych etatach, a 2 na pół etatu) i jedną siłę usługową (na pół etatu). Dyrektorem administracyjnym był mgr Alojzy Kirstein, główną księgową — Agnieszka Orłowska, kierownikiem redakcji — mgr Amalia Rosińska,

kierownikiem pracowni mikrofilmowej — mgr Krystyna Porębska, kierownikiem działu wymiany do 31 VIII 1967 r. mgr Maria Łosiowa, a następnie Irena Woszczyk, a instruktorem Helena Jeśmanowa.

Z powyższego sprawozdania wynika, że działalność Towarzystwa na wszystkich odcinkach jego zainteresowań rozwijała się pomyślnie. Akcja wydawnicza przebiegała bez zakłóceń, badania naukowe znacznie rozszerzyły swój zasięg, a działalność w zakresie upowszechniania wiedzy, zwłaszcza wśród szerokich warstw społeczeństwa, za pomocą wygłaszanych w terenie referatów, zorganizowanych tam sesji naukowych, a przede wszystkim przez zapoczątkowane w 1965 r. i nadal prowadzone Studia Wiedzy o Regionie, obejmuje stopniowo cały teren województwa bydgoskiego.

Tak pomyślny rozwój Towarzystwa Naukowego możliwy był dzięki życzliwemu ustosunkowaniu się do Towarzystwa i wydatnej pomocy finansowej ze strony władz, szczególnie ze strony Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej i Polskiej Akademii Nauk, które udzielając dotacji lub przydzielając fundusze na zlecone prace wydawnicze umożliwiają Towarzystwu realizowanie swoich ambicji: nadanie działalności swojej coraz to większego rozmachu, godnego sędziwej, prawie 100-letniej placówki naukowej. Zbliżająca się 500 rocznica urodzin Mikołaja Kopernika oraz 100 rocznica powstania Towarzystwa Naukowego w Toruniu, jak również rocznice innych wydarzeń, zobowiązują nas w najbliższych latach do szczególnej intensyfikacji naszej działalności. Czynne włączenie się do czekających nas w tym zakresie dodatkowych zadań wszystkich wydziałów, wszystkich komisji i wszystkich członków Towarzystwa da gwarancję, że — poza dalszą aktywizacją całokształtu działalności Towarzystwa — uroczystości te przygotowane będą należycie, a Towarzystwo da dalszy dowód swojej żywotności i prężności organizacyjnej.

(—) *Marian Biskup*
Sekretarz Generalny TNT

(—) *Konrad Górski*
Prezes Zarządu TNT

SPRAWOZDANIE

SKARBNIKA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU ZA ROK 1967

W 1967 r. rachunkowość Towarzystwa prowadzona była zgodnie z przepisami Ministra Finansów z dnia 12 VIII 1963 r. (MP poz. 31). Instytucją dotującą działalność Towarzystwa było Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy. Środki pieniężne na powyższy cel przekazane zostały przez PAN.

Zamknięcia rachunkowe za rok 1967 zbadane zostały przez Komisję Rewizyjną naszego Towarzystwa w dniu 16 lutego 1968 r. i uznane zostały za prawidłowe. Komisja Rewizyjna wnosi zatem o udzielenie Zarządowi absolutorium za rok 1967.

Sprawozdanie ogólne z wykonania budżetu oraz bilans obrotów i sald na dzień 31 XII 1967 r. wyłożone zostały na stole prezydiálním dzisiejszego zebrania. Członkowie obecni mają możliwość zapoznać się z powyższymi dokumentami, z których szczegółowo wynikają operacje finansowe dokonywane przez nasze Towarzystwo w roku sprawozdawczym.

Przedkładając powyższe sprawozdanie, uważam za wskazane poczynić kilka uwag dla ułatwienia zebrany orientacji w całokształcie spraw rachunkowych, porównać plany finansowe na rok 1967 z wynikami i dać ocenę położenia finansowego naszego Towarzystwa.

I. Dochody i koszty:

Sprawozdanie ogólne wykazuje na rachunku dochodów 1 709 977 zł a na rachunku rozchodów 1 704 686 zł.

Dochody:

Plan finansowy na 1967 r. przewidywał dochody w sumie 1 679 940 zł, w której mieściło się saldo kredytowe na początek roku w kwocie 219 694 zł.

Planowany dochód operacyjny na 1967 r. wynosił przeto 1 460 246 zł. Sprawozdanie z wykonania budżetu wykazuje rzeczywisty dochód operacyjny w sumie 1 709 977 zł, dochody były zatem większe od planowanych o 249 731 zł.

Na powstanie powyższej nadwyżki wpłynęły między innymi następujące okoliczności:

a) PAN Warszawa — przekazała kwotę 70 000 zł na wydawnictwa zleczone ponad pierwotny plan.

b) Wpływy ze sprzedaży wydawnictw własnych Towarzystwa, planowane w kwocie 186 596 zł, dały w rzeczywistości kwotę 373 254 zł, były zatem wyższe o 186 658 zł.

Rozchody:

Plan na 1967 r. przewidywał wydatki w kwocie 1 679 940 zł, w rzeczywistości wydano 1 704 686 zł, a zatem więcej o 24 766 zł.

a) koszty działalności statutowej, do której wchodzi wydatki na płace i koszty administracyjne wyniosły 253 443 zł, czyli w stosunku do kosztów przewidzianych w planie na kwotę 273 390 zł, mniej o 19 947 zł.

b) koszty produkcji nie wyodrębnionej, w której skład wchodzi

działalność wydawnicza własna i mikrofilmowa, zaplanowana na 1 031 250 zł, wyniosły 972 068 zł, były zatem mniejsze o 59 182 zł.

c) wydatki na akcje zadań zleconych, zaplanowane na 370 000 zł, wyniosły 471 880 zł, były zatem większe o 101 800 zł.

II. Bilans:

Bilans Towarzystwa na dzień 31 XII 1966 r. zamykał się po obydwu stronach sumą 4 384 778 zł. Bilans na dzień 31 XII 1967 r. zamyka się sumą 4 585 925 zł, czyli sumą większą o 201 147 zł. Fundusz środków trwałych uległ w bilansie podwyższeniu z kwoty 1 030 578 zł do kwoty 1 136 073 zł, czyli o 105 495 zł. Na podwyżkę składają się: zwiększenie wartości zbiorów bibliotecznych TNT o kwotę 93 844 zł oraz zwiększenie zbiorów Archiwum mikrofilmowego o 11 651 zł. Środki pieniężne Towarzystwa wynosiły na dzień 1 I 1967 r. kwotę 219 694 zł, bilans zamknięcia na dzień 31 XII 1967 r. wykazuje środki pieniężne w kwocie 453 068 zł, czyli w kwocie wyższej o 233 374 zł.

III. Uwagi ogólne

Porównanie wyników zamknięć rachunkowych za 1967 r. z odpowiednimi cyframi za 1966 r. nasuwa następujące uwagi:

1. Podstawą finansową działalności TNT w 1967 r. była dotacja i sumy przeznaczone na akcje zlecone w łącznej kwocie 1 260 000 zł. Dotacja otrzymana z Prezydium WRN w Bydgoszczy wyniosła 820 000 zł, PAN przekazała ponadto na zleconą akcję wydawniczą 400 000 zł, a Prezydium MRN Chełmno kwotę 40 000 zł. Reszta wydatków pokryta została z dochodów własnych, w kwocie 444 686 zł.

2. Koszty utrzymania Pracowni Mikrofilmowej wyniosły 93 219 33, przychody ze sprzedaży mikrofilmów — 66 241 zł, wartość mikrofilmów wykonanych dla zasobów Archiwum TNT — 11 355 zł, czyli razem 77 596 zł. Nadwyżka rozchodów nad dochodami wynosi przeto 15 623 zł.

3. Sprawozdania finansowe wykazują, że środki pieniężne Towarzystwa na dzień 31 XII 1967 r. wynoszą 453 068 zł, co w porównaniu ze środkami pieniężnymi wykazanymi na dzień 1 I 1968 r. w kwocie 219 694 zł daje nadwyżkę 233 374 zł. Powstanie nadwyżki powyższej przypisać należy następującym okolicznościom:

W styczniu 1967 r. wpłynęła należność za sprzedaż komisową wydawnictw Towarzystwa w drugiej połowie 1966 r. w kwocie około 120 000 zł. Reszta kwoty przyznanej na zadanie zlecone przez PAN w kwocie 150 000 zł wpłynęła dopiero w końcu grudnia 1967 r. Państwowe Wydawnictwo Naukowe nadesłało rachunki za druk wydawnictw w 1967 r. w terminie spóźnionym, wobec czego rachunki powyższe nie mogły w sumie około 100 000 zł zostać pokryte w okresie sprawozdawczym.

4. W 1968 r. Towarzystwo nasze prowadzić będzie mogło akcję wydawniczą oraz inną działalność w ramach kwot przyznawanych jako dotacja przez Prezydium WRN oraz w granicach subwencji otrzymywanych na wydawnictwa i prace zleczone.

(—) *Stefan Dembiński*
Skarbnik TNT

(—) *Konrad Górski*
Prezes Zarządu TNT

PROTOKÓŁ KOMISJI REWIZYJNEJ

Komisja Rewizyjna Towarzystwa Naukowego w Toruniu w składzie: prof. dr W. Hejnosz — przewodniczący, prof. dr W. Iwanowska — członek, w obecności skarbnika TNT dra S. Dembińskiego, dyrektora administracyjnego mgra A. Kirsteina, głównej księgowej A. Orłowskiej, odbyła posiedzenie w dniu 16 II 1968 r., zapoznając się na wstępie z zeszłorocznym protokołem Komisji Rewizyjnej. Stwierdziła, że zawarty tam postulat Komisji w sprawie polepszenia warunków magazynowania wydawnictw TNT został zrealizowany, gdyż Książnica Miejska po przeniesieniu swego zbioru czasopism do przydzielonego jej budynku przy ul. Szczytnej odstąpiła Towarzystwu część swego obszernego, dotychczasowego magazynu czasopism.

Poza tym Komisja stwierdziła, że w 1967 r. nie nastąpiła poprawa druku prac III Wydziału, a w szczególności prac z zakresu astronomii, wysyłanych wyłącznie za granicę. Prace te były nadal drukowane na papierze gorszego gatunku i techniką offsetową, co winno ulec zmianie możliwie w najkrótszym czasie.

Następnie Komisja zapoznała się z bilansem za 1967 r., analizując szczegółowo dochody i rozchody w tymże roku. Bilans ten zamyka się na dzień 31 XII 1967 r. kwotą 4 585 925 zł. Stwierdzono między innymi, że koszt utrzymania Pracowni Mikrofilmowej przekracza w roku sprawozdawczym o 15 622 zł wartość produkcji, co spowodowane zostało głównie niedostarczeniem zamówionego z importu „koreksu”. Unieвозмоżliwiło to wprowadzenie w ruch częściowo unowocześnionej aparatury i nawiązania kontaktów z dawniejszym głównym odbiorcą mikrofilmów, tj. z Archiwum Dokumentacji Mechanicznej w Warszawie.

Komisja sprawdziła ponadto wrywkowo zapisy księgowe i dowody kasowe i nie stwierdziła niezgodności lub nieprawidłowości w gospodarowaniu majątkiem Towarzystwa i dokumentacji finansowej.

Komisja wnosi o udzielenie absolutorium Zarządowi za rok sprawozdawczy 1967.

Członek:
(—) *W. Iwanowska*

Przewodniczący:
(—) *W. Hejnosz*

ZMIANY W SKŁADZIE TOWARZYSTWA

Nowi członkowie zwyczajni

- Armon Witold, mgr, pracownik Biblioteki Głównej UMK, Toruń, Broniewskiego 46.
- Bońska Urszula, mgr, st. asyst. Katedry Systematyki i Geografii Roślin UMK, Toruń, Krasińskiego 111/10.
- Boński Marian, mgr, st. asyst. Katedry Systematyki i Geografii Roślin UMK, Toruń, Krasińskiego 111/10.
- Bojarski Władysław, dr, adiunkt Katedry Prawa Rzymskiego UMK, Warszawa, Wilcza 22/21.
- Czerniawski Marian, dr nauk przyrodniczych, doc. Katedry Chemii Nieorganicznej UMK, Toruń, Mickiewicza 67/7.
- Dmoch Irena, dr, adiunkt Katedry Geologii UMK, Toruń, Moniuszki 30.
- Symonides Ewa, mgr, st. asyst. Katedry Systematyki i Geografii Roślin UMK, Toruń, Krasińskiego 57/14.
- Ingarden Roman Stanisław, dr nauk matem.-fiz., profesor fizyki UMK, Toruń, Kraszewskiego 22/28.
- Jackowiak Czesław, dr praw, doc. prawa pracy UMK, Poznań, Podkormorska 30/1.
- Jaśkiewicz Zbigniew, dr praw, profesor prawa finansowego UMK, Sopot, Zeromskiego 6/6a.
- Kunicka-Michalska Barbara, dr praw, adiunkt Katedry Prawa Karnego UMK, Toruń, Krasińskiego 61.
- Lang Wiesław, dr praw, doc. teorii państwa i prawa UMK, Toruń, Broniewskiego 88/5.
- Mazur Leopold, dr, adiunkt Katedry Mineralogii UMK, Toruń, Czarneckiego 2.
- Michalska Ewa, mgr, Toruń, Lubicka 49/3.
- Nowakowski Rafał, mgr, asyst. techn. Katedry Chemii Fizycznej UMK, Toruń, Grudziądzka 65.
- Obuchowska-Duś Barbara, mgr, Koszalin, Bałtycka 12/11.
- Pietrucień Czesław, mgr, st. asyst. Katedry Geografii Fizycznej UMK, Toruń, Staszica 6.
- Powierski Jan, dr, adiunkt Katedry Historii Polski do poł. XV w. i Nauk Pomocniczych UMK, Toruń, Kraszewskiego 20/17.
- Rejewski Marian, mgr, st. asyst. Katedry Systematyki i Geografii Roślin UMK, Toruń, Kujota 2 m. 2.
- Wajda Kazimierz, dr, adiunkt Instytutu Historii PAN w Toruniu, Toruń, Krasińskiego 63a/2.
- Zieliński Henryk, mgr ekonomii, kierownik ekspozytury PWN w Toruniu, Toruń, Szeroka 31.

Nowi członkowie Wydziałów

Miejscowi:

- Czerniawski Marian, dr nauk przyrodniczych, doc. Katedry Chemii Nieorganicznej UMK, Toruń, Mickiewicza 61/7.
- Głębowicz Bogdan, dr, doc. najnowszej historii Polski UMK, Toruń, Fałata 28.
- Ingarden Roman Stanisław, dr nauk matem.-fiz., profesor fizyki UMK, Toruń, Kraszewskiego 22/28.
- Jackowiak Czesław, dr praw, doc. prawa pracy UMK, Poznań, Podkormorska 30/1.
- Jaśkiewicz Zbigniew, dr praw, profesor prawa finansowego UMK, Sopot, Żeromskiego 6/6a.
- Lang Wiesław, dr praw, doc. teorii państwa i prawa UMK, Toruń, Brońskiego 88/5.
- Łodzińska Alicja, dr nauk przyrodniczych, doc. Katedry Chemii Nieorganicznej UMK, Toruń, Krasieńskiego 59.
- Matysik Stanisław, dr praw, profesor prawa cywilnego UMK, Sopot, Pstrowskiego 14/6.
- Salmonowicz Stanisław, dr praw, doc. Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego UMK, Toruń, Krasieńskiego 63a/9.
- Witkowski Leon, dr, doc. filologii klasycznej UMK, Toruń, Mickiewicza 52.

Członkowie zwyczajni skreśleni w roku 1967:

prof. dr Konrad Jażdżewski z Łodzi.

Zmarli:

Kazimierz Biskupski	7 VI 1967
Henryk Elzenberg	6 IV 1967
Janina Hurynowicz	3 X 1967
Janina Kapuścińska	14 XI 1967
Aleksandra Zajkowska-Znamierowska	31 I 1967

II

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

WYDZIAŁ I NAUK HISTORYCZNYCH

Posiedzenie naukowe dnia 17 IV 1967 r.

Członek Wydziału Witold Łukasiewicz przedstawia pracę Stanisława Myśliborskiego-Wołoskiego: *Udział Prus Zachodnich w powstaniu styczniowym (Die Teilnahme Westpreussens an Januaraufrstand)*.

(Praca wydana przez Wydawnictwo Morskie w 1968 r.)

Członek Wydziału Marian Biskup przedstawia pracę Maksymiliana Grzegorza: *Dokumenty II pokoju toruńskiego z 1466 r. Analiza dyplomatyczno-sfragistyczna (Die Urkunden des 2 Thorner Frieden vom Jahre 1466. Eine diplomatisch-sphragistische Analyse)*.

(Praca w druku w ROCZNIKACH TNT, Rocznik 75 z. 1).

Posiedzenie naukowe dnia 3 X 1967 r.

Doc. dr Stanisław Salmonowicz wygłasza referat: *Z problematyki narodowościowej i politycznej osiemnastowiecznego Torunia (Zur politischen und nationalen Problematik Thornes im XVIII Jh.)*.

Celem referatu było robocze rozważenie sytuacji badawczej w zakresie określonym tytułem, sformułowanie próby ogólnej oceny problematyki narodowościowej i politycznej okresu, zwłaszcza po rok 1764, oraz wysunięcie postulatów badawczych, wskazanie na kierunki najkonieczniejszych weryfikacji źródłowych istniejących tez i hipotez.

Punktem wyjścia rozważań problematyki narodowościowej i politycznej muszą być problemy demograficzne, problemy struktury społecznej, wyznaniowej i narodowościowej ludności. Dzieje demograficzne i narodowościowe Torunia XVIII w. pozostają jeszcze do napisania. Przed wiekiem XIX o statystykach ludnościowych sensu stricto trudno mówić. Istniejące zaś i mocno niekompletne dane o naturalnym ruchu ludności, jak i dane pogłównego pozwalają najczęściej jedynie na precyzyjniejsze uchwycenie struktury społecznej bądź wyznaniowej ludności, pozostawiając otwarte liczne dalsze kwestie. Podobnie i inne

informacje z ksiąg miejskich, jak np. dane o rozmieszczeniu nieruchomości w mieście charakterem swych informacji preferują zazwyczaj jedynie uprzywilejowane grupy społeczne, przez co nie jesteśmy w stanie uzyskać całościowego obrazu. Jeżeli nawet w obrębie murów miejskich nie jesteśmy w stanie określić w pełni dla wszystkich okresów składu i struktury ludności, to tym bardziej jesteśmy skazani na pośrednie szacunki, jeżeli chodzi o ludność przedmieść czy też Kępy Bazarowej. Osiedla te stanowiły ośrodki nielegalnego handlu i rzemiosła — partactwa, a przeważał wśród ludności przedmieść element napływowy, w dużej mierze nieuchwytny w świetle dotąd wyzyskiwanych źródeł. Istniejące zresztą źródła kościelne bądź też archiwalia władz miejskich toruńskich dalekie są w tej mierze od pełnego ich wykorzystania. Jeżeli ostatnio autorzy cennych częściowych opracowań dotąd nie publikowanych (K. Górny: Stosunki ludnościowe miasta Torunia w XVIII w., Z. Szultka: Znaczenie ludności napływowej w kształtowaniu się stosunków społeczno-ekonomicznych Torunia XVIII w. — prace wykonane pod kier. prof. J. Wojtowicza) wykorzystali w sporej mierze księgi kościelne protestanckie, to brak jest analogicznych ustaleń dla ludności katolickiej. A przecież sprawa zinwentaryzowania i udostępnienia owych źródeł dla badań demograficznych jest bardzo pilnym postulatem. Demografia bowiem Torunia tego okresu musi być rozważana — z uwagi na charakter źródeł — nade wszystko w kontekście podziału wyznaniowego ludności. Warto wskazać, iż archiwa niektórych parafii katolickich (np. Panny Marii) przejęły w swoim czasie część ksiąg protestanckich, które pozostają do dziś w ich gestii i nie były wykorzystywane w badaniach. Wśród dalszych pilnych postulatów wspomnijmy konieczność szczegółowego przebadania akt kościelnych parafii ewangelików polskich Św. Jerzego, co pozwoliłoby na bliższe ustalenia w kwestii liczebności żywiołów polskich wśród protestantów, oraz przebadania akt kościelnych wsi podtoruńskich, pozostających własnością miasta Torunia, w których miasto prowadziło specyficzną politykę wyznaniowo-narodowościową, a zarazem czerpało z nich pewne rezerwy sił roboczych. Kwestia ta wymagałaby zbadania na drodze poszukiwań archiwalnych. Jeżeli chodzi o problem wykorzystania akt miejskich, zauważmy, iż zniszczenia doby Wojny Północnej pozbawiają badacza szerszej podstawy porównawczej, przy czym szczególnie dotkliwe było zatracenie się księgi przyjęć do prawa miejskiego z XVII w. Nadal przecież nie zostały wykorzystane pewne rodzaje akt podatkowych i administracyjnych, rzucających światło na stosunki demograficzne w mieście.

Literatura przedmiotu zawiera cdnośnie do problemów demograficznych osiemnastowiecznego Torunia liczne opinie i próby ustaleń, które opierając się często na nieporównywalnych kryteriach obliczeniowych, a nawet na różnym rozumieniu pojęcia miasta, charakteryzują się

w efekcie zaskakującymi różnicami w rezultatach. W kwestii tej należy stać niewątpliwie na stanowisku traktującym Toruń nade wszystko jako jednolity organizm społeczno-gospodarczy, w skład którego wchodzi przedsiębiorstwa miejskie poza murami, przedmieścia i Kępa Bazarowa. Nie znaczy to przecież, by pomijać elementy formalnoprawne, istotne dla problematyki życia publicznego. Stąd też należałoby postulować prowadzenie dalszych badań demograficzno-strukturalnych w ten sposób, aby uzyskane rezultaty globalne pozwalały także na ustalenia typu: ilość i struktura wyznaniowa (a w miarę możliwości i narodowościowa) mieszkańców miasta posiadających prawa miejskie, a w szczególności ustalenia dotyczące wąskiej grupy patrycjatu, jej rekrutacji i zmian zachodzących w tej mierze.

Badania nowsze wskazują, iż Toruń XVIII w. był miastem o urozmaiconych dziejach demograficznych, a zwłaszcza o ciężkim starcie (klęski lat 1703—1710). Jeżeli stwierdzimy, że Toruń przez wiek XVIII posiadał najczęściej ujemny bilans przyrostu naturalnego, to rola zjawiska imigracji jako czynnika zasadniczego dla ogólnego bilansu demograficznego staje się niewątpliwa. Niestety, dotychczasowe badania — zgodnie z charakterem źródeł (księgi przyjęć do prawa miejskiego) — uchwyciły głównie proces imigracji legalnej, i to na podstawie źródeł informacji o chronologii innego typu niż data przybycia do Torunia danego przybysza. Przypomnieć trzeba, iż Rada Miejska rygorystycznie trzymała się zasady, iż jedynie samodzielni producenci, właściciele nieruchomości bądź warsztatu pracy, uzyskiwali prawa miejskie. Istnieje więc niezwykle ważki, ale źródłowo bardzo trudny problem ustaleń odnośnie do imigracji ludności uboższej, żyjącej z pracy własnych rąk, zasiedlającej zwłaszcza przedmieścia toruńskie i Kępę Bazarową, a trafiającej stosunkowo rzadko na karty ksiąg miejskich, najczęściej chyba do akt sądowych. W świetle posiadanych niepełnych danych o ruchu ludności, a zwłaszcza niektórych danych o podziale wyznaniowym ludności, widzimy, iż mamy w Toruniu do czynienia ze stałym niewątpliwie napływem elementu katolickiego; imigracja ta znajduje np. minimalny wyraz w księgach przyjęć do prawa miejskiego, choć stanowi podstawowy czynnik w demografii toruńskiej, wstrząśniętej stratami lat 1708—1710. Charakterystyczne, iż ludność katolicka wykazuje wysoki wskaźnik płodności, jak i zgonów, co określa m. in. jej strukturę społeczną, a w sumie — skoro mamy do czynienia z ujemnym bądź niskim bilansem przyrostu naturalnego katolików — pozostałe (stwierdzone fragmentarycznie w źródłach) nadwyżki ludności katolickiej pochodzą właśnie z owej nieuchwytej w źródłach imigracji. Trudności w ujęciu tego elementu w dane cyfrowe wynikają także i z faktu, że był to element płynny („ludzie luźni”), o znacznej dynamice migracyjnej. Niewątpliwie ustalenia demograficzne w miastach o tak dużym ruchu migracyjnym ludności, jak Toruń XVIII w., pozostają

szczególnie trudne. Ogólnie zresztą należy zwrócić uwagę na fakt, iż zagadnienia imigracji i migracji końca XVII i pierwszej połowy XVIII w. na terenie Prus Królewskich należą do mało znanych. Co do Torunia najwięcej wątpliwości budzi punkt wyjścia, tj. stan ludności miasta przed 1703 r., a następnie okres po 1772 r. Dawniejsze ustalenia dla okresu przed 1703 r., jak K. B. Praetoriusa, K. Górskiego, S. Wałęgi, wydają się być zawyżone w świetle posiadanych danych co do strat w czasie klęsk w latach 1703—1710, jak i danych dla okresu po 1710 r. Nasze modyfikacje prowadzą w kierunku przyjęcia szacunku ok. 12 000 ludności. Poważne straty lat następnych zostały wyrównane głównie dzięki zjawisku imigracji, przy czym Toruń dopiero w okresie lat sześćdziesiątych XVIII w. (szczyt demograficzny dla okresu po 1703) przekroczył liczbę 10 000 mieszkańców. Fluktuacje okresu po I rozbiorze nie są dziś bliżej znane. Jeżeli chodzi o końcową datę 1793 r., należy wskazać, iż ustalenia Wojtowicza, Mienickiego i Górnego (grawitujące koło cyfry 6000 osób) są niewątpliwie zaniżone choćby w świetle danych Goldbecka, które nie zostały dotąd zweryfikowane w nowszych badaniach, a prowadzą nas do przyjęcia zaludnienia Torunia w 1793 r. na ok. 10 000 osób. (wielki Kraków z 1791 r. liczył ok. 19 000 osób).

Podział wyznaniowy ludności — znając w przybliżeniu jej ogólną liczbę — dedukować możemy z lepiej znanych materiałów kościelnych ewangelickich. Niewątpliwie uboższa ludność, wśród której przeważały żywioty katolickie, dyskryminowane przez władze miejskie, wykazywała znacznieszą śmiertelność niż ludność ewangelicka. Wystarczy wskazać na fakt, iż w latach 1708—1710 w czasie zarazy na ponad 1400 zmarłych ewangelików przypadło aż ok. 5000 katolików. Znaczna przecież dynamika imigracyjna i większa płodność ludności katolickiej pozwalały jej szybko nadrobić tak dotkliwe straty. Jeżeli przyjmiemy, iż przed r. 1703 katolicy stanowili ok. 50% ludności, to po chwilowym spadku stosunkowego udziału katolików w ogólnej liczbie mieszkańców lata dwudzieste przyniosły już zapewne powrót do wyżej wymienionego procentowego wskaźnika, a dalszy wzrost ludności katolickiej (mimo przewagi wśród legalnego, uwidocznionego w księgach napływu imigrantów elementu protestanckiego) prowadził w dobie szczytu demograficznego lat sześćdziesiątych do pewnej ich procentowej przewagi w granicach 60% ogółu ludności.

Przed wiekiem XIX brak nam statystyk narodowościowych. Tradycyjna, do dziś stosowana identyfikacja typu Polak-katolik, choć ma niewątpliwie wiele historycznej prawdy, powinna być w miarę możliwości weryfikowana dla każdej epoki i sytuacji. W Toruniu przecież — o czym się nie pamięta mimo istnienia bogatych w tej mierze materiałów dowodowych — istnieje problem znacznej ilości Polaków-ewangelików. W tej sytuacji przywiązanie np. nadmiernej wagi do kryterium nazwiskowego byłoby błędem metodologicznym. Wystarczy wskazać np. na

spór pastora Rutticha z roku 1728 w obronie praw języka polskiego, przy czym czołowym obiektem sporu był polski ewangelik o nazwisku Deutschmann. Dla Torunia XVIII w. należy łączyć w rozważaniach kryteria wyznaniowe, klasowe i nazwiskowe. Jeżeli mamy do czynienia z grupą ludności uboższej wyznania katolickiego o nazwiskach typowo polskich — są to niewątpliwie Polacy. Inaczej rzecz się ma, jeżeli badamy krąg drobnych bądź średnich rzemieślników o nazwiskach niemieckich. Sam fakt wyznania ani nazwisko sprawy nie przesądza, choć wyznanie katolickie prowadzi nas zazwyczaj w krąg polskości. W badaniach nad ewangelikami kryterium istotnym będzie ustalenie, do jakiej parafii należeli, na kazania jakiego, polskiego czy niemieckiego kaznodziei uczęszczali. Wreszcie, w odniesieniu w każdym razie do Torunia pierwszej połowy wieku XVIII, nie możemy zapominać o rozróżnianiu między napływowym elementem niemieckim a starą, osiadłą w Toruniu od pokoleń ludnością, która mimo pochodzenia niemieckiego i protestanckiego wyznania stanowiła lojalną, choć zazdrosną o swe przywileje ludność Rzeczypospolitej, o nie wykrystalizowanym poczuciu narodowym i znacznym zazwyczaj stopniu polonizacji. Wydaje się, iż z uwzględnieniem powyższych zastrzeżeń możemy przyjąć, iż w kręgu polskości znajdowało się ok. 95% katolików i ok. 10—15% protestantów. Żywioł polski w mieście był już silny u progu XVIII w. Pewna agresywność miejscowych kół katolickich (jezuici), wynikała niewątpliwie nie tylko z założeń kontrreformacyjnych, ale i z poczucia dysponowania pewną siłą także i na terenie miasta. Klęski żywiołowe i imigracja obca zwolniły w latach następnych tempo polonizacji Torunia. Według ustaleń Szultki, ledwo co piąty przyjęty do prawa miejskiego był Polakiem. Co gorsza, dla oblicza kulturalnego i politycznego miasta problem narodowościowy wyglądał zgoła inaczej, jeżeli chodzi o obsadę stanowisk istotnych dla tego oblicza. I tak np. na 43 pastorów w XVIII w., objętych badaniem, ledwo 21 pochodziło z terenów Rzeczypospolitej i Śląska, 22 reprezentowało różne kraje niemieckie oraz Prusy Książęce. Ponad 50% profesorów i 100% rektorów toruńskiego gimnazjum akademickiego w XVIII w. pochodziło z terytoriów nie pozostających ówczesnie pod berłem króla polskiego. Warto dodać odnośnie do składu duchowieństwa ewangelickiego, iż kontrreformacja doprowadziła do uniemożliwienia kształcenia pasotrów na ziemiach Rzeczypospolitej i stąd ogromny w tej mierze wpływ państwa brandenbursko-pruskiego: zwłaszcza po r. 1724 gros pastorów toruńskich było nosicielami poglądów propruskich, stając w ten sposób w jaskrawej opozycji do przedstawicieli starego miejscowego patrycjatu, dalekiego od sympatii dla pruskiej zaborczości. Rozważania podobne należałoby przeprowadzić co do składu i struktury narodowościowej patrycjatu toruńskiego. Pewne materiały w tej mierze zgromadził Z. Szultka, który wskazał, iż w XVIII w. ok. 50% obywateli Torunia pochodziło z rodzin, które uzyskały prawa miejskie w XVIII w., a napły-

nęły do Torunia pod koniec XVII bądź w XVIII w. Można przyjąć, iż około połowy XVIII w. ponad 75% obywateli miasta pochodziło z I lub II generacji napływowej. Pamiętając, iż pełnoprawnych obywateli była nieznaczna mniejszość ogółu mieszkańców, musimy stwierdzić, iż rola elementu napływowego dla kształtowania oblicza politycznego miasta była niezwykle istotna. Element przecież napływowy wśród obywateli miasta nie potrafił z reguły dojść z miejsca do pozycji uprzywilejowanego patrycjatu: sprawa ta wymagała zazwyczaj jednego do dwóch pokoleń. Jeżeli jednak do kierowniczych kół patrycjatu przybysze dostawali się z trudem (a elementy katolickie nawet po r. 1724 były w tej mierze dyskryminowane), to w kołach II i III ordynku miejskiego, reprezentujących interesy drobnych kupców i rzemiosła, elementy napływowe wysunęły się na czoło. Należy więc szczególnie może podkreślić, iż wiek XVIII był wiekiem upadku starego i bogatego mieszczaństwa toruńskiego, które ciągnąc liczne korzyści z poddaństwa Rzeczypospolitej, korzyści owych i wartości posiadanych przywilejów było świadome.

Polityczne dzieje osiemnastowiecznego Torunia wykreślają nade wszystko daty roku 1724, lat 1768—1772 oraz data nieszczęsnego traktatu handlowego z 1775 r. Rok 1793 stanowił już jedynie epilog dziejów Torunia w tej epoce. Ewolucja postaw publicznych w XVIII w. w Toruniu określona była w poważnej mierze przez znaczenie czynnika wyznaniowego, jak i przez pryzmat ogólnej sytuacji w Rzeczypospolitej. Problemy pozycji ekonomicznej Torunia dopiero na tle klęski I rozbioru i wcześniejszych już gwałtów pruskich doszły w szerszej mierze do głosu w życiu politycznym miasta. Upadek narastający Rzeczypospolitej stawał coraz częściej problem ustosunkowania się do ekspansywnych dążeń pruskich czy też rosyjskich. Brak spójności patrycjatu, jego zmniejszająca się waga gatunkowa powodowały, iż w określaniu ogólnej polityki miasta zaczęły w II połowie wieku dochodzić do głosu ordynki, w których element napływowy miał szczególne znaczenie. Te fakty określają nam meandry polityki miasta po roku 1764. Dla okresu tego opracowanie monografii działalności wieloletniego burmistrza Klosmana, a zwłaszcza rzutkiego polityka Samuela Lutra Gereta powinno stanowić klucz dla zrozumienia tendencji politycznych i koncepcji, które rodziły się w Toruniu. Bardzo istotne byłoby także rozważenie licznych konfliktów Rady Miejskiej z drugim i trzecim ordynkiem. Za klasowymi sporami kryły się także odmienne koncepcje polityczne.

Znaczenie sprawy roku 1724 było ogromne, wykreśliło w dużej mierze poczynania polityczne w mieście po tej dacie. Sam przebieg tumultu, w zasadzie znany dokładnie, nie wymaga badań. Istotne byłoby za to podjęcie badań genetycznych (co najmniej od 1696 r.), które wyjaśniłyby nam narastanie napięcia o charakterze politycznym i wyznaniowym, którego tragiczną kulminacją były wydarzenia tumultu. Należałoby szczególnie opracować politykę wyznaniową Rady Miejskiej. Dla hi-

storii nie tylko Torunia, lecz i spraw międzynarodowych Rzeczypospolitej, pilną rzeczą byłoby opracowanie dziejów międzynarodowej akcji propagandowej protestanckiej, zorganizowanej w Europie na tle wydarzeń roku 1724. Opracowanie takiego tematu stanowiłoby klucz do zagadnienia: opinia oświecona w Europie wobec I rozbioru Polski. Bez orientacji bowiem w dziesiątkach pism propagandowych protestanckich nie wyjaśnimy nigdy korzeni niechętniej generalnie wobec Polski opinii oświeceniowych kół francuskich, a zwłaszcza angielskich.

Jeżeli z perspektywy historycznej śledzimy spory wyznaniowe w Toruniu, to dalecy od jakiegokolwiek partie prise stwierdzić musimy, iż obie strony były, przynajmniej w swych intencjach, na równi nietolerancyjne. Paradoksalnym rezultatem faktu, iż Toruń zachował w słabej Rzeczypospolitej swe uprawnienia bądź też uzurpował takie, które mu nie przysługiwały, było że w mieście leżącym w kraju katolickim i rządzonej przez żywioły kontreformacyjne, panowała oficjalna, a tym bardziej faktyczna dyskryminacja żywiołów katolickich. Badając sprawy toruńskie na odcinku oświaty i kultury nie napotykamy poważniejszych śladów, przemawiających za rozwojem w XVIII w. idei tolerancji religijnej, której nie reprezentowało ani duchowieństwo obu obozów, ani ogół profesorów miejscowego gimnazjum. Pewne echa oświeceniowej argumentacji za tolerancją religijną znajdują się w wystąpieniach Rady Miejskiej dopiero w toku wydarzeń 1767—1768 r. Stanowiła ona tylko uzupełnienie tradycyjnej argumentacji prawniczej, która wiązała prawa dysydenckie z partykularno-autonomicznymi pretensjami ustrojowymi Prus Królewskich oraz z treścią pokoju oliwskiego. W sprawie roku 1724 należy położyć nacisk na następujące elementy w ocenie: Po pierwsze, tragicznym paradoksem wyroku toruńskiego było to, iż zapadł on w Polsce, w kraju, który czas długi przodował w tolerancji w Europie. Liczne kraje europejskie uprawiały politykę nietolerancji religijnej w XVIII w., a także i później. W epoce jednakże polskich czasów saskich idea tolerancji ogarniała całą oświeconą Europę. I stąd właśnie wynika ów kontrast i owo oburzenie, jakie wyrok toruński obudził. Po drugie, w niczym nie usprawiedliwiając bezmyślnej surowości wyroku (opartego na odpowiedzialności reprezentacyjnej władz miejskich, znanej w przepisach prawa polskiego: *Volumina Legum*, I, 396—397, 522, 525), — należy stwierdzić, iż zainicjowana na gruncie międzynarodowym przez Toruń akcja nosiła niewątpliwe wszystkie znamiona zdrady stanu. Rzeczypospolita szlachecka w niekonsekwentnym przejawie surowości wyczerpała niemal całą swą energię w sprawie i nie wyegzekwowała uzasadnionych postanowień wyroku w sprawach ustrojowych. I na ten ostatni aspekt sprawy należy zwrócić uwagę: lata po r. 1724 charakteryzują się uporczywym i konsekwentnym sabotowaniem postanowień wyroku ze strony władz miejskich. Dlatego właściwa ocena historyczna represji wywołanych tumultem toruńskim winna brzmieć, iż był on nie-

sprawiedliwy i wręcz okrutny w tym, co zostało zrealizowane, a niekonsekwentny i zbyt łagodny generalnie. Konsekwencje wydarzeń roku 1724 na gruncie politycznym toruńskim nie zostały dotąd w literaturze naukowej wystarczająco rozważone. Obszerna i bogata w materiały archiwalne praca Wałęgi nie może nas dzisiaj swym sposobem ujęcia zadowalać. W szczególności autor wielokrotnie w prezentowaniu spraw politycznych tego okresu zajmuje dość paradoksalne dla historyka polskiego stanowisko partykularnie toruńskie, decentralizacyjne, zapoznając w ten sposób zasadniczy problem epoki: konieczność właśnie wzmocnienia władzy państwowej, likwidacji nadmiernej decentralizacji kraju. Przypomnieć zaś warto, iż jeszcze w 1731 r. mieliśmy do czynienia z ponownymi interwencjami obcymi na rzecz dysydentów toruńskich (Anglia), przeciw czemu wystąpił nie tylko z pobudek wyznaniowych, lecz i interesu państwowego J. Załuski, zarzucając dysydemtom, iż wzięli się „żebrzeć protectiones exoticas”. Rękopis 1370 BPAN w Gdańsku zawiera liczne materiały świadczące o oporze miasta przeciw równoprawnieniu katolików (np. tekst pisma Augusta II z 1732 r.). W poszukiwaniach źródłowych byłoby rzeczą cenną zinventaryzowanie i ewentualne ogłoszenie drukiem protokołów tzw. sesji ewangelickich Rady Miejskiej, tj. tajnych sesji protestanckiej większości Rady, odbywanych przez szereg lat po r. 1730, co miało na celu ograniczenie znaczenia wymuszonego przez wyrok 1724 r. niewielkiego zresztą udziału katolików w rządach miastem przez zasiadanie w Radzie Miejskiej.

Wydarzenia okresu konfederacji barskiej i I rozbioru także pozostają w dziejach miasta niedostatecznie znane. Interesująca (nie publikowana) rozprawa T. Grygiera o konfederacji toruńskiej ma z jednej strony zasięg szerszy, z drugiej nie porusza wielu kwestii interesujących dla poznania dziejów miasta. Wydaje się, iż w dotychczasowej literaturze przedmiotu przeceniało się znaczenie samodzielności akcji dysydenckiej, a nie doceniało roli obcych protekcji. Jeżeli polityka Rady Miejskiej prowadziła, generalnie rzecz biorąc, tradycyjnym torem walki o utrzymanie partykularnych przywilejów Torunia, to — zwłaszcza w dobie I rozbioru — zaczęły się wysuwać na czoło nowe siły w mieście, które rozważać będą korzyści z poddania się pod obcą, pruską bądź rosyjską, protekcję. Tak przedstawiało się życie polityczne i manewry wielkiej polityki, dostępnej dla obywateli miasta reprezentujących „pays légal”. Toruń polski, Toruń ciężkiej pracy rzadko niestety dochodził w tych latach do głosu.

Problemem marginesowo przewijającym się przez powyższe wywody jest kwestia partykularnych uprawnień Torunia bądź całej prowincji Rzeczypospolitej — Prus Królewskich. Mimo ważkich prac dawniejszych i nowszych (Kutrzeba, Konopczyński, Górski) brak nam obszerniejszego rozważania tej problematyki zwłaszcza dla okresu XVII—XVIII w. i wyodrębnienia roszczeń uzasadnionych i nieuzasadnionych do odrębnej

pozycji i odrębnych przywilejów w ramach Rzeczypospolitej. Wymagałaby badań praktyka, jak i teoria. Niezwykle cenne byłoby opracowanie krytyczne argumentacji prawno-ustrojowej reprezentantów separatyzmu pruskiego, przy czym specjalne opracowanie, od dawna pożądane, należy się Lengnichowi.

Posiedzenie naukowe dnia 4 XII 1967 r.

Członek Wydziału Tadeusz Grudziński przedstawia pracę Józefa Mossakowskiego: *Zasięg lasów i zabagnień oraz układ skupień osadniczych na wyspie Ranie na przełomie XII i XIII w. (Die Bewaldung und Vermoorung sowie die Besiedlung der Insel Rügen während der Jahrhundertwende 12./13).*

(Praca przeznaczona do druku w ROCZNIKACH TNT).

Posiedzenie naukowe dnia 19 XII 1967 r.

Członek Wydziału Bronisław Włodarski przedstawia pracę Janusza Bieniaka: *Wielkopolska, Kujawy, Łęczyckie i Sieradzkie w dobie likwidacji rządów czeskich w Polsce na początku XIV w. (Grosspolen, Kujavien, nebst den Ländern Łeczyca und Sieradz während der Liquidation der böhmischen Regierung in Polen am Anfang des XIV Jahrhunderts).*

(Praca w druku w ROCZNIKACH TNT, Rocznik 72 z. 2).

Członek Wydziału Kazimierz Jasiński przedstawia pracę własną: *Genealogia Piastów, t. III. Piastowie dolnośląscy, cz. 2 (Genealogie der Piasten, Bd. III. Piasten von Nieder-Schlesien).*

(Praca przewidziana do druku w publikacjach PWN).

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORYCZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 26 IV 1967 r.

Kazimierz Jasiński, *Genealogia Piastów świdnickich i ziebickich.*

Autor zajął się ustaleniem danych genealogicznych potomków Bolka I świdnickiego, protoplasty Piastów świdnickich. Studia przynoszą nowe rezultaty badawcze, do których należy zaliczyć przede wszystkim wykazanie, że pierwsza żona Ludwika Bawarskiego (zm. 1347 r.) Beatrycza była córką Bolka I świdnickiego, a nie — jak dotąd powszechnie przyjmowano — córką Henryka III głogowskiego. W porównaniu z dotychczasowymi badaniami najwięcej uzupełnień i sprostowań dotyczy dat urodzenia poszczególnych Piastów. W większym stopniu niż dotychczasowi badacze (H. Grotefend, K. Wutke, W. Dworzaczek i inni) zajął się autor ustaleniem kolejności według starszeństwa oraz miejsca pochowania przedstawicieli tej linii Piastów śląskich.

(Praca będzie drukowana w ramach większej całości: *Genealogia Piastów, t. III. Piastowie dolnośląscy, cz. 2*)

Posiedzenie naukowe dnia 11 IX 1967 r.

Andrzej Tomczak, *W sprawie zakresu dyplomatyki.*

Dyplomatyka, nauka zaliczana od dawna do tzw. nauk pomocniczych historii, posiadała swój ustalony przedmiot badań, zakres problematyki i wyrobione metody. W ciągu XX w., zwłaszcza w ostatnich kilkunastu latach w takich krajach, jak Francja, Niemcy, Czechosłowacja, dają się zauważyć tendencje zmierzające do rozszerzenia zakresu dyplomatyki. Autor przedstawia te tendencje, a następnie zestawia je z poglądami historyków polskich na zakres i przedmiot tej nauki.

(Referat przeznaczony do wygłoszenia na 10 Zjeździe Historyków Polskich w Lublinie we wrześniu 1968 r., drukowany w Księdze Pamiątkowej tego Zjazdu).

Posiedzenie naukowe dnia 4 XII 1967 r.

Sławomir Kalebka, *Informacja o poszukiwaniach bibliotecznych i archiwalnych we Francji w 1967 r.*

Autor od 14 I do 15 V 1967 r. przeprowadzał studia w archiwach i bibliotekach w Paryżu, Lyonie, Poitiers i Awinionie nad problemem prasy politycznej obozu demokratycznego Wielkiej Emigracji w latach 1832—1862. Szczególnie owocną okazała się kwerenda w archiwach prowincjonalnych, które w pierwszej połowie XIX w. były ważnymi ośrodkami życia politycznego i kulturalnego emigracji polskiej. Dotychczasowe poszukiwania historyków polskich w bardzo tylko ograniczonym zakresie wychodziły poza zbiory paryskie.

(Zebrane materiały, które autor przedstawił w referacie, zostaną wykorzystane w przygotowywanej pracy o politycznej prasie obozu demokratycznego Wielkiej Emigracji)

Stanisław Mrozek, *Sprawozdanie z pobytu naukowego we Francji w roku 1967.*

WYDZIAŁ II

FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY

Posiedzenie naukowe dnia 24 X 1967 r.

Członek Wydziału Jadwiga Puciata-Pawłowska przedstawia pracę własną: *Dzieje przyjaźni Józefa Mehoffera i Stanisława Wyspiańskiego (On the Friendship of Józef Mehoffer and Stanisław Wyspiański).*

(Praca przekazana do druku w PRACACH WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO t. XXI, z. 2).

Posiedzenie naukowe dnia 19 XII 1967 r.

Członek Wydziału Bronisław Nadolski przedstawia pracę Antoniny Bartoszewicz: *Pojęcia i terminy w polskiej krytyce literac-*

kiej w pierwszej połowie XIX wieku (Comprehensions and Terms in the Polish Critical Writings about Literature in the First Half of the Nineteenth Century).

Studium *Pojęcia i terminy w polskiej krytyce literackiej w pierwszej połowie XIX wieku* jest pracą z dziedziny poetyki historycznej, zawiera analizę terminów i pojęć w dynamicznie rozwijającej się w pierwszej połowie XIX w. krytyce literackiej, w szczególności zaś analizę terminów i pojęć związanych z kształtowaniem się świadomości teoretycznej w zakresie powieści.

Podstawę materiałową tego studium stanowi krytyka literacka, rozproszona po ówczesnych czasopismach literackich (a także nieliterackich) recenzje, artykuły, rozprawy, eseje. Wzięto również pod uwagę ówczesne poetyki, podręczniki historii literatury, a także zbiory rozpraw (nieliczne w tej dobie) w wydaniach książkowych.

Omawiane studium składa się z trzech rozpraw, stanowiących dość odrębne, niejako autonomiczne całości. Rozprawa pierwsza zawiera analizę funkcjonowania pojęć i terminów, które się łączą z problematyką procesu literackiego, a więc przede wszystkim terminów *klasycyzm*, *romantyzm*. W rozprawie drugiej analizowane są terminy będące nazwami rozwijających się w okresie międzypowstaniowym gatunków literackich — mowa tu o *romansie*, *powieści*, *powiastce*, *powieści poetyckiej*, *gawędzie*, *obrazku*, *szkicu*. W partii końcowej tej części omawianej pracy znajdują się rozważania na temat kształtowania się pojęcia odrębności gatunkowej powieści. Rozprawa trzecia została poświęcona kategoriom analizy powieści w krytyce krajowej. Przedmiotem rozważań są tu takie terminy, jak: *przedmiot*, *obrobienie*, *kompozycja*, *charakter*, *typ*. A oto w wielkim skrócie treść poszczególnych rozpraw.

I. Dzieje terminów *klasycyzm*, *klasycyzm* itp. układają się w trzy fazy: 1) do r. 1818, 2) 1818—1830, 3) po r. 1830. Już w pierwszej fazie występuje ten termin w dwóch znaczeniach: *starożytny* oraz *wzory*, pełni zatem funkcję klasyfikacyjną i wartościującą, z tym jednak że druga zdecydowanie przeważa. Frekwencja omawianego terminu nie jest w tej dobie wysoka; ponadto występuje on tylko w formie przymiotnikowej.

W latach 1818—1830, czyli w dobie walki romantyków z klasykami frekwencja omawianego terminu gwałtownie wzrasta, a także bardzo się różnicuje forma leksykalna, obok przymiotnika *klasycyzm* bardzo dużą rolę zaczynają odgrywać rzeczowniki *klasycyzm*, *klasycyzność*, *klasyk*, przy czym dość często występują w postaci: *klasycyzm (klasycyzność, klasyk)* *starożytny*, *francuski*, *polski* itp.; pojawia się też forma: *tak nazwany (tak zwany) klasycyzm*, a także: *pseudoklasycyzm*. Pojawia się też praktyka używania tych terminów w znaczeniu ujemnym, co było nie do pomyślenia w dobie poprzedniej.

Po roku 1830, więc w okresie adaptowania zdobyczy przełomu roman-

tycznego w świadomości literackiej okresu, spada frekwencja omawianego terminu w krytyce krajowej, utrwała się różnicowanie leksykalne, ustala się treść *klasycyzmu* (i pochodnych) jako terminu teoretyczno-literackiego.

Romantyzm zostaje wprowadzony do języka naszej krytyki literackiej w dobie walki romantyków z klasykami — przedtem pojawia się sporadycznie i tylko w postaci przymiotnikowej, w dodatku nie w znaczeniu nazwy prądu literackiego: *romantyczny* jest w tej dobie synonimem przymiotnika *romansowy*. Początkowo *romantyzm* występuje w ścisłym sprzężeniu z *klasycyzmem* jako jego przeciwstawienie. Jest zresztą w tej funkcji w różny sposób definiowany, zależnie od uczestnictwa danego krytyka po stronie klasyków czy romantyków. Istnieje nadal praktyka używania przymiotnika *romantyczny* zamiennie z przymiotnikiem *romansowy*, a także rzeczownika *romantyk* z rzeczownikiem *romansista*. Zwraca uwagę fakt, że *romantyzm* w świadomości krytyków krajowych przestaje być nazwą dla literatury rozwijającej się po roku 1830, w dodatku dość często nabiera ujemnego znaczenia.

Problematyka walki romantyków z klasykami pozostaje w ścisłym związku z radykalną zmianą funkcjonowania terminu *poezja* w porównaniu z okresem poprzednim. Przede wszystkim znaczenie tego wyrazu gwałtownie się rozszerza, staje się ten wyraz synonimem literatury, a w przypadkach skrajnych kategorią filozoficzną. Rozszerzenie znaczenia *poezji* jako kategorii literackiej ma ogromną wagę dla literackiej nobilitacji powieści. Nierzadko określa się poszczególne powieści mianem poematów i właśnie na tej podstawie umieszcza się je w ramach literatury pięknej.

II. W pierwszej części drugiej rozprawy dokonano analizy funkcjonowania terminów, które są nazwami gatunków prozatorskich. Zanalizowano terminy: *romans*, *powieść*, *gawęda*, *nowela*, *obrazek*, *szkic*. Ze szczególną uwagą zanalizowano dwa pierwsze terminy. Wykazano, że *powieść* zwyciężyła *romans* jako nazwa gatunku literackiego, który zawiera prawdę o rzeczywistości, gatunku przeciwstawianego *romansowi* jako gatunkowi literackiemu opartemu głównie na zmyśleniu.

W drugiej części tej rozprawy dokonano analizy pojęcia odrębności gatunkowej powieści w refleksjach ściśle teoretycznych. Na podstawie analizy tych refleksji stwierdzono, że świadomość odrębności gatunkowej powieści ukształtowała się na podstawie procesualnej koncepcji rozwoju literatury oraz unowocześnionego pojęcia wymowy. W rozwoju wczesnej świadomości teoretycznej powieści wiele miejsca zajmują refleksje dotyczące odrębności przedmiotu powieści i ściśle z tym związanej sprawy metody literackiej tego gatunku. Świadomość pełnej odrębności przedmiotu powieści widać dopiero w momencie, gdy powieść staje się w refleksjach teoretycznych krytyki krajowej studium socjologicznym. I z tym właśnie łączy się pojmowanie metody literackiej po-

wieści jako możliwie adekwatnego „naśladowania” rzeczywistości obiektywnej w rysunku postaci, fabuły, konfliktów.

III. W krytyce krajowej kategorii formalnego opisu powieści dopiero się ustalają, mamy tu do czynienia z procesem krystalizowania się treści terminów i pojęć, które do tego opisu mają służyć. Wynikiem tego procesu jest ukształtowanie się pod koniec omawianej doby, kategorii będących instrumentem typologizacji oraz formalnego opisu powieści. Zrekonstruowano ten proces poprzez analizę funkcjonowania takich terminów, jak *realizm, tendencyjność, figura, typ, charakter, kompozycja, przedmiot, obrobienie*.

(Praca przewidziana do druku w PRACACH WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO).

Członek Wydziału Bronisław Nadolski przedstawia pracę Edmunda Kotarskiego: *Publicystyka Jana Dymitra Solikowskiego (The Journalism of Jan Dymitr Solikowski)*.

Praca poświęcona publicystyce Jana Dymitra Solikowskiego pragnie zaprezentować jeden z działów — dodajmy: najważniejszy — twórczości autora *Ziemiańska*. W oparciu o odpowiednią dokumentację genetyczną zmierza do osadzenia publicystyki sekretarza Zygmunta Augusta w kontekście ówczesnych konfliktów społecznych i walk politycznych. Stawia sobie nadto za cel poznanie struktury poszczególnych utworów, pragnie bowiem widzieć w nich nie tylko świadectwo postawy twórcy wobec aktualnej rzeczywistości, lecz także dzieła sztuki pisarskiej.

Rozdział I wypełniają uwagi o swoistości staropolskiego dzieła publicystycznego. Punktem wyjścia podjętych tu rozważań jest konstatacja, że dzieło publicystyczne uczestniczy w komunikacji społecznej, w procesie porozumiewania się ludzi i że od momentu, kiedy przestaje być własnością osobistą, wchodzi w skład ideologii, pełniąc w ten sposób, na równi z wieloma innymi przekazami słownymi, funkcję ideologiczną. Zdania ideologiczne funkcjonują w dziele publicystycznym na zasadzie dominanty. Fakt ten ma dla określenia swoistości dzieła publicystycznego znaczenie podstawowe, dowodzi bowiem, że dzieło publicystyczne, w przeciwieństwie do innych, nie jest nastawione na naśladowanie rzeczywistości, na jej opisywanie, na formułowanie zdań posiadających wartość logiczną. Jest ono zorientowane na odbiorcę. Przekazuje mu wiadomości o przedmiotach, przede wszystkim zaś oddziaływa nań budząc odpowiednie stany wzruszeniowe i wolicjonalne. Przenoszenie ocen i norm oraz kształtowanie analogicznych u odbiorcy jest głównym celem. To stanowi niewątpliwie o specyfice dzieła publicystycznego. Lecz swoistość staropolskiego dzieła publicystycznego zasadza się nie tylko na obecności zdań ideologicznych, ich hierarchicznej wyższości w stosunku do innych wypowiedzi. Rolę nie mniej ważną odgrywają środki przekazy-

wania i kształtowania ocen i norm, wśród nich środki rodem z retoryki i literatury pięknej.

W rozdziale II, noszącym tytuł „Sekretarz królewski — senator — pisarz”, znalazły się wiadomości biograficzne. Zwrócono tu głównie uwagę na działalność dyplomatyczną Solikowskiego w ostatnich latach panowania Zygmunta Augusta, na jej związek z obradami sejmowymi, ruchem egzekucyjnym, inicjatywami politycznymi Rzeczypospolitej na terenie Prus Książęcych i Królewskich, pertraktacjami w sprawie unii z Litwą. Omówiono dalej poczynania Solikowskiego w okresie pierwszego i drugiego bezkrólewia, podczas panowania Stefana Batorego i Zygmunta III Wazy. Sekretarz królewski i senator swą twórczość pisarską związał z bieżącymi wydarzeniami, z życiem społeczeństwa, państwa i kościoła. Dowodów dostarczają różne utwory, przede wszystkim publicystyka.

Rozdział III reprezentuje publicystykę lat 1564—1572. W części pierwszej rozdziału omówiono problematykę powstałych w tym okresie pism. Solikowski opowiada się po stronie antyszlacheckiej opozycji. Uderza w szlachecki ruch egzekucyjny i reformację. Dzieli ze współczesnymi sobie moralistami, kaznodziejami i publicystami katolickimi, przy całym szacunku dla monarchii, przekonanie o szczególnej pozycji kościoła w Rzeczypospolitej. Z tego przekonania wynikały protesty przeciw tolerancji religijnej, wezwania do ro zgromienia innowierstwa i utrzymania przywilejów kościoła. W piśmie *Prussia regi* zajął się autor zagadnieniem stosunku Korony do lenna pruskiego. Postulował konieczność roztoczenia stałej opieki nad Księstwem. W zdobyczach 1566 r. widział pierwszy krok w kierunku ściślejszego zespolenia Prus Książęcych z Koroną, czym pozytywnie wyróżniał się spośród ogółu szlacheckiego, nie wykazującego zbyt wielkiego zrozumienia dla zagadnień pruskich.

W drugiej części tego rozdziału omówiona została struktura powstałych w latach 1564—1572 dzieł. Stwierdzono tu, że publicystyka Solikowskiego kształtowała się pod działaniem wzorów oratorskich oraz struktur, które utrwałała w ciągu stulecia praktyka pisarska wielu autorów w różnych krajach, na koniec pod bezpośrednim wpływem form wypowiedzi ustnej. Dzieła publicystyczne sekretarza Zygmunta Augusta, choć genetycznie tkwią głęboko w tradycji, odbiegają od swych wzorów, są ich nową postacią, powstałą w drodze wymiany lub modyfikacji różnych elementów. Zabiegom tym towarzyszyła infiltracja czynników retoryki. W pierwszym okresie twórczości Solikowskiego wyjątkowe miejsce zajmuje *Ziemanin* jako próba odwzorowania wypowiedzi typu potocznego. W dialogu tym odzywa się niekiedy jeszcze wysoki styl retoryki antycznej czy renesansowej, lecz bardzo często dochodzi do głosu także potoczność. Ujawnia się ona w koncepcji rozmowy i jej przebiegu, w szczególności zaś w słownictwie, metaforyce, składni, doborze przy-

słów, a nawet w modelu bohaterów-rozmówców, przypominających przeciętnych szlachciców.

Rozdział IV przynosi omówienie publicystyki lat 1572—1575. Otwierają go rozważania na temat autorstwa. Na podstawie różnych danych przysądcono sekretarzowi Zygmunta Augusta ogółem 19 tekstów. W pismach tych podejmował różnorodne, złożone kwestie pierwszego i drugiego bezkrólewia. W szerszym niż dotąd zakresie korzystał teraz Solikowski z reguł retoryki i związanej z nią epistolografii. Na większą również skalę sięgał po konkretne wzory oratorskie i częściowo epistolograficzne. Co prawda rezygnuje niekiedy z ornamentów, którymi tak chętnie operowali mówcy, od retoryki nie potrafi się jednak całkowicie uwolnić.

Na uwagę zasługują także inne, funkcjonujące w pismach Solikowskiego składniki, których genealogia pozostaje w ścisłej łączności ze szlachecką codziennością. Dość wspomnieć o zarysowanych tu i ówdzie miniaturowych scenkach z życia szlachty, elementach stylu, a więc porównywaniach i potocznych zwrotach językowych, na koniec o przysłowiach.

Rozdział V w całości poświęcony został omówieniu jednego tylko pisma: *Do obywateli inflanckich [...] ojcowskie i życziwe napomnienie*. Jest to ostatnia już pozycja w dorobku publicystycznym Solikowskiego. Wyłożył w niej autor swoje poglądy na sprawę inflancką, wyrażając nowe tendencje polityki polskiej, odmienne od tych, które kilkanaście lat wcześniej doszły do głosu w ordynacji Batorego.

Dziełu temu nadał autor kształt mowy doradczej. Poszczególne jej części podporządkował jednemu celowi: pouczeniu i wyjaśnianiu. Wskutek tego dominują tu, jak we wszystkich pismach Solikowskiego, składniki oratorskie. One to wyznaczają ramy kompozycyjne i tok dowodzenia, zabarwiają całość pod względem emocjonalnym. Ważną rolę spełniają przy tym różne odmiany *amplificatio*, elementy frazeologii retorycznej, rozmaite struktury powtórzeniowe i kontrastowe. Towarzyszą im dość silne i aktywne środki rodem z Biblii i dzieł sztuki kaznodziejskiej, w szczególności frazeologia, cytaty, parafrazy i aluzje biblijne. Służą one rozwinięciu szlachetnego patosu i prowadzą do hiperbolizacji zamkniętych w utworze obrazów i myśli.

W ostatnim, VI rozdziale, podjęto próbę podsumowania wniosków wypływających z wcześniejszych rozważań, próbę oceny Solikowskiego na tle dziejów publicystyki polskiej doby Odrodzenia, w szczególności drugiej połowy XVI w. W konkluzji stwierdzono, że Solikowski stał na gruncie bieżących wydarzeń. Stąd przedmiotem jego wystąpień były sprawy aktualne, wymagające doraźnych rozstrzygnięć. W obliczu coraz to innych wydarzeń, walk stronnictw politycznych, zmieniających się stale nastrojów społeczeństwa, autor *Rozmowy kruszwickiej* występuje z różnymi ocenami i dezyderatami. Owe postulaty i oceny nie

przynoszą jednak spostrzeżeń ogarniających całokształt problemów społecznych i politycznych Rzeczypospolitej. Solikowski do końca pozostaje pod działaniem chwili. Wypełnia swe pisma uwagami na temat dyskutowanych powszechnie zjawisk, lecz do syntezy nigdy nie dochodzi. Pod tym względem nie dorównuje Modrzewskiemu, Orzechowskiemu czy Skardze. W dziełach ich znalazły się zakrojone na szeroką skalę propozycje reformy. Wspierają ją często głębokie rozważania filozoficzne oraz spostrzeżenia natury społecznej i politycznej. Sekretarz Zygmunta Augusta ku tego rodzaju refleksjom nie wybiega.

Z tym wszystkim należy Solikowski do najwybitniejszych publicystów doby staropolskiej. W ciągu wielu lat aktywnej działalności pisarskiej pracował nieustannie nad doskonaleniem swego warsztatu publicystycznego.

Wraz z innymi, którzy w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych tworzyli podwaliny publicystyki staropolskiej, dostarczył następcom cennych wzorów. Nawiązywać do nich będą pisarze XVII stulecia.

(Praca przewidziana do druku w PRACACH WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO).

POSIEDZENIA KOMISJI FILOLOGICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 5 XII 1967 r.

Krystyna Kallas, *O zdaniach: „Czas to pieniądź”, „Życ to pracować”.*

Praca zawiera formalny opis wzmiankowanych w tytule konstrukcji, ich wewnętrzną klasyfikację oraz ustala ich miejsce w polskim systemie składniowym. Podstawą wyróżnienia konstrukcji typu *Życ to pracować* jest rodzaj stosunku syntaktycznego w ich obrębie. Składają się one co najmniej z trzech komponentów: dwóch członów względem siebie niepodrzędnych (argumenty — *żyć, pracować*) i elementu zespalającego (funktor — *to*). Człony odznaczają się substancywnym charakterem. Utożsamiające funktery są wyrazowe, interpunkcyjne, zerowe lub mieszane. Podstawą klasyfikacji omawianych konstrukcji jest wartość syntaktyczna członów (cechy klasowe oraz w pewnym zakresie kategoriale). W przedstawionym tu ujęciu konstrukcje te nie zawierają ani podmiotu, ani elementu predykatywnego. W związku z tym podaje się różnice dzielące je od grup syntaktycznych, wykazuje ich zdaniowy charakter oraz odgranicza je od najbliższego im typu zdań *Brat jest lekarzem*. Konstrukcje *Życ to pracować* są uniezależnione składniowo od ciągu zdań sąsiadujących, odgrywają w tekście rolę zdań i na tej podstawie można uznać je za zdania.

Maria Szupryczyńska, *Wpływ kategorii aspektu i rodzaju czynności na własności syntaktyczne czasownika.*

Posiedzenie naukowe dnia 19 XII 1967 r.

Bronisław N a d o l s k i, *Bibliografia dysputacji uniwersyteckich młodziży pomorskiej na studiach zagranicznych w XVII i XVIII w.*

Aleksandra K r u p i a n k a, *Kształtowanie się systemu polskich czasowników przedrostkowych.*

Zjawisko wymian przedrostkowych występujące w opozycjach typu: dawniejsze *nawiedzić, ubezpieczyć, naglądać* wobec dzisiejszych *odwiedzić, zabezpieczyć, doglądać*, poruszane w polskiej literaturze językoznawczej marginesowo, wykazuje po zbadaniu materiału pisarzy przełomu XVIII—XIX w. duże prawidłowości i nie może być traktowane jako przypadkowe. Mianowicie wymiany przedrostków zachodzą głównie w formacjach z przedrostkami współfunkcyjnymi, np. dawniejsze *przyliczyć, przydać, przykupić* zastępuje się z czasem przez *doliczyć, dodać, dokupić*, gdzie *przy-* i *do-* są współfunkcyjne, bo oba pełnią funkcję analogiczną do okolicznika sposobu o formule pomocniczej 'trochę'. W związku ze stwierdzoną współfunkcyjnością przedrostki, dążąc do zwiększenia precyzji funkcjonalnej, ograniczają z czasem swój zakres stosowalności do określonych typów czasowników i w ten sposób dochodzi do powstania bardziej ustalonych wzorów słowotwórczo-znaczeniowych w zakresie prefiksalnych formacji czasownikowych, a następnie do stabilizacji ich systemu. Język pisarzy XVIII—XIX w. jest pod tym względem odbiciem zarówno starszych cech systemu doby średniopolskiej języka, jak i nowych tendencji okresu nowopolskiego.

POSIEDZENIA KOMISJI FILOZOFICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 31 I 1967 r.

Sławomir R o g o w s k i, *O pewnych opozycjach aksjologicznych.*

Posiedzenie naukowe dnia 23 V 1967 r.

Tadeusz C z e ż o w s k i, *O etyce pracownika nauki.*

Posiedzenie naukowe dnia 25 X 1967 r.

Tadeusz C z e ż o w s k i, *Etyka a psychologia i logika.*

POSIEDZENIA KOMISJI HISTORII SZTUKI

Posiedzenie naukowe dnia 10 XI 1967 r.

Bogusław M a n s f e l d, *Formowanie się programu artystycznego Stanisława Wyspiańskiego.*

Przedmiotem referowanej pracy są konsekwencje artystyczne wynikające z wyboru programu ideowego, określonego ówczesną sytuacją polityczną Polski. Poszukiwanie adekwatnych do niej środków wyrazu, zgodnych jednocześnie z najnowszymi tendencjami formalnymi epoki, stopień społecznej skuteczności różnych rodzajów sztuki, nie tylko powodują pewną modyfikację programu, ale wyznaczają również podziały czasowe formowania się stylu Stanisława Wyspiańskiego. Praca jakkolwiek kończy omawianie twórczości autora *Wesela* na przełomowym dla powyższego problemu roku 1894, ukazuje ogólne perspektywy wyznaczone przez tak ukształtowany program dla dalszego rozwoju jego sztuki.

POSIEDZENIA KOMISJI BIBLIOGRAFII I BIBLIOTEKOZNAWSTWA

Komisja zorganizowała 15 XII 1967 r. akademię żałobną poświęconą pamięci Waleriana Preisnera.

WYDZIAŁ III

MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY

Posiedzenie naukowe dnia 27 XI 1967 r.

Członek Wydziału Halina Basińska przedstawia pracę wspólną z Jerzym Ciesielskim: *Badania nad składem osadów wytrącających się w reakcji $\text{Bi}(\text{NO}_3)_3 + (\text{NH}_4)_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$* (*Studies on the composition of the precipitates forming in the reaction $\text{Bi}(\text{NO}_3)_3 + (\text{NH}_4)_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$*).

Przeprowadzono badania nad składem osadów wytrącających się w reakcji $\text{Bi}(\text{NO}_3)_3 + (\text{NH}_4)_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$, w zależności od stężenia mieszaných roztworów, kolejności ich dodawania i czasu wytrząsania osadu z roztworem.

Badania przeprowadzono w dwóch seriach:

1. Wobec stałej zawartości żelazocyjanku amonowego (będącego w nadmiarze) i zmiennych ilości azotanu bizmutawego.
2. Wobec stałej ilości azotanu bizmutawego (będącego w nadmiarze) i zmiennych ilości żelazocyjanku amonowego.

Znając stężenia wyjściowe azotanu bizmutawego i żelazocyjanku amonowego oraz nadmiar nie przereagowanego składnika w roztworze, można było obliczyć stosunek stężeń $[\text{Bi}^{3+}] : [\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-}]$ w osadzie (zakładając, że w roztworze po wytrąceniu osadu pozostaje tylko składnik znajdujący się w nadmiarze).

Zbadano również skład wytrącających się osadów metodą analizy grawimetrycznej.

Wyniki badań zestawiono w licznych tabelach i odtworzono na wy-

kresach. Stwierdzono, że skład wytrącającego się osadu zależy od stosunku stężeń reagujących składników w roztworze oraz od czasu wytrząsania roztworu z osadem, nie zależy natomiast od kolejności dodawania składników. Przy nadmiarze $(\text{NH}_4)_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ w bardzo szerokim zakresie stężeń wytrąca się osad o stałym składzie stechiometrycznym, odpowiadającym wzorowi $\text{NH}_4\text{Bi}[\text{Fe}(\text{CN})_6]$. Reakcja powyższa może zostać wykorzystana do ilościowego oznaczania bizmutu za pomocą żelazocyjanku amonowego metodą objętościową i wagową.

(Praca przekazana do druku w *STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS*, Sectio B, vol. VII nr 2).

Członek Wydziału Halina Basińska przedstawia pracę wspólną z Janiną Sobczyk: *Badania nad składem osadów wytrącających się w reakcji $\text{CeCl}_3 + (\text{NH}_4)_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ (Studies on the composition of the precipitates forming in the reaction $\text{CeCl}_3 + (\text{NH}_4)_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$.*

Zbadano skład fazy stałej wytrącającej się w reakcji $\text{CeCl}_3 + (\text{NH}_4)_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$. Szczegółowe badania przeprowadzono zarówno w nadmiarze żelazocyjanku amonowego, jak i w nadmiarze chlorku cerawego.

We wszystkich doświadczeniach otrzymano osad biały, drobnokryształiczny, łatwo oddzielający się od roztworu. Stwierdzono, że w badanym zakresie stężeń roztworów osad ma stały skład, niezależny od czasu wytrząsania osadu z roztworem oraz kolejności dodawania reagujących składników. Stosunek molowy jonów żelazocyjankowych do jonów cerawych w osadzie (k_{os}) był zawsze równy jedności. Skład osadu można przeto wyrazić wzorem: $\text{NH}_4\text{Ce}[\text{Fe}(\text{CN})_6]$.

Również wyniki analizy chemicznej otrzymanych osadów potwierdziły istnienie jednego rodzaju soli o stałym składzie.

Z przeprowadzonych badań wynika, że reakcja wytrącania się żelazocyjanku amonowo-cerawego zachodzi w ścisłym stosunku stechiometrycznym i dlatego może znaleźć zastosowanie do ilościowego oznaczenia ceru (III) za pomocą $(\text{NH}_4)_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ metodą objętościową i wagową.

(Praca przekazana do druku w *STUDIA*, jw., Sectio B, vol. VII nr 4).

Członek Wydziału Halina Basińska przedstawia pracę wspólną z Heleną Puzanowską-Tarasiewicz: *Badania nad własnościami jodokadmianu kaprolaktamu (Investigations on the Properties of Caprolactam Jodocadmianes).*

Stwierdzono, że kaprolaktam tworzy z jodokadmianami w środowisku silnie kwaśnym trudno rozpuszczalny osad jodokadmianu kaprolaktamu.

Osad wytrącony w 20° w wodnym roztworze kwasu siarkowego ($\text{pH} < 1$) poddano analizie chemicznej. Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzono, że odpowiada mu wzór $(\text{C}_6\text{H}_{11}\text{ONH})_2\text{CdJ}_4 \cdot 3\text{H}_2\text{O}$.

Jodokadmian kaprolaktamu jest związkiem termicznie trwałym do

temperatury około 80°. Powyżej tej temperatury ulega stopniowemu rozkładowi, tworząc żółtą spolimeryzowaną masę.

Osad jest wrażliwy na działanie światła, wilgoci, kwasów i zasad. Rozpuszcza się bardzo dobrze w alkoholu metylowym i etylowym, słabiej w acetonie, octanie etylu i chloroformie, jeszcze słabiej w wodzie, a wreszcie najslabiej w eterze i benzenie. Reakcja kaprolaktamu z jodokadmianami może być wykorzystana do jakościowego wyrzwywania kadmu w roztworach.

(Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio B, vol. VII nr 3).

Członek Wydziału Halina Basińska przedstawia pracę Zenona Orylskiego: *Badania nad składem osadów wytrącających się w reakcji azotanu srebrowego z żelazocyjankiem sodowym i litowym (Studies on the composition of the precipitates forming in the reaction of silver nitrate with sodium ferrocyanide and lithium ferrocyanide).*

Zbadano skład fazy stałej wytrącającej się w reakcji azotanu srebrowego z żelazocyjankiem sodowym i litowym. Przeprowadzone badania dotyczą składu osadów powstających zarówno w nadmiarze żelazocyjanku sodowego, jak i azotanu srebrowego. Badania z żelazocyjankiem litowym przeprowadzono jedynie w nadmiarze azotanu srebrowego, ponieważ w nadmiarze żelazocyjanku litowego osad rozpuszczał się, tworząc koloidalną zawiesinę.

Znając stężenia początkowe roztworów azotanu srebrowego oraz żelazocyjanków sodowego i litowego, obliczono stosunek $[Ag^+]: [Fe(CN)^-]$ w osadzie, zakładając, że w roztworze pozostaje tylko składnik znajdujący się w nadmiarze.

Stwierdzono, że skład fazy stałej zależał od stężenia stosowanych roztworów i od czasu wytrząsania osadu z roztworem.

(Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio B, vol. VII nr 5).

Członek Wydziału Zenon Czerwinski przedstawia pracę wspólną z Rafałem Nowakowskim: *Własności elektryczne warstw adsorpcyjnych na granicy fazy krystalicznej $NaH_2PO_4 \cdot H_2O$ i jego roztworu nasyconego (Electrical properties of adsorption layers arising on the boundary of crystalline $NaH_2PO_4 \cdot H_2O$ phase and its saturated solutions).*

Zbadano powstające w wyniku adsorpcji jonów i cząsteczek organicznych potencjały adsorpcyjne na granicy fazy krystalicznej $NaH_2PO_4 \cdot H_2O$ i jego roztworu nasyconego.

Dodawane substancje obce: $NaCl$, Na_2SO_4 , $NaNO_3$, $Na_3C_6H_5O_7$, $NH_4H_2PO_4$, KH_2PO_4 oraz związki organiczne: czerwień obojętna, oranż metylowy i mureksyd, jako domieszki w roztworze badanym, wywoływały zmianę potencjałów oznaczanych z pomiarów siły elektromotorycznej ogniwa. Składało się ono z elektrody kryształowej NaH_2PO_4 .

• H₂O, nasyconego roztworu NaH₂PO₄ i elektrody kalomelowej nasyconej jako porównawczej.

Następnie nakładano na elektrodę kryształową potencjał polaryzacyjny od wartości dodatnich do ujemnych i mierzono zmiany SEM ogniwa. Ekstrapolując potencjał polaryzacyjny do zera, ustalono wartość potencjału elektrokapilarnego i ładunek warstw adsorpcyjnych.

(Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio B, vol. VII nr 1).

Członek Wydziału Rajmund Galon przedstawia pracę Ireny Dmoch: *Ślimaki i małże górnourajskie Czarnogłówek i Świętoszewa oraz warunki paleoekologiczne w jurze górnej na Pomorzu Zachodnim (Gastropods and Pelecypods of Czarnogłowy and Świętoszewo, and paleoecological conditions in the upper jurassic on West Pommerania).*

Praca traktuje o osadach górnourajskich (górnym oksford-wołgu) i zawartej w nich licznej faunie mięczaków, które to osady odsłaniają się w kamieniołomach Czarnogłówek i Świętoszewa, koło Kamienia Pomorskiego. Utwory te były przedmiotem dawnych opracowań niemieckich i nowszych polskich, zajmujących się stratygrafią i fauną przewodnią.

Pierwsza część pracy to próba odtworzenia warunków sedymentacji i życia panujących w tej strefie morza górnourajskiego. Wnioskowanie w tym zakresie oparto na przesłankach litologicznych i faunistycznych. W obrębie analizowanych osadów wyróżniono dziesięć kolejno po sobie następujących kompleksów facjalnych, czyli zespołów warstw, które tworzyły się w określonych warunkach, posiadających więc wspólne oblicze litologiczne i faunistyczne. Zdołano ustalić, że opisywany rejon w jurze górnej znajdował się bądź w strefie przybrzeżnej, bądź stanowił śródmorską płyciznę, oddaloną od brzegu. Konsekwencją takiego położenia były pewne wahania i zmiany abiotycznych cech środowiska, a przede wszystkim zasolenia, ruchu wody, pH. Najmniej dogodne warunki życia panowały w tej strefie na przełomie oksfordu i kimerydu, oraz w wołgu. Czynniki abiotyczne omawianego środowiska zdecydowały o obliczu zespołów faunistycznych. Stwierdzono ponadto, że dla przybrzeżnych facji o niestałym zasoleniu charakterystyczny na tym terenie w jurze górnej był zespół, w skład którego wchodziły pewne gatunki *Trigonia*, *Proceritium* i *Astarte*.

Nerinee żyły w Czarnogłowach w środowisku płytkim i ruchliwym, lecz w oddaleniu od brzegu, w warunkach pełnego zasolenia i ustabilizowanego pH. Pewne gatunki pektenów żyły zarówno w środowisku o znacznej ruchliwości wody, jak i bardziej spokojnym. Niektóre gatunki *Chlamys* znosiły zaniżone zasolenie. Ostrygi zaś w stadium dojrzałym znosiły pewne zaniżenie zasolenia, a ponadto żyły zarówno w środowiskach płytkich i ruchliwych, jak i nieco głębszych i spokojnych,

modyfikując kształty swych skorupek, w zależności od warunków środowiskowych.

Druga część pracy zawiera systematyczny przegląd i opisy najczęściej występujących na omawianym terenie ślimaków i małży (opisano 33 gatunki ślimaków oraz 36 gatunków małży). Zwrócono dużą uwagę na zmienność intraspecyficzną oraz na zmienność skorupek w ontogenezie; w tym celu opisy gatunków poparte są charakterystyką biometryczną. Oznaczenia gatunków przeprowadzono niemal wyłącznie w oparciu o literaturę zagraniczną (polskiej brak), w wielu przypadkach bardzo dawną (brak nowszych pozycji); stąd niekiedy zachodziła konieczność rewizji niektórych pojęć gatunkowych.

(Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio C, vol. VII nr 1).

Członek Wydziału Rajmund Galon przedstawia pracę Czesława Pietrucienia: *Charakterystyka hydrologiczna strefy kontaktowej wód gruntowych i morskich na przykładzie wybranych odcinków polskiego wybrzeża (Hydrologic characteristics of a contact zone of underground and sea waters at certain sectors of the Polish Baltic Sea coast)*.

Głównymi czynnikami kształtującymi stany płytkich wód gruntowych są opady, temperatura powietrza i warunki odpływu podziemnego. Oddziaływanie tych czynników na wody gruntowe stwierdza się wszędzie, niezależnie od miejsca i czasu obserwacji. W przypadku jednak strefy brzegowej morza pojawia się nowy element kształtujący, który w określonych warunkach odgrywa rolę decydującą. Tym czynnikiem są stany poziomu wód morza.

Przeprowadzone w latach trzydziestych przez E. Schroedtera obserwacje stanów zwierciadła kredowych wód artezyjskich, w odległości 2 km od brzegu morza w Gdańsku-Stogach, wykazały zadziwiająco ich zgodność ze zmianami poziomu morza. Jak stwierdza jednak K. Łomniewski, obserwacje te oraz wypływające z nich wnioski nie mogą być odnoszone do płytkich wód gruntowych o swobodnym zwierciadle. Podaje jednocześnie, że w Gdańsku-Brzeźnie stwierdzono współzależność ich stanów ze zmianami poziomu morza jedynie na odległość 150—200 m od brzegu.

Dla wyjaśnienia nasuwających się wątpliwości zorganizowano dwa profile obserwacyjne, usytuowane prostopadle do brzegu morza, w Orlu i Karwi. Obserwacje dynamiki wód w tym pierwszym profilu wykazały odrębność reżimu wód gruntowych w strefie mierzejowej w stosunku do pozostałej równiny deltowej, gdzie ich stany są wyrazem aktualnego zużycia wody przez roślinność i sztucznego odwodnienia. Korelacja między stanami wód podziemnych i poziomu morza w strefie mierzejowej jest łatwa do prześledzenia. Daje się jednak zauważyć opóźnienie maksymalnych stanów tych wód w stosunku do spiętrzeń poziomu morza. Wynosi ono około 10 dni. Opóźnienie to dotyczy zresztą nie tylko sta-

nów maksymalnych, ale wyraża się przesunięciem w czasie całego zjawiska spiętrzenia, od jego rozpoczęcia aż do zakończenia.

Spiętrzenie wód morza jest impulsem oddziałującym na wody podziemne nie przestrzennie jak opady, lecz kierunkowo. Dlatego też jego przemieszczanie się w głąb profilu obserwacyjnego związane jest z narastającym opóźnieniem w miarę oddalania się od brzegu morza. Wielkość zaś tego opóźnienia będzie zależała od odległości oraz morfologii i litologii utworów budujących strefę brzegową.

Jeszcze dalej idące związki dynamiki wód gruntowych i zmian poziomu morza zaobserwowano na Nizinie Karwieńskiej. Korelację między stanami tych wód szczególnie łatwo obserwować w okresie jesienno-zimowym, kiedy opady atmosferyczne występują w zmniejszonej ilości lub w postaci śniegu. Zimą 1965/1966 r. zachodziła ona jeszcze dość wyraźnie w odległości ponad 2 km od brzegu morza. Zasięg jego oddziaływania na stany wód podziemnych jest tutaj ułatwiony głównie warunkami morfologicznymi i litologią utworów. Nizinę Karwieńską oddziela od morza, w przeciwieństwie do sytuacji istniejącej w Orlu, stosunkowo niski i wąski wał wydmy. W związku z tym również opóźnienie reakcji zwierciadła wód gruntowych na określoną zmianę poziomu morza jest mniejsze i wynosi od kilku godzin przy brzegu, do 2 dni w punkcie oddalonym 2 km od morza.

Stwierdzono także, że w latach posusznych poziom morza podtrzymuje w strefie brzegowej lustro wód gruntowych w określonej amplitudzie stanów i nie pozwala na nadmierne jego obniżenie.

Na podstawie przeprowadzonych pomiarów skonstruowano wykres funkcyjny zależności podniesienia się zwierciadła wód gruntowych w poszczególnych stanowiskach obserwacyjnych profilu w nawiązaniu do określonego spiętrzenia wód morza. Stanowiąc on może podstawę krótkoterminowego prognozowania wysokich stanów wód podziemnych. Uzyskane wyniki posłużyły także do wykonania próby wyznaczenia (na mapie) obszarów pozostających w zasięgu bezpośredniego lub pośredniego oddziaływania morza na wody gruntowe w otoczeniu Zatoki Gdańskiej.

(Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio C, vol. VII nr 2).

Członek Wydziału Rajmund Galon przedstawia pracę Ireny Broniowej z: *Mięczaki w historii Bałtyku (Mollusca in the Baltic History)*.

Tematem pracy *Mięczaki w historii Bałtyku* są ślimaki i małże występujące w osadach interglacjalnych Bałtyku, jak i w jego sedymentach z polodowcowych faz rozwojowych, w których Bałtyk był na przemian morzem i jeziorem. Pracę tę można nazwać atlasem mięczaków w historii polskiego Bałtyku. Podzielona jest ona na 2 części — część ogólną i systematyczną.

Część ogólna poświęcona jest metodologii i zawiera podstawowe wia-

domości o pracy w terenie: jak wykonywać profile i ich opisy, jak pobierać próby do analizy malakologicznej jakościowej i ilościowej; przedstawia obserwacje osadu, obserwacje malakologiczne dotyczące rozmieszczenia skorupki w profilu i w poszczególnych warstwach, ich ilość i ułożenie oraz stan zachowania, jak również stadia rozwojowe skorupki, obserwacje fauny towarzyszącej, tzn. innych grup zoologicznych w osadzie, również obserwacje szczątków roślinnych, jak owoców, liści itd. oraz czy organizmy z środowiska wodnego i lądowego nie znajdują się razem w jednej warstwie, co świadczy o przemieszczeniu organizmów.

Następnie podana jest metodologia opracowywania laboratoryjnego materiałów: w jaki sposób oznaczać gatunki ślimaków i małżów, jak wykonywać pomiary skorupki i jaką stosować terminologię dotyczącą morfologii skorupki.

Część ogólna zawierać będzie również informacje w jaki sposób należy zrobić analizę jakościową i ilościową z pobranych odpowiednio prób. I tak w analizie jakościowej wystarczy podać tylko listę gatunków, która pozwala scharakteryzować ogólnie środowisko sedymentacyjne i nawet pozycję stratygraficzną osadów. Analiza jakościowa, wykonana za pomocą metod statystycznych, pozwala nam badać zbiorowość wszystkich mięczaków jako całość socjologiczno-ekologiczną. Dla przykładu podać można, że nie należy stosować tu podziału według grup na ślimaki i małże, gdyż w ten sposób nie otrzyma się żadnych wyjaśnień ekologicznych. Natomiast podzielić można zespół na mięczaki morskie, słodkowodne i słonawowodne, i tak ugrupowany zespół da nam odpowiedź, jaki charakter miał zbiornik, w którym żyły badane mięczaki. Procentowe ujęcie komponentów tych grup może bliżej scharakteryzować nie tylko środowisko, ale wyjaśnić rozwój badanego zbiornika. Dla jeszcze jaśniejszego, łatwo zrozumiałego i sugestywnego przedstawienia wyników używamy wykresów graficznych.

Szczególny nacisk w części ogólnej będzie położony na interpretację wyników badań. Na podstawie zasady aktualizmu oparte będą wnioski ekologiczne dotyczące zasolenia i głębokości środowiska sedymentacyjnego, poza tym jak określać faunę autochtoniczną znajdującą się w osadzie *in situ* i faunę allochtoniczną — przeniesioną. Do tych wnioskowań zostaną wykorzystane obserwacje poczynione w terenie, jak i podczas opracowywania laboratoryjnego. Wyciąganie wniosków stratygraficznych należy oprzeć na formach przewodnich i zespołach.

Słowniczek terminologii używanej w atlasie objaśni nieznane a używane terminy. Lista mięczaków w układzie systematycznym ułatwi orientację w systematyce.

Druga część pracy — część systematyczna — obejmuje synonimikę, opisy gatunków, ekologię, rozmieszczenie geograficzne i występowanie w stanie kopalnym. Pracę zakończy spis najważniejszej literatury, indeks

nazw gatunkowych oraz tablice z fotografiami podanych i opisanych mięczaków.

Przedstawiony atlas zawiera takie objaśnienia, informacje, bogatą ilustrację i wskazówki, przy pomocy których nie tylko zoolog i paleontolog, ale również geograf i geolog potrafi oznaczyć bez większych trudności znaną faunę mięczaków.

(Praca przewidziana do druku w STUDIA, jw., Sectio C).

Członek Wydziału Jan Walas przedstawia pracę Urszuli Boińskiej: *Stosunki florystyczno-fitosocjologiczne uroczysk Podgórze i Nakwasin w Nadleśnictwie Płock (Floristisch-Pflanzensoziologische Verhältnisse der Wälder von Podgórze und Nakwasin der Oberförsterei Płock)*.

Praca omawia tereny dotychczas nie opracowane pod względem florystycznym i fitosocjologicznym. Zespoły leśne opracowane zostały za pomocą szeroko stosowanych w Polsce metod Braun-Blanqueta. Podano również spis roślin znalezionych na terenie obu uroczysk.

Uroczysko Podgórze leży na północny zachód od Wyszogrodu i 3 km na północ od krawędzi doliny Wisły. Jest to dość duży kompleks leśny, w którym przeważa las sosnowy z niewielką domieszką dębu szypułkowego i brzozy brodawkowanej. Niewielką powierzchnię uroczyska zajmują lasy liściaste. Wyróżniono na obszarze uroczyska następujące zespoły:

1. Zespół *Carici elongatae-Alnetum*,
2. Zespół *Tilio-Carpinetum*:
  - a) podzespół *corydaletosum*,
  - b) podzespół *stachyetosum silvaticae*,
  - c) podzespół *typicum*,
3. *Peucedano-Pinetum typicum* (odmiana sarmacka),
4. *Peucedano-Pinetum cladonietosum* (odmiana sarmacka).

Na uwagę zasługuje zespół *Carici-elongatae-Alnetum* i podzespół *Tilio-Carpinetum corydaletosum*, dość rzadko spotykane na terenie Polski.

Uroczysko Nakwasin położone jest 8 km na północny wschód od uroczyska Podgórze. Jest to niewielki kompleks mieszanego lasu liściastego. W drzewostanie panuje tu głównie dąb szypułkowy, wiąz polny i jesion. Na terenie tego uroczyska wyróżniono zespół *Fraxino-Ulmetum*.

Z rzadszych roślin znalezionych na opisywanym obszarze należy wymienić: *Omphalodes scorpioides*, *Isopyrum thalictroides*, *Cucubalus bacoifer*, *Corydalis cava*, *C. solida*, *Astragalus arenarius*, *Gladiolus imbricatus*, *Listera ovata*.

(Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio D, vol. VIII nr 6).

Członek Wydziału Jan W a l a s przedstawia pracę Mirosławy C e y n o w y i Mariana R e j e w s k i e g o: *Roślinność jeziora Nawionek (Vegetation der Nawionek-See)*.

W pracy przedstawiono charakterystykę zbiorowisk roślinnych projektowanego rezerwatu jezioro Nawionek oraz kompletną listę gatunków roślin kwiatowych znalezionych w tym jeziorze i w jego najbliższym otoczeniu. Jezioro Nawionek należy do rzadko spotykanych w Polsce jezior lobeliowych. Położone jest w powiecie chojnickim, w obrębie zwanego kompleksu Borów Tucholskich, gdzie na stosunkowo niewielkim obszarze występują obok siebie bardzo różnorodne typy jezior.

Podczas badań przeprowadzonych w sierpniu 1967 r. stwierdzono istnienie w jeziorze Nawionek następujących zbiorowisk:

1. Zespołu *Isoëto-Lobelietum*,
2. Fragmentów zespołu *Caricetum rostratae*,
3. Zespołu *Cladietum marisci*,
4. Zbiorowiska przejściowego od zespołu *Isoëto-Lobelietum* do zespołu *Scirpo-Phragmitetum*.

Szczególne zainteresowanie wzbudzają *Isoëto-Lobelietum* i *Cladietum marisci* — dwa rzadko obok siebie występujące zespoły. One to najbardziej zasługują na ochronę.

Pierwszy z wymienionych zespołów jest obecnie w opisywanym jeziorze najszerzej rozpowszechniony. Dalszy jego rozwój będzie jednak, jak wskazują obserwacje, coraz bardziej ograniczany przez konkurencyjne, sąsiednie zbiorowiska roślin wodnych.

Do najbardziej interesujących gatunków zaobserwowanych w jeziorze Nawionek i w jego najbliższym otoczeniu należą: *Lobelia Dortmanna*, *Isoëtes lacustris*, *Cladium mariscus*, *Empetrum nigrum*, *Lycopodium clavatum*, *L. annotinum*, *Nymphaea candida*, *Arctostaphylos uva-ursi*, *Drosera rotundifolia*.

(Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio D, vol. VIII nr 5).

Członek Wydziału Jan W a l a s przedstawia pracę Barbary O b u c h o w s k i e j: *Badania kariologiczne nad rozwojem tapetum w pylnikach Galinsoga quadriradiata Ruiz et Pav. z uwzględnieniem wpływu warunków zewnętrznych na ten proces (A caryological study of the development of anthers — tapetum in galinsoga quadriradiata Ruiz et Pav. with attention to the possible influence of the external conditions to this process)*.

Badano rośliny *Galinsoga quadriradiata* Ruiz. et Pav. z dwóch charakterystycznych stanowisk. Materiał z ul. Bankowej rósł w warunkach stałego zacienienia, zaś materiał porównawczy pochodzi ze stanowisk normalnych, słonecznych.

1. *Tapetum celularne* wielojądrowe, jednowarstwowe u *G. quadrira-*

diata powstaje na drodze podziałów mitotycznych z zahamowaną cytokinezą.

2. Pierwszy podział mitotyczny jest obligatoryczny, drugiego nie przeszła znikoma ilość komórek (7,1% i 0,8%), trzeci osiągnęła większą ilość roślin grupy drugiej — 52,4% i nieco mniejsza ilość roślin z Bankowej — 24,1%.

3. Począwszy od wczesnej profazy, podziałom mitotycznym jąder komórek tapetum towarzyszyły różnego rodzaju zaburzenia, stąd przez wszystkie stadia dominują komórki dwujądrowe.

4. Największą ilością jąder, jaką napotkano, była liczba 8. Komórka miała wzór $2n. 8$ i obserwowano ją w stadium tetrad.

5. U roślin grupy drugiej, tj. rosnących w warunkach optymalnych, już w stadium metafazy I podziału mejotycznego komórek macierzystych pyłku dominowały komórki po III podziale $16n$ -ploidalne, gdy tymczasem u roślin z Bankowej ilość ich wzrasta systematycznie przez wszystkie stadia, jednak najwięcej jest zawsze komórek $8n$ -ploidalnych.

6. Wydaje się, że różnice w ilości jąder i intensywności podziałów spowodowane były warunkami zewnętrznymi, w jakich rośliny rosły.

(Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio D, vol. IX nr 1).

Członek Wydziału Jan W a l a s przedstawia pracę Barbary O b u c h o w s k i e j: *Badania kariologiczne nad rozwojem tapetum w pylnikach Galinsoga parviflora C a v. (A Caryological study of the development of anthers — tapetum in Galinsoga parviflora C a v.)*.

Stwierdzono, że:

1. Tapetum celularne wielojądrowe u *Galinsoga parviflora* powstaje na drodze podziałów mitotycznych z zahamowaną cytokinezą.

2. Dwa podziały mitotyczne były obligatoryczne, trzeci osiągnęło 79,1% komórek, nieliczne przeszły podział czwarty.

3. Liczba jąder wynosiła od 1 do 5 o stopniu ploidalności od $2n$ do $32n$.

4. Komórki centralnej części pylnika miały kształt wydłużony (do 10 razy dłuższe niż szerokie) i były częściej wielojądrowe. Komórki szczytowe pylnika miały wymiary mniej więcej wyrównane i najczęściej były jednojądrowe.

5. Komórki tapetum degenerowały in situ i tylko niektóre wchodziły pomiędzy ziarna pyłku.

Członek Wydziału Wilhelmina I w a n o w s k a przedstawia pracę Jana S m o l i ń s k i e g o: *Efektywność teleskopu Schmidta 60/90 cm w użyciu z pryzmatem obiektywowym Cz. III. Szerokości równoważne linii (The Effectiveness of the 60/90 cm Schmidt Telescope used with Objective Prisms. Part III. Equivalent Widths of Lines)*.

Przebadano możliwości wykorzystania linii z widm z pryzmatem

obiektywowym F_2 , o dyspersji około 250 Å (mm przy $H\gamma$), otrzymanych przy pomocy teleskopu Schmidta w Piwnicach.

Stwierdzono, że w widmach gwiazd typu słonecznego, uzyskanych przy dobrej pogodzie, widocznych jest 35 linii w zakresie od $H\beta$ (4861 Å) do $Co\ II\ 3970\ \text{Å}$. Dla 22 linii, których szerokość równoważna przekracza 0,7 Å, możliwe jest mierzenie głębokości i pól.

Zbadano również wpływ rozogniskowania na pole linii. Rozogniskowanie nawet o 0,25 mm nie ma wpływu na pole linii silnych (o szerokościach równoważnych powyżej 4 Å), natomiast zmniejsza pole linii słabych.

Znaleziono także zależność pól linii uzyskanych w naszej dyspersji od ich szerokości równoważnych, wziętych z danych Wrighta et al. i z własnych pomiarów.

(Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio D, vol. IX nr 2).

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę Stanisława Gąscki: *Statystyczne badania elementów orbit małych planet z uwzględnieniem ich pochodzenia (Statistical Investigation of the Orbital Elements of Minor Planets with the Relation to their Origin)*.

Materiał obserwacyjny do tej pracy stanowiły: elementy oskulacyjne orbit małych planet, podane w katalogu *Efemeridy Małych Planet na 1964 god*, wiekowe elementy obliczone przez Brouwera (A. J. vol. 56) oraz stałe Jacobiego, obliczone przez Sułtanowa i Ibragimowa, opublikowane w wydawnictwach Azerbejdżańskiej Akademii Nauk 1962 r.

Celem pracy jest wyznaczenie niektórych elementów praplanety, z której po rozpadzie powstał pierścień małych planet. Dla osiągnięcia tego celu zastosowano metody statystyki matematycznej tak do elementów oskulacyjnych, jak i do wiekowych.

W wyniku otrzymano: 1. Identyczność rozkładów $n(\pi)$ i $n(\pi_1)$ oraz podobieństwo rozkładów $n(\varphi)$ i $n(A)$. Wniosek: perturbacje wiekowe w sensie Lagrange'a nie mają wpływu na rozkłady elementów. 2. Perturbacje wiekowe mają natomiast wpływ na przebieg średniego φ , liczonego dla poszczególnych zakresów π . To samo dotyczy zależności $a = a(i)$, chociaż w mniejszym stopniu. 3. Perturbacje wiekowe nie mają wpływu na przebieg rozrzutu jednego elementu, obliczonego dla poszczególnych zakresów innego.

Punkty 2—3 sugerują wniosek: wyrażenia $D = D(\sigma)$ są bardziej niezmiennicze względem perturbacji wiekowych w sensie Lagrange'a niż $D = D(C)$. Należy zaznaczyć, że wyżej wspomniane wyrażenia zostały przedstawione przy pomocy prostych. Na pierwotną wartość elementu D , czyli D_0 , przyjęto $D_0 = D(\delta_1 = 0)$. W ten sposób otrzymano: $A_0 = 1.87 \pm 0.19$, $Q_0 = 2.24 \pm 0.10$, $H_0 = 1109 \pm 9$ stąd $e_0 = 0.196 \pm 0.043$. W zakończeniu postawiono hipotezę wspólnego pochodzenia małych planet i Marsa. Jako potwierdzenie wykorzystano stałe Jacobiego dla: Marsa

$H_M = 1276$, praplanety $H_o = 1109$ oraz średnią dla pierścienia małych planet $H_{m \cdot p} = 943$. Stąd $H_m - H_o = 169$ oraz $H_{mp} - H_o = -166$. Na masę pierścienia małych planet otrzymano 1/3 masy Marsa.

(Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio F, vol. IV nr 5).

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę Stanisława Gąscki: *Statystyczne badanie elementów orbit meteorów. (Statistical Investigation of the Orbital Elements of Meteors).*

Materiał obserwacyjny do niniejszej pracy stanowiły elementy oskulacyjne 2529 fotograficznych meteorów, opublikowane przez Mc Crosky'ego i Posenę w Smithsonian Contr. to Astrphysics Vol. 4. W katalogu tym podane są elementy meteorów sporadycznych oraz tych, które należą do rojów. Z tego powodu obliczenia przeprowadzono raz dla całego materiału, a następnie tylko dla meteorów sporadycznych. Zastosowano metodę tę samą, co w pracy dotyczącej małych planet, oraz wnioski wynikające z tej pracy. Wzięto pod uwagę tylko następujące elementy: a , e , i , oraz $Q = a(1 + e)$, $q = a(1 - e)$.

W wyniku otrzymano następujące zależności: $a = a(i)$, $a = a(\delta_i)$, $e = e(i)$, $e = e(\delta_i)$, $i = i(a)$, $i = i(\delta_a)$, $Q = Q(i)$ itp. Wyniki sugerują ścisły związek meteorów z małymi planetami.

Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio F, vol. IV nr 5).

Członek Wydziału Wilhelmina Iwanowska przedstawia pracę Stanisława Gąscki: *Elipsoida periheliów orbit małych planet (The Ellipsoid of Perihelia for Minor Planets).*

Obliczono elipsoidę periheliów orbit małych planet. Materiał obserwacyjny stanowiły elementy orbit zawarte w katalogu na 1964 r. W wyniku otrzymano: elipsoidę rzeczywistą dla tych małych planet, których $\varphi < 8^\circ$. Nie otrzymano natomiast elipsoidy dla całego zbioru małych planet oraz dla tych, których $\varphi > 8^\circ$.

(Praca przewidziana do druku w STUDIA, jw., Sectio F).

Członek Wydziału Leszek Janiszewski przedstawia pracę zbiorową: Leszek Janiszewski, Elżbieta Olszewska, Stanisław Słowiński, Wojciech Kądziela, Juliusz Narębski, Henryk Gromysz, Witold Karczewski, Elżbieta Wasilewska: *Mikroelektrodowe badania układu nerwowego i mięśniowego (Microelectrode investigations of the nervous and muscular systems).*

Praca stanowi zbiór artykułów poświęconych zagadnieniu stosowania metod mikroelektrodowych w fizjologii układu nerwowego i mięśniowego. W poszczególnych rozdziałach omówiono konstrukcję i zasady działania podstawowych elementów aparatury: oscyloskopów, wzmacniaczy prądów stałych, kalibratorów, generatorów impulsów, jednostek izolujących i mikromanipulatorów oraz technikę przygotowywania mi-

kroelektrod szklanych i metalowych. W drugiej części pracy przedstawiono zastosowanie techniki mikroelektrodowej do badania ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego oraz układu mięśniowego.

(Praca przekazana do druku w STUDIA, jw., Sectio G, vol. III nr 2).

POSIEDZENIA KOMISJI ASTRONOMICZNEJ

Posiedzenie naukowe dnia 20 II 1967 r.

W. Zonn, *Problemy astronomii pozagalaktycznej.*

J. Smoliński, *Zagadnienie mikroturbulencji w efektach blokowania.*

Posiedzenie naukowe dnia 27 II 1967 r.

J. Smoliński, *Zagadnienie mikroturbulencji w efektach blokowania (c. d.).*

Posiedzenie naukowe dnia 6 III 1967 r.

J. Smoliński, *Zagadnienie mikroturbulencji w efektach blokowania (c. d.).*

Posiedzenie naukowe dnia 22 V 1967 r.

S. Grzędzielski, *Model galaktyki.*

Posiedzenie naukowe dnia 29 V 1967 r.

A. Kus, *Tranzystorowy wzmacniacz pośredniej częstotliwości 10,7 MHz dla odbiornika radioastronomicznego.*

P. Borek, *Tranzystorowy zasilacz stabilizowany do radiometru 127 MHz.*

J. Pernaczyńska, *Elipsoida biegunów małych planet.*

S. Kasperczuk, *Płaskie periodyczne orbity wyznaczone metodą Siegela.*

Posiedzenie naukowe dnia 5 VI 1967 r.

A. Dmochowska, *Wpływ warunków przechowywania emulsji fotograficznej na ich czułość.*

J. Timofiejew, *Krzywe zmian blasku półregularnych gwiazd węglowych.*

L. Augustowski, *Badanie różnic w rozkładzie natężeń widma ciągłego.*

A. Lamparska, *Wskaźnik barwy zmiennej krótkookresowej RU Piscium.*

Posiedzenie naukowe dnia 14 VIII 1967 r.

J. Krempeć, *Wyznaczanie marek sensytmometru.*

Posiedzenie naukowe dnia 20 IX 1967 r.

A. Paczyński, *Modele ewolucji ciasnych par gwiazd.*

Posiedzenie naukowe dnia 4 XII 1967 r.

R. Głębocki, *Analiza widma VV Cep w bliskiej podczerwieni.*

J. Krempeć, *Obserwacje fotometryczne i spektrofotometryczne Nowej Delfina.*

N. Maron, *Badanie widma ciągłego Nowej Delfina.*

J. Smoliński, *Widmo ciągłe Nowej Delfina w zakresie fotograficznym.*

WYDZIAŁ IV
PRAWNO-SPOŁECZNY

Posiedzenie naukowe dnia 14 XI 1967 r.

Członek Wydziału Waław Krajewski przedstawia pracę własną: *Sytuacja prawna jednostki gospodarki uspołecznionej w procesie cywilnym (The Juridical Position of a Unit of Nationalised Property in a Civil Lawsuit).*

(Praca przekazana do druku w STUDIA IURIDICA na rok 1969).

Członek Wydziału Wiktor Kornatowski przedstawia pracę Janusza Symonidesa: *Granice i zmiany terytorialne w świetle zasady efektywności (Borders and Teritorial Changes in the Light of the Principle of Effectivity).*

(Praca przekazana do druku w STUDIA IURIDICA na rok 1969).

III

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

(ciąg dalszy)

Wydział I

GLEBOWICZ BOGDAN urodził się dnia 19 sierpnia 1929 r. w Toruniu, jako syn Jana Głębowicza, naczelnika wydziału prawno-ekonomicznego Pomorskiej Izby Rolniczej w Toruniu. Do 1939 r. przebywał w Toruniu. Okres okupacji spędził wraz z rodzicami w Sandomierzu i w Kielcach.

Do Torunia powrócił w 1945 r. W 1947 r. uzyskał świadectwo dojrzałości w Liceum M. Kopernika w Toruniu. W tym samym roku rozpoczął studia na kierunku historii UMK. Stopień magistra filozofii w zakresie historii uzyskał w 1952 r., wykonując pracę magisterską pod kierunkiem prof. dra R. Mienickiego. Od 1948 r. był równocześnie pracownikiem aparatu politycznego różnych organizacji młodzieżowych.

W dniu 1 grudnia 1952 r. rozpoczął pracę na UMK w Toruniu najpierw do kwietnia 1956 r. jako aspirant, następnie zaś w charakterze pomocniczego pracownika nauki. W listopadzie 1956 r. został powołany na stanowiska adiunkta. W listopadzie 1960 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie rozprawy pt. *Przemysł i rzemiosło gdańskie w latach 1770—1814*.

W latach 1961—1967 pracował w charakterze adiunkta w Katedrze Historii Polski i Powszechnej XIX i XX w. UMK, przygotowując równocześnie rozprawę habilitacyjną pt. *Realizacja reformy rolnej PKWN w woj. pomorskim w latach 1945—1948*. Na podstawie tej rozprawy i kolokwium habilitacyjnego uzyskał w dniu 20 marca 1967 r. stopień naukowy docenta najnowszej historii Polski. Od dnia 1 października 1967 r. jest docentem etatowym w Katedrze Historii Polski i Powszechnej XIX i XX w. UMK oraz kierownikiem Studium Nauk Politycznych na UMK. Od 1948 r. jest członkiem PZPR.

Spis prac: a) Rozprawy: 1) Związek Wolnych Prusaków w Gdańsku 1793—1797 (tzw. spisek Gotfryda Beniamina Bartholdyego), Zapiski Historyczne TNT, t. 26:1961. 2) Walka cechów gdańskich z klasztorami o prawo wyłączności przemysłowej

w latach 1754—1768, Studia z dziejów Kościoła Katolickiego, t. 1:1961. 3) Walka PPR o realizację reformy rolnej i nacjonalizację przemysłu w woj. pomorskim (bydgoskim) w latach 1945—1948. [w:] Z dziejów PPR i ZWM w woj. pomorskim (bydgoskim) w latach 1942—1948, Toruń 1962. 4) Działalność Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” w woj. pomorskim w latach 1945—1948. [w:] Materiały Ogólnopolskiego Seminarium poświęconego historii ruchu młodzieżowego na Pomorzu, Toruń 1963. 5) Polska Partia Robotnicza w Grudziądzu i pow. grudziądzkim w latach 1945—1948, Rocznik Grudziądzki, t. 3:1963. 6) Ruch ludowy w woj. pomorskim (bydgoskim) w latach 1945—1962, Toruń 1964 (nakładem WK ZSL w Bydgoszczy), s. 222. 7) Działalność Związków Zawodowych w woj. pomorskim (bydgoskim) w okresie od stycznia 1945 r. do stycznia 1947 r. Biuletyn Historyczny CRZZ, 1:1965. 8) Niektóre problemy realizacji reformy rolnej PKWN w latach 1945—1947 w woj. pomorskim na przykładzie pow. toruńskiego, Zapiski Historyczne TNT, t. 30:1965. 9) Rozłam w ruchu ludowym w woj. pomorskim — czerwiec—listopad 1945 r. na tle ogólnej sytuacji w ruchu ludowym, Zeszyty Naukowe UMK, Historia 1:1965. 10) Realizacja reformy rolnej Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego w woj. pomorskim (bydgoskim) w latach 1945—1948, wydawnictwo UMK, Toruń 1966, s. 299 + 12 map. 11) Etapy polityki agrarnej w Polsce Ludowej, Zeszyty Naukowe UMK, Nauki polityczne I, 1967. 12) Samorząd robotniczy i chłopski w woj. bydgoskim, [w:] Województwo bydgoskie (monografia), Bydgoszcz 1967. 13) Partie polityczne w woj. bydgoskim. [w:] Województwo Bydgoskie (monografia), Bydgoszcz 1967. 14) Udział Ruchu Ludowego w województwie pomorskim (bydgoskim) w kampanii wyborczej i wyborach do Sejmu Ustawodawczego. [w:] 70 lat Ruchu Ludowego, Warszawa 1967. b) Artykuły i recenzje: 15) Cz. Łuczak, Przemysł miasta Poznania w XVIII w. Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych t. 8. 16) J. Cwiek, J. Gluziński, Osiągnięcia Polski Ludowej na Pomorzu i w gospodarce morskiej, Zapiski Historyczne TNT, t. 23:1957, z. 1—3. 17) R. Escarpit, École Laique, école du peuple, Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego, t. 2:1962. 18) P. Andreu, Histoire des prêtres ouvriers, Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego, t. 3:1963. c) Prace w druku: 19) Monografia Związku Nauczycielstwa Polskiego. 20) 5 artykułów w czasopismach naukowych.

SALMONOWICZ STANISŁAW urodził się dnia 9 listopada 1931 r. w Brześciu n. Bugiem. Świadectwo dojrzałości uzyskał w III Liceum im. Króla Jana Sobieskiego w Krakowie w 1950 r. i następnie w latach 1950—1953 ukończył jednolite studia prawnicze I stopnia na Uniwersytecie Jagiellońskim. Kontynuował studia na tzw. kierunku magisterskim w roku akademickim 1953/1954, uzyskując tytuł magistra praw ze specjalnością historycznoprawną. Po ukończeniu studiów był w latach 1954—1956 aplikantem, a następnie po zdaniu egzaminu sędziowskiego pełnił obowiązki sędziego jako asesor sądowy w Okręgu Sądu Woj. w Krakowie. W jesieni 1956 r. zakwalifikowany na jedyną w Polsce aspiranturę w zakresie powszechnej historii państwa i prawa, przygotował pod kierunkiem prof. dra Karola Koranyiego (UW) rozprawę doktorską pt. *Krystian Bogumił Steiner (1746—1814), prawnik i historyk polskiego Oświecenia*. Po powrocie do Krakowa pełnił na UJ obowiązki asystenta, st. asystenta i adiunkta przy Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa UJ. W roku akademickim 1960/1961 odbył studia w Centre Européen Universitaire de Nancy, uzyskując na podstawie zdanych egzaminów i przedłożonej pracy dyplomowej dyplom wyższych

studiów europejskich z odznaczeniem. W 1966 r. na zaproszenie Wydziału Prawa w Grenoble przebywał tamże przez okres 3 miesięcy, zbierając materiały z zakresu historii prawa francuskiego. W marcu 1966 r. na podstawie przewodu habilitacyjnego oraz rozprawy pt. *Prawo karne oświeconego absolutyzmu. Z dziejów kodyfikacji karnych przełomu XVIII i XIX w.* uzyskał na Wydziale Prawa UJ stopień naukowy docenta.

Z dniem 1 września 1966 r. S. Salmonowicz powołany został na stanowisko docenta UMK i objął kierownictwo Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego, oraz Société d'Histoire de Droit. Przez szereg lat piastował stanowisko sekretarza zarządu Towarzystwa Asystentów UJ.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Krystian Bogumił Steiner (1746—1814). Studium z dziejów nauki prawa doby Oświecenia, Toruń 1962. 2) Prawo karne oświeconego absolutyzmu. Z dziejów kodyfikacji karnych przełomu XVIII/XIX w., Toruń 1966. b) Rozprawy i artykuły: 3) Sądownictwo rewolucyjne we Francji w latach 1792—1794, ZN UJ, Prawo, 1956, 3. 4) O niektórych niekonsekwencjach części ogólnej projektu k.k., Państwo i Prawo, 1956, 6, (wspólnie z S. Waltosiem). 5) Krystian Bogumił Steiner jako publicysta i wydawca, Prasa Współczesna i Dawna, 1958, 3. 6) Z badań nad Saint Justem, KH, 1958, 3. 7) Zagadnienie prawa sądowego i jego reformy w XVIII w., KH, 1959, 4. 8) Zapomniany krytyk Naruszewicza, KH, 1960, 1. 9) Krystian Bogumił Steiner, toruński prawnik doby Oświecenia, ZH, 1960, 3—4. 10) Franciszek Minocki (1730—1784) jako pisarz prawa karnego, Miscellanea Iuridica Karolowi Koranyiemu ofiarowane, Warszawa 1961. 11) Raz jeszcze w kwestii badań nad prawem sądowym w XVIII w., KH, 1961, 1. 12) W kręgu Héberta, KH, 1961, 3. 13) Z problematyki procesów o czary, CPH, 1961, 2. 14) Zapomniany rękopis Antoniego Barnave (Z dziejów myśli historycznej Rewolucji Francuskiej), KH, 1964, 1. 15) Feuerbach — narodziny nowoczesnej doktryny prawa karnego, CPH, 1964, 1. 16) La littérature juridique du XVIII siècle polonais et les débuts de la science de l'histoire du droit, Revue Historique de Droit Français et Etranger, 1964, 2. 17) La Presse et la diffusion des Lumières en Pologne dans la seconde moitié du XVIII siècle, Annales Historiques de la Révolution Française, 1964, 3. 18) Biogram Ludwika Jordana, PSB, 2, z. 49. 19) Z badań nad dziejami jakobinizmu austriackiego i węgierskiego, Mał. Studia Hist., 1965, 1—2. 20) Ustawa Karno Zachodniogaliczyjska z 1796 (Zarys dziejów i charakterystyka ogólna), CPS, 1965, 2. (wspólnie z S. Grodziskim), 21) Dwugłós o państwie stanu wyjątkowego, CPH, 1965, 2 (wspólnie z T. Ciesłakiem). 22) Wokół Babeufa, KH, 1965, 4. 23) Wandea. Anatomia ludowej kontrewolucji, KH, 1967, 4. 24) Toruńskie Gimnazjum Akademickie (1568—1968), Przegl. Historyczno-Oświatowy, 1968, 1. c) Prace popularnonaukowe: 25) Badania nad historią kultury prawniczej w Polsce, Wiad. Hist., 1958, 2. 26) Sprawa Dreyfusa, Mówią Wieki, 1960, 1, 2. 27) Pitawał krakowski, Warszawa 1962 (wspólnie z J. Szwają i S. Waltosiem). 28) Kraków i jego Uniwersytet, Kraków 1964 (wspólnie z J. Dużykiem), też w wersjach językowych angielskiej, francuskiej, niemieckiej, rosyjskiej, II wyd. 1966. 29) Szkice z dziejów Rewolucji Francuskiej. Francja pod jakobińską gwiazdą, Warszawa 1966. 30) Pies policyjny na Krakowskim Rynku, Problemy Kryminalistyki, 1967, 1. 31) Materiały do ćwiczeń z powszechnej historii państwa i prawa, Kraków 1967 (wspólnie z W. M. Bartlem i I. Malinowską). 32) Hubert Vautrin obserwator Polski XVIII w., Przegl. Humanistyczny, 1968, 1. d) Recenzje: 33) J. Godechet, La grande nation, KIf, 65:1958, 3. 34) M. Garcon, Histoire de la justice de la III République, Palestra,

2:1958, 11. 35) H. Pohoska, Wizytatorzy generalni KEN, CPH, 1958, 2. 36) A. Próchnik, Stronictwa polityczne Wielkiej Rewolucji, KH, 1959, 1. 37) J. Ptaśnik, Życie żaków krakowskich, Mał. Studia Hist., 1959, 1. 38) J. Horoszkiewicz, Notatki z życia, Mał. Studia Hist., 1959, 1. 39) S. Łempicki, Złote paski. Wspomnienia, Mał. Studia Hist., 1959, 1. 40) G. Radbruch, P.G.A. Feuerbach, Ein Juristenleben, CPH, 1959, 1. 41) J. Savant, Tel fut Fouché, KH, 1959, 2. 42) M. Chamcówna, UJ w dobie KEN, Mał. Studia Hist., 1959, 3—4. 43) A. Zahorski, Centralne instytucje policyjne, KH, 1960, 2. 44) G. Bonnefous, Histoire politique de la III République, CPH, 1960, 2. 45) G. Dautry, G. Pichois, Le conventionnel Chasles, KH, 1961, 2. 46) S. Matysik, Prawo morskie Gdańska, CPH, 1961, 2. 47) Z. Turska, Oskarżenia oskarżają, CPH, 1962, 1. 48) M. Senkowska, Kara więzienia w Królestwie Polskim, Palestra, 1962, 7. 49) I. I. Sołodkin, Oczerki po istorii ugołownowo prava, CPH, 1963, 1. 50) M. Dunajówna, Czasopiśmiennictwo toruńskie XVIII w., Studia z Dziejów Wielk. i Pomorza, 1964. 51) M. Chamcówna, Jan Śniadecki, Mał. Studia Hist., 1964, 1. 52) U. I. Heuera, Das Allgemeine Landrecht, Przgl. Hist., 1964, 1. 53) F. Valjavec, Geschichte der abendländischen Aufklärung, KH, 1964, 3. 54) M. Sobolewski, Od II Cesarstwa do V Republiki, CPH, 1964, 2. 55) H. Scheel, Süddeutsche Jakobiner, KH, 1964, 4. 56) K. Savigne, O powołaniu naszych czasów, CPH, 1965, 1. 57) J. Heath, Eighteenth Century Penal Theory, CPH, 1965, 1. 58) J. Godechot, La pensée révolutionnaire, CPH, 1965, 2. 59) A. Próchnik, Francja i Polska, KH, 1965, 4. 60) F. Lohmann, J. P. Marat und das Strafrecht, CPH, 1966, 1. 61) A. Ellemunter, E. Visconti und die Anfänge des Josephinismus, KH, 1966, 1. 62) K. Kocot, Nauka prawa narodów w Ateneum gdańskim, CPH, 1966, 2. 63) L. Gershoy, Barère. A Reluctant Terrorist, KH, 1966, 3. 64) A. Wandruszko, Leopold II, KH, 1966, 4. 65) E. Schmidt, Einführung in die Geschichte der deutschen Strafrechtspflege, Revue Historique de Droit Français et Etranger, 1966, 4. 66) A. Witgery, Les grandes doctrines, KH, 1967, 1. 67) Actes de Colloque G. Romme, KH, 1967, 1. 68) A. Lainqui, Sentiments et opinions d'un jurisconsulte, CPH, 1967, 1. 69) H. Vautrin, La Pologne du XVIII s., Przgl. Hist., 1967, 4.

W y d z i a ł II

WITKOWSKI LEON, urodzony dnia 13 grudnia 1908 r. w Sławkowie, pow. Toruń, gimnazjum klasyczne im. M. Kopernika w Toruniu ukończył w r. 1927, po czym zapisał się na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Poznańskiego, gdzie w 1933 r. otrzymał stopień magistra filologii klasycznej. Od 1927 r. studiował na Uniwersytecie Poznańskim równoległe z filologią klasyczną muzykologię. W 1938 r. uzyskał magisterium filozofii w zakresie muzykologii. W latach 1932—1933 studiował ponadto na Wyższym Studium Dziennikarskim przy Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu; dyplom ukończenia tych studiów otrzymał w 1934 r. W latach 1930—1934 odbywał też naukę historii i teorii muzyki w Pozn. Instytucie Muzycznym oraz w Wielkopolskiej Szkole Muzycznej, ucząc się tam równocześnie gry na fortepianie. W 1936 r. — po trzyletniej pracy nauczycielskiej w gimnazjum koedukacyjnym w Koninie oraz w gimnazjum i liceum żeńskim w Brodnicy nad Drwęcą — uzyskał dyplom nauczyciela szkół średnich w zakresie filologii klasycznej i historii starożytnej po zdaniu egzaminu kwalifikacyjnego przed Komisją Egzaminów Państwowych w Poznaniu na nauczycieli szkół średnich. W latach 1935—1939 był nauczycielem łaciny, języka

niemieckiego i muzyki w gimnazjum i liceum żeńskim w Brodnicy nad Drwęcą. W latach 1938—1939 był ponadto wykładowcą teorii muzyki w Szkole Muzycznej Pom. Tow. Muzycznego w Brodnicy n. Drwęcą. W sierpniu 1939 r. był słuchaczem międzynarodowego kursu języka i kultury duńskiej dla słuchaczy zagranicznych w Kopenhadze. We wrześniu tegoż roku, po wybuchu II wojny światowej, powrócił do kraju. W grudniu 1939 r. był nauczycielem łaciny i jęz. niemieckiego — do czasu zamknięcia szkół polskich — w gimnazjum im. S. Żeromskiego i A. Skrzypkowskiej w Łodzi. Od stycznia 1940 r. ukrywał się jako bezrobotny, prowadząc tajne nauczanie młodzieży polskiej w zakresie programu gimnazjum i liceum w Sompolnie, pow. Koło. Od stycznia 1941 r. był pomocnikiem biurowym w tartaku „Dąbrowa” koło Sompolna, pow. Koło, ucząc równocześnie prywatnie języka niemieckiego i gry na fortepianie i nieoficjalnie kontynuując do końca wojny tajne, zorganizowane nauczanie młodzieży polskiej. Dnia 28 maja 1943 r. został przez żandarmerię niemiecką aresztowany i wywieziony na roboty do kopalni na Śląsku za niepodpisanie volkslisty. Zwolniła go stamtąd komisja lekarska.

Od 6 lutego 1945 r. do czerwca 1946 r. pracował w Toruniu jako nauczyciel języka łacińskiego w liceum żeńskim. Po utworzeniu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika został pracownikiem uczelni, powołany na starszego asystenta przy katedrze filologii klasycznej. Równocześnie w latach 1945—1951 prowadził wykłady zleczone i ćwiczenia z muzykologii. Po reorganizacji studiów w UMK otrzymał zajęcia lektora jęz. łacińskiego i niemieckiego w okresie 1951—1958. Równocześnie w latach 1951—1952 prowadził zajęcia z metodyki nauczania jęz. niemieckiego dla studentów germanistyki. W 1947 r. uzyskał na Uniwersytecie Poznańskim doktorat w zakresie filologii klasycznej i muzykologii na podstawie rozprawy *Traktat św. Augustyna „De musica”*. Za pracę tę otrzymał III nagrodę Ministerstwa Oświaty na konkursie urządzonym przez Polskie Towarzystwo Filologiczne.

W 1966 r. uzyskał habilitację na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie rozprawy *Elementy antyczne w polskiej zagadce literackiej i ludowej*.

Przez szereg lat pracował również poza uczelnią uniwersytecką: był w latach 1945—1961 wykładowcą historii i teorii muzyki w Państwowej Średniej Szkole Muzycznej w Toruniu. Odbył następnie wyjazdy naukowe: 1939 r. Kopenhaga, 1958 r. Praga, 1959 i 1960 r. Wiedeń oraz 1962/1963 Berlin (NRD).

Jest członkiem: Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, Cercle International des Etudes Hymnologiques, G. F. Haendel-Gesellschaft w Halle (NRD), Neue Bach-Gesellschaft w Lipsku (NRD). Od 1945 r. do 1962 r. był w Polskim Towarzystwie Filologicznym sekretarzem Koła Toruńskiego, równocześnie od

1952 r. do 1962 r. wiceprezesem tego Koła, a od 1962 r. do chwili obecnej jego prezesem. Od 1952 r. do chwili obecnej jest członkiem Zarządu Głównego PTF w Warszawie. W 1945/1946 był pierwszym prezesem Toruńskiego Koła Związku Zawodowego Muzyków. Od 1964 r. do chwili obecnej pełni funkcję przewodniczącego Koła Toruńskiego a zarazem wiceprezesa Oddziału Wojewódzkiego Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków w Bydgoszczy. Od 1945 do 1952 r. był I wiceprezesem, a od 1952 r. do chwili obecnej jest członkiem Zarządu Pomorskiego Związku Śpiewaczego w Toruniu. Od 1965 r. jest także wiceprezesem Towarzystwa Bibliofilów im. Lelewela w Toruniu, a od 1964 r. do chwili obecnej członkiem Zarządu Oddziału Toruńskiego Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Duńskiej, od 1946 r. jest członkiem Pomorskiego Towarzystwa Muzycznego w Toruniu, Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego — Oddziału w Toruniu i szeregu innych towarzystw.

Spis prac: I. Prace z dziedziny filologii klasycznej a) prace monograficzne: 1) Poeci nowołacińscy Torunia, Toruń 1958; b) Rozprawy i artykuły: 2) Taniec w starożytności, Meander, 1952, 9, 407—435. 3) Jakub Zabler epigon toruńskich poetów nowołacińskich, Eos, 1952/1953, 2, 189—211. 4) Tragedia grecka a powstanie opery ok. 1600 n.e., Meander 1956, 1—2, 15—39. 5) Elementy antyczne w polskiej zagadce ludowej, Eos, 1959/1960, 2, 187—207. 6) Wpływy antyczne w polskiej zagadce literackiej, Eos, 1962, 2, 361—383. 7) Symfiozjusz w Polsce, Eos, 1963, 2, 355—372; c) Prace popularnonaukowe: 8) Nauka łaciny i greki w szkołach średnich i studia filologii klasycznej na uniwersytetach w Czechosłowacji, Języki obce w szkole, 1959, 3, 147—150. 9) Filologia klasyczna w Austrii, Meander, 1960, 8—9, 476—481. 10) Nauczanie języków klasycznych w szkołach austriackich, Języki obce w szkole, 1960, 3, 178—182. 11) Wykopaliska starożytności w Carnuntum koło Wiednia, Meander, 1961, 4, 205—221. 12) Ślady panowania rzymskiego na terenach Austrii, Z otchłani wieków, 1963, 1, 28—35. 13) Filologia klasyczna w Niemieckiej Republice Demokratycznej, Meander, 1963, 11—12, 511—519. 14) Nauczanie łaciny i greki w Niemieckiej Republice Demokratycznej, Języki obce w szkole, 1964, 1, 37—43; d) Recenzje: 15) H. Eisenreich, Carnuntum, Geist und Fleisch, Wien 1960, Helikon, 1963, 3, 730—731. 16) Lukas Richter, Zur Wissenschaftslehre von der Musik bei Platon und Aristoteles, Berlin 1961, Deutsche Literaturzeitung 1965, 1, Eos, 1964, 2, 385—388. II. Prace z dziedziny muzykologii: a) Prace monograficzne: 17) Przekład i adaptacja muzyczna libretta opery Zoltana Kodalyego Szekely Fono (Wieczór prządek), Toruń 1954, grane z maszynopisu w Operze Warszawskiej. 18) Przekład i adaptacja muzyczna libretta opery G. Pucciniego Turandot, do tekstu G. Adamiego i R. Simoniego, z przekładu niemieckiego A. Brüggemanna, Toruń 1955. 19) Przekład i adaptacja muzyczna libretta opery Turandot G. Pucciniego, do tekstu G. Adamiego i R. Simoniego, tłum. z włoskiego, Toruń 1955, grane z maszynopisu w operach: poznańskiej, bytomskiej, gdańskiej. 20) Kancjonał Izraela i Laurencjusza, czyli tzw. kancjonał Wirzbięty i jego pierwowzory. Przyczynek do badań nad wpływami czeskimi w polskiej muzyce religijnej XVI wieku, Bydgoszcz 1964; b) Rozprawy i artykuły: 21) Piotr Artomiusz, Przyczynek do historii toruńskich kancjonałów ewangelickich, Poznań, Pomorania, 1933. 22) Kancjonał polski Walentego z Brzozowa wobec kancjonału czeskiego Jana Roha. Przyczynek do badań nad wpływami czeskimi w polskiej pieśni religijnej XVI wieku, Toruń 1957 (Zesz. Nauk. UMK, Nauki Hum. Społ., 1). 23) Kultura muzyczna

Torunia w latach 1945—1960, Rocznik Toruński, Toruń 1967, 1, 167—180. 24) Liczne artykuły z dziejów polskiego amatorskiego ruchu śpiewaczego ogłaszane od 1946, Życie Śpiewacze; c) Recenzje: 25) Theophil Antonicek, Zur Pflege Hädelscher Musik in der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts, Wien 1966, Deutsche Literaturzeitung, 1968, 8, 545—547. III. P r a c e z r ó ż n y c h d z i e d z i n: 26) Kilka uwag o słownictwie niemieckiego języka potocznego, Języki obce w szkole, 1959, 1, 49—53. 27) Nie wykorzystane źródła do dziejów kultury Pomorza, Arkona, 1948, 1/3. 28) Łucjan Kamiński, Polski Słownik Biograficzny, 1965.

W y d z i a ł III

INGARDEN ROMAN STANISŁAW urodził się dnia 1 października 1920 r. w Zakopanem jako syn Romana Witolda, profesora uniwersytetu, i Marii Adeli z Polów, lekarki okulistki. Szkołę powszechną i I Państwowe Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika we Lwowie (typu matematyczno-przyrodniczego) ukończył w r. 1938. Jesienią 1938 r. rozpoczął studia na wydziale matematyczno-przyrodniczym (kierunku fizyki) Uniwersytetu Jana Kazimierza, a od września 1939 r. kontynuował je do końca czerwca 1941 r. na tzw. Lwowskim Ukraińskim Uniwersytecie im. Iwana Franki. W okresie okupacji niemieckiej był słuchaczem tajnych studiów we Lwowie, uczęszczając na wykłady prof. W. Rubinowicza. Równocześnie pracował jako technik w Optyczno-Mechanicznych Zakładach „Jan Bujak”.

Po wyzwoleniu Lwowa w lipcu 1944 r. wznowił normalne studia fizyki na Uniwersytecie Lwowskim, w dalszym ciągu pod kierownictwem prof. Rubinowicza, aż do repatriacji do Krakowa w kwietniu 1945 r. W marcu 1946 r. uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim dyplom magistra filozofii w zakresie fizyki na podstawie pracy pt. *Tworzenie kropeł w komorze Wilsona a zagadnienie neutrino*, wykonanej pod kierunkiem prof. J. Weysenhoffa.

Pracę zawodową w szkolnictwie wyższym rozpoczął 28 czerwca 1945 r., jeszcze przed formalnym zakończeniem studiów, jako młodszy asystent przy Katedrze Fizyki na Wydziale Chemicznym Politechniki Śląskiej (z tymczasową siedzibą w Krakowie). Już 25 sierpnia 1945 r. został pracownikiem Grupy Naukowo-Kulturalnej m. Wrocławia i po przeniesieniu się tamże objął 1 września 1945 r. stanowisko starszego asystenta przy Katedrze Fizyki Doświadczalnej I (kierowanej przez prof. S. Lorie) na Uniwersytecie i Politechnice we Wrocławiu, gdzie prowadził wykłady zleczone najpierw w zakresie fizyki doświadczalnej dla medyków, a od 1 kwietnia 1948 r. w zakresie fizyki teoretycznej. Dnia 1 września 1948 r. został na własną prośbę przeniesiony do Katedry Fizyki Teoretycznej, gdzie prowadził nadal wykłady zleczone.

10 stycznia 1949 r. uzyskał na Uniwersytecie Warszawskim u prof. W. Rubinowicza stopień doktora nauk matematyczno-przyrodniczych

na podstawie pracy pt.: *O idealnym odwzorowaniu przestrzeni w mikroskopie elektronowym*.

1 kwietnia 1949 r. został mianowany adiunktem; 5 lipca tegoż roku — zastępcą profesora fizyki teoretycznej Uniwersytetu Wrocławskiego; 30 czerwca 1954 r. — profesorem nadzwyczajnym, a 10 stycznia 1964 r. — profesorem zwyczajnym.

Od 1948 do 1952 r. kierował faktycznie Katedrą Fizyki Teoretycznej Uniwersytetu Wrocławskiego, aż do momentu powołania na jej kierownika prof. J. Rzewuskiego z UMK w Toruniu. Dnia 1 stycznia 1961 r. został mianowany kierownikiem Katedry Teorii Ciała Stałego i Niskich Temperatur, wchodzącej w skład utworzonego wtedy na Uniwersytecie Wrocławskim Instytutu Fizyki Teoretycznej (kierowanej przez prof. Rzewuskiego).

1 kwietnia 1966 r. na zaproszenie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu został przeniesiony służbowo do nowo utworzonej Katedry Termodynamiki i Teorii Promieniowania na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii UMK w Toruniu, a 1 czerwca 1967 r. został jej kierownikiem.

Pozą szkolnictwem wyższym pracował w następujących instytucjach naukowych: 1) Od 15 stycznia 1946 r. do 1 stycznia 1952 r. w zorganizowanym przez siebie Biurze Obliczeń Optycznych Uniw. i Polit. we Wrocławiu. Do 1 maja 1949 r. był zastępcą kierownika Biura, a od tej daty kierownikiem Biura. Dnia 1 stycznia 1952 r. został na własną prośbę zwolniony w związku z powstaniem w Państwowym Instytucie Matematycznym Grupy Optyki Geometrycznej. 2) Od 2 stycznia 1951 r. do 31 grudnia 1954 r. w Państwowym Instytucie Matematycznym (od 1953 r. zwanym Instytutem Matematycznym Polskiej Akademii Nauk) jako kierownik Grupy Optyki Geometrycznej. W 1954 r., gdy powstał Instytut Fizyki PAN, został do niego zaproszony z propozycją zorganizowania we Wrocławiu Pracowni Niskich Temperatur. 3) Od 1 września 1954 r. do 1 stycznia 1967 r. w Instytucie Fizyki PAN. Dnia 3 stycznia 1956 r., po okresie studiów przygotowawczych, została powołana Samodzielna Pracownia Niskich Temperatur I. F. PAN we Wrocławiu, przekształcona 4 października 1959 r. na Zakład Niskich Temperatur. Kierował najpierw pracownią, a potem Zakładem do 20 stycznia 1960 r., kiedy przekazał kierownictwo Zakładu w ręce prof. J. Mazura, fizyka doświadczalnego, który w tym czasie reemigrował z Anglii. Od tej chwili ograniczył się do kierownictwa Pracowni Fizyki Teoretycznej w ramach Zakładu. 4) Od 1 stycznia 1967 r. do chwili obecnej w Instytucie Niskich Temperatur i Badań Strukturalnych PAN we Wrocławiu, gdzie pracuje w Zakładzie Fizyki Teoretycznej, kierując 3-osobową grupą, zajmującą się zagadnieniami termodynamiki i teorii informacji.

Trzykrotnie odbywał dłuższe staże naukowe zagraniczne. W latach

1954 i 1955 — łącznie 9-miesięczny staż naukowy w Fizyko-Technicznym Instytucie Akad. Nauk Ukraińskiej SRR w Charkowie w celu studiów fizyki niskich temperatur, w dziedzinie teorii pod kierownictwem prof. A. M. Achiezera i prof. I. M. Lifszica. W latach 1961 i 1962 był 14 miesięcy w USA, w tym 12 miesięcy jako stypendysta Fundacji Forda i New York University, pracował w Courant Instytucie of Mathematical Sciences, New York University, New York, N. Y. nad zagadnieniami teorii informacji i jej zastosowań w optyce i termodynamice i 2 miesiące jako „visiting professor” w Department of Physics and Astronomy, University of Rochester, Rochester, N. Y., gdzie pracował nad zagadnieniami koherencji światła metodami teorii informacji w zakładzie prof. E. Wolfa. W latach 1966 i 1967 był również 14 miesięcy jako „visiting professor” w 3 wyższych szkołach zagranicznych: 9 miesięcy w katedrze prof. H. Hakena w Politechnice w Stuttgarcie dla studiów teorii laserów, 3 miesiące w laboratorium prof. A. Kastlera w École Normale Supérieure, Uniwersytet Paryski, dla studiów teorii pompowania optycznego i 2 miesiące w katedrze prof. I. Prigogine'a w Université Libre de Bruxelles dla studiów termodynamiki procesów nieodwracalnych. Poza tym był wielokrotnie za granicą na licznych kongresach i konferencjach naukowych i na zaproszenia dla wygłoszenia odczytów.

Jest członkiem rad naukowych: Instytutu Fizyki PAN, Instytutu Niskich Temperatur i Badań Strukturalnych PAN, Centralnego Urzędu Jakości i Miar oraz członkiem dwóch Towarzystw Naukowych: we Wrocławiu i w Toruniu, a także Komitetu Fizyki PAN. Posiada następujące odznaczenia państwowe: Złoty Krzyż Zasługi (28 IX 1954), Medal 10-lecia Polski Ludowej (7 V 1955) i Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (22 VII 1964). Otrzymał następujące nagrody naukowe: Ministra Szkolnictwa Wyższego (1955), Instytutu Fizyki PAN (1960), Wydziału III PAN (1963), Polskiego Towarzystwa Fizycznego (1964) oraz wielokrotnie nagrody rektorskie i dziekańskie.

Spis prac: a) Rozprawy i artykuły: 1) Neutral molecules as centres of vapour condensation, Comptes rendus de la Société des Sciences et des Lettres de Wrocław, 1947, 2 B, 76—78. 2) Theoretical remarks on Crane and Halpern's experimental evidence for the existence of the neutrino, Acta Physica Polonica, 1948, 9, 109—120. 3) A geometrical interpretation of the phase-difference angle and its application to a. c. phase measurements by means of the oscillograph, Acta Physica Polonica, 1948, 9, 149—150. 4) Problème 58, Colloquium Mathematicum, 1948, 1, 334—335. 5) Descartesa fizyka nowożytna, Kwartalnik Filozoficzny, 1950, 19, 71—149, 167—169. 6) Uwagi teoretyczne o ziarnistości wywołanych warstw fotograficznych, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Seria B, 1952, 41, 5—16 (wspólnie z J. G. Mikusińskim). 7) Urownienia dwiżenia i urownienia pola w piatimiernoj jedinoj teorii otноситelnosti, Dokłady Akademii Nauk SSSR, 1953, 88, 280—281. 8) Buridan i Kopernik — dwie koncepcje nauki, Studia i materiały z dziejów nauki polskiej, 1953, 1, 51—63. 9) Mikołaj Kopernik i zagadnienie obiektywności praw naukowych, Z prac przygotowawczych Sesji Naukowej Odrodzenia PAN, Warszawa, 1953, 1—83.

- 10) Deux conceptions de la science — Buridan et Copernik, *La Pensée*, nouv. sér., 1954, 53, 17—28. 11) Optimal optical systems, *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences*, Cl. III, 1954, 2, 271—278 (wspólnie z H. Ochmanem). 12) Über die Einbettung eines Finslerschen Raumes in einem Minkowskischen Raum, *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences*, Cl. III, 1954, 2, 305—308. 13) A generalization of the Young-Rubinowicz principle in the theory of diffraction, *Acta Physica Polonica*, 1955, 14, 77—91. 14) On the vectorial intensity law in geometrical optics, 1955, 14, 255—256 (wspólnie z A. Krzywickim). 15) Buridan et Copernic -- deux conceptions de la science (2 wyd.), *Bulletin de la Centre Polonaise de Recherches Scientifiques de Paris de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres*, 1955—1957, 13—16, 120—129. 16) O nowom tipie relatiwistski inwariantnych liniejnych lokalnych urawnienii pola, *Doklady Akademii Nauk SSSR*, 1956, 108, 56—59. 17) K teorii giperonow, *Żurnal eksperymentalnoj i teoreticzeskoj fiziki*, 1965, 30, 951—953. 18) O obliczaniu ujemnego simpletu dwusoczewkowego klejonego, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego, Matematyka-Fizyka-Astronomia*, 1956, 1, 64—96 (wspólnie z J. Bartkowską i A. Wilkońskim). 19) Mikołaj Kopernik i zagadnienie obiektywności praw naukowych (2 wyd.), *Odrodzenie w Polsce, Materiały sesji naukowej PAN 25—30 października 1953 r.*, Warszawa, 1956, t. 2 cz. 2, 7—53. 20) Odpowiedź na wystąpienie prof. A. Birkenmajera, *Odrodzenie w Polsce, Materiały sesji naukowej PAN 25—30 października 1953 r.*, Warszawa, 1956, t. 2 cz. 2, 97—109. 21) On the geometrically absolute optical representation of space in the electron microscope, *Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Seria B*, 1957, 45, 1—60. 22) O obliczaniu simpletów dwusoczewkowych, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego, Matematyka-Fizyka-Astronomia*, 1959, 2, 217—223 (wspólnie z E. Wnuczakiem). 23) Composite variational problems, *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, sér. math. astr. phys.*, 1959, 7, 687—689. 24) The problem of optimum optical systems, *Optica Acta*, 1960, 7, 179—183. 25) On optimum field homogeneity of high energy coil magnets, *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, sér. math. astr. phys.*, 1960, 8, 319—324. 26) Informationstheorie, Bohr-Rosenfeldsche Unbestimmtheitsrelationen und das Problem der optimalen optischen Abbildung, *Acta Physica Hungarica*, 1961, 13, 35—56. 27) Quantum phenomena in optical images, *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, sér. math. astr. phys.*, 1961, 9, 549—552. 28) Information as a fundamental notion of statistical physics, *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, sér. math. astr. phys.*, 1961, 9, 317—320 (wspólnie z K. Urbanikiem). 29) Information without probability, *Colloquium Mathematicum*, 1962, 9, 131—150 (wspólnie z K. Urbanikiem). 30) Quantum informational thermodynamics, *Acta Physica Polonica*, 1962, 21, 281—304 (wspólnie z K. Urbanikiem). 31) On the Wrocław magnet and related investigations, *High Magnetic Fields, Proceedings of the International Conference on High Magnetic Fields held at M.I.T., Cambridge, Mass., Nov. 1—4, 1961*, J. Wiley, New York, 1962, 427—434. 32) A simplified axiomatic definition of information, *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, sér. math. astr. phys.*, 1963, 11, 209—212. 33) Information theory and variational principles in statistical theories, *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, sér. math. astr. phys.*, 1963, 11, 541—547. 34) Teoria informacji i termodynamika maserów, *Postępy Fizyki*, 1964, 15, 287—322. 35) Theoretical investigations into fundamentals of thermodynamics in Wrocław, *Physics and Techniques of Low Temperatures, Proceedings of the 3rd Regional Conference held in Prague 1963*, Publishing House of the Czechoslovak Academy of Sciences, Prague, 1964, 45—52. 36) Information theory and thermodynamics of light, Part I. Foundations of information theory, *Fortschritte der Physik*, 1964, 12, 523—550. 37) Simplified axioms for information without probability, *Prace Matematyczne*, 1965, 9, 273—282. 38) The density operator and information thermodynamics, *Acta Physica Polonica*, 1965, 27, 179—196. 39) The higher order temperatures and the zeroth principle of thermodynamics, *Bul-*

letin de l'Académie Polonaise des Sciences, sér. math. astr. phys., 1965, 13, 69—72. 40) Statistical thermodynamics with higher order temperatures for ideal gases of bosons and fermions, Acta Physica Polonica, 1965, 28, 499—511 (wspólnie z A. Kossakowskim). 41) Information theory and thermodynamics of light, Part. II. Principles of information thermodynamics, Fortschritte der Physik, 1965, 13, 755—805. 42) Notion de température et pompage optique, Annales de l'Institut Henri Poincaré, nouv. sér., sect. A, 1968, 8, 1—23. 43) On regularity of information, Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, sér. math. astr. phys., 1968, 16, 52—53 (wspólnie z L. Dubikajtsem i A. Kossakowskim). 44) Higher order temperatures and coherence of light, Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, sér. math. astr. phys., 1968, 16, 53—55. 45) An axiomatic definition of information in quantum mechanics, Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, sér. math. astr. phys., 1968, 16, 57—61 (wspólnie z A. Kossakowskim). 46) Pojęcie temperatury i pompowanie optyczne, Postępy Fizyki, 1968, 19, 43—61. b) Prace popularnonaukowe: 47) Podstawowe wiadomości z optyki, Mechanik, 1947, 431—433, 494—496. 48) O Fényesa interpretacji mechaniki kwantowej, Materiały Konferencji Fizyków w Spale, Warszawa, 1954, 81—88. 49) Pięciorwymiarowe teorie pola, Materiały Konferencji Fizyków w Spale, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa, 1954, 355—360. 50) Die Bedeutung der modernen Physik für die Entwicklung der Mathematik, Die Hauptreferate des 8. polnischen Mathematikerkongresses vom 6. bis 12. September 1953 in Warschau, Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1954, 95—109 (wspólnie z L. Infeldem, M. Krzyżańskim, J. Rayskim, W. Rubinowiczem i W. Wroną). 51) Wystąpienie w dyskusji (o warunkach Hilberta w ogólnej teorii względności), Sesja Kopernikowska PAN, 15—16 września 1953, Warszawa, 1955, 288—298. 52) Przedmowa do książki Czesława Białobrzeskiego „Podstawy poznawcze fizyki współczesnej”, Warszawa, 1956, 7—25. 25) Stanisław Loria (1883—1958), Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, 1958, 13 B, 4—9. 54) O pracach Zakładu Niskich Temperatur Instytutu Fizyki PAN we Wrocławiu, Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, 1959, 14 B, 8—11. 55) O pracach Pracowni Teoretycznej Zakładu Niskich Temperatur Instytutu Fizyki PAN, Postępy Fizyki, 1960, 11, 355—262. 56) Technika niskich temperatur, Podstawowe Problemy Współczesnej Techniki, Warszawa 1964, 9, 121—151 (wspólnie z A. Łuczycykiem). 57) Temperatura, jedna czy więcej?, Polska, 1964, 7, 21—23. 58) Teoria informacji a nauki przyrodnicze i humanistyczne, Problemy, 1965, 21, 200—205. 59) Wybitny polski fizyk-teoretyk Wojciech Rubinowicz, Z okazji 75 rocznicy urodzin i 50-lecia pracy naukowej, Problemy, 1965, 21, 433—439. 60) Obecny stan i perspektywy rozwoju badań w zakresie niskich temperatur oraz nad strukturą ciała stałego w Polsce, Nauka Polska, 1965, 13, 48—61 (wspólnie z W. Trzebiatowskim). 61) Wybitny polski fizyk-teoretyk Wojciech Rubinowicz (2 wyd.), Wkład Polaków do nauki, Nauki ścisłe. Wybór artykułów, pod red. J. Hurwica, Biblioteka „Problemów”, Warszawa 1967, 101, 367—381.

ŁODZIŃSKA ALICJA urodziła się dnia 31 VIII 1925 r. w Wilnie ze Stanisława i Joanny Wilmańskich. Szkołę podstawową i jedną klasę szkoły średniej ukończyła w Wilnie do 1939 r. Następne klasy szkory średniej przerobiła na kompletach tajnych, a maturę uzyskała w Toruniu w Gimnazjum im. Stefana Żeromskiego w r. 1946. Studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu rozpoczęła w 1946 r. W 1949 r. została powołana na stanowisko zastępcy asystenta przy Katedrze Chemii Nieorganicznej. Po uzyskaniu stopnia magistra filozofii z zakresu chemii w 1952 r. pełniła

kolejno funkcje asystenta, a następnie od 1953 r. starszego asystenta. W 1956 r. uzyskała stopień adiunkta. Tytuł doktora nauk przyrodniczych otrzymała w 1960 r. na podstawie pracy pt. *Charakterystyka niektórych własności pseudohalogenków VI grupy układu okresowego*. W 1967 r. uzyskała tytuł i etat docenta. Podstawą do uzyskania tytułu docenta była praca pt. *Zależność stałej nietrwałości związku kompleksowego od elektroujemności składników*.

Od 1949 r. do chwili obecnej prowadzi ćwiczenia w Pracowni Analitycznej I, będąc przez wiele lat opiekunem grup studenckich. W latach 1958—1960 pełniła funkcję kierownika Pracowni Analitycznej I. W tym okresie była współautorem dwóch prac analitycznych oraz trzech skryptych: *Jakościowa analiza chemiczna cz. I, II i III*. Poza zajęciami w Pracowni Analitycznej prowadziła w latach 1954—1956 ćwiczenia rachunkowe z chemii nieorganicznej. Od 1966 r. prowadzi wykłady z chemii nieorganicznej dla studentów II roku Studium Wieczorowego i wykłady monograficzne z teorii związków kompleksowych dla studentów IV roku. W 1967 r. zorganizowała Pracownię Kierunkową Związków Kompleksowych, którą obecnie prowadzi.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Próby powiązania klasycznej systematyki analitycznej z układem okresowym Mendelejewa, *Wiadomości Chem.*, 1955, 2, 101 (wspólnie z M. Czakis). 2) Identyfikacja jonów oraz związków w mieszaninie substancji stałych, *Chemia Analit.*, 1960, 5, 23 (wspólnie z M. Czakis). 3) Zastosowanie pojęcia elektroujemności i próby ilościowego określania, *Wiadomości Chem.*, 1962, 16, 563 (wspólnie z E. Danilczuk). b) Rozprawy i artykuły: 4) Wpływ elektrolitów na sorpcję kwasu siarkawego przez skrobię ziemniaczaną, *Przem. Chem.*, 1954, 10, 82 (wspólnie z A. Basińskim). 5) Otrzymywanie i niektóre własności selenocyjanortęcianów metali ciężkich, *Roczniki Chem.* 1958, 32, 1058 (wspólnie z A. Swinarskim). 6) Selenocyjanortęciany metali ciężkich o liczbie koordynacyjnej 3 i 4, *Roczniki Chem.*, 1959, 33, 899 (wspólnie z A. Swinarskim, M. Cacha i K. Bierniak). 7) Badania trwałości jonu selenocyjanianowego, *Roczniki Chem.*, 1960, 34, 825. 8) Oznaczanie rozpuszczalności selenocyjanortęcianu miedziowego, *Roczniki Chem.*, 1960, 34, 297 (wspólnie z H. Cichocką). 9) Badania układu $\text{Cu}(\text{NCS})_2\text{—SeCN}^-$ — $\text{—CH}_3\text{COCH}_3$ *Roczniki Chem.*, 1961, 35, 1195 (wspólnie z D. Babicką). 10) Badania rozpuszczalności nadmiaru sproszkowanego metalicznego selenu w roztworach cyjanku potasowego, *Rocznik Chem.*, 1961, 35, 1187 (wspólnie z B. Racką). 11) Charakterystyka niektórych własności pseudohalogenków VI grupy układu okresowego, *Studia Soc. Scient. Torunensis*, 1961, 3, nr 4. 12) Wpływ hydrolizy na tworzenie się tlenocyjanianowych kompleksów srebrnych, *Roczniki Chem.*, 1964, 38, 117 (wspólnie z F. Siudą). 13) Kompleksy trójskładnikowe w układzie $\text{MeC}_2\text{O}_4\text{—X—H}_2\text{O}$. I, *Roczniki Chem.*, 1963, 37, 1379 (wspólnie z Z. Jabłońskim i J. Górnickim). 14) Kompleksy trójskładnikowe w układzie $\text{MeC}_2\text{O}_4\text{—X—H}_2\text{O}$. II, *Roczniki Chem.*, 1965, 39, 151 (wspólnie z Z. Jabłońskim i J. Górnickim). 15) Cyjanianowe kompleksy Fe(III) w roztworze wodnym, *Roczniki Chem.*, 1966, 40, 1365 (wspólnie z H. Puzanowską). 16) Badania składu cyjanianowych kompleksów Ni(II) i Cu(II) w roztworze wodnym, *Roczniki Chem.*, 1966, 40, 2011 (wspólnie z D. Jagodzińską). 17) Determination of characteristic data of coordination compound by the electronegativity of their components I. Seventh International Conference on Coordination Chemistry Stockholm 1962 (wspólnie z A. Swinarskim). 18) The influence of the component electronegativity on the value of

instability constant of complex compounds. II. Theory and Structure of Complex Compounds, Wrocław 1962. 19—26 cykl prac pod wspólnym tytułem: Zależność stałej nietrwałości związku kompleksowego od wartości elektroujemności składników: 19) Cz. III. Stałe nietrwałości i struktura jonu kompleksowego, Roczniki Chem., 1965, 39, 651. 20) Cz. IV. Stałe nietrwałości i struktura jonu kompleksowego, Roczniki Chem., 1965, 39, 811. 21) Cz. V. Zależność stałych stopniowych od elektroujemności liganda, Roczniki Chem., 1965, 39, 1357. 22) Cz. VI. Badania układu $\text{Co(II)—OCN}^-—\text{H}_2\text{O}$, Roczniki Chem., 1966, 40, 1585. 23) Cz. VII. Badania układu $\text{Fe(III)—OCN}^-—\text{H}_2\text{O}$, Roczniki Chem., 1966, 40, 1595. 24) Cz. VIII. Charakterystyka kompleksów pseudo-halogenków VI grupy układu okresowego, Roczniki Chem., 1967, 41, 1007. 25) Cz. IX. Badania układu $\text{Ni(II)—OCN}^-—\text{H}_2\text{O}$, Roczniki Chem., 1967, 41, 1155. 26) Cz. X. Badania układu $\text{Cu(II)—OCN}^-—\text{H}_2\text{O}$, Roczniki Chem. 1967, 41, 1437. c) Skrypty: 27) Jakościowa analiza chemiczna. Kationy, Toruń, wydanie I 1959, wydanie II 1965 (wspólnie z A. Swinarskim i M. Czakis). 28) Jakościowa analiza chemiczna. Aniony, Toruń, wydanie I 1959, wydanie II 1967 (wspólnie z A. Swinarskim i M. Czakis). 29) Materiały do ćwiczeń z chemii nieorganicznej. Praca zbiorowa, Toruń 1962. 30) Jakościowa analiza chemiczna, Toruń 1962 (wspólnie z E. Danilczuk i J. Siedlewskim). 31) Podstawy teoretyczne jakościowej analizy chemicznej i wstępne ćwiczenia laboratoryjne, Toruń 1967 (wspólnie z E. Danilczuk i J. Siedlewskim).

Wydział IV

JACKOWIAK CZESŁAW urodził się dnia 11 czerwca 1923 r. w Toruniu. W 1939 r. ukończył cztery klasy gimnazjum, a maturę złożył w 1945 r. przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Lublinie. W czasie okupacji został wraz z rodzicami wysiedlony do woj. lubelskiego. We wrześniu 1944 r. wstąpił do Wojska Polskiego i po zdemobilizowaniu w styczniu 1946 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Korzystając z dobrodziejstwa uchwały Rady Wydziału, studia odbył w skróconym terminie i ukończył je w 1948 r., uzyskując tytuł magistra praw. Od 1 XI 1948 r. do końca lutego 1950 r. był asystentem wolontariuszem przy Katedrze Prawa Administracyjnego UP, a następnie do 31 III 1950 r. młodszym asystentem przy tej Katedrze. W marcu 1951 r. został promowany na doktora praw na podstawie rozprawy pt. *Ewolucja charakteru prawnego stosunku pracy*.

Od 1 grudnia 1947 r. podjął pracę w Państwowej Inspekcji Pracy, początkowo na stanowisku podinspektora pracy, a następnie radcy inspekcji. W inspektoracie pozostawał do 15 III 1952 r., od tego czasu pełnił obowiązki radcy prawnego w przedsiębiorstwach w Poznaniu. W lipcu 1954 r. po odbyciu aplikacji adwokackiej i złożeniu egzaminu został wpisany na listę adwokatów Izby Poznańskiej i wykonywał praktykę w zespole adwokackim w Poznaniu do 31 XII 1961 r.

Do pracy naukowej powrócił w 1955 r., kiedy z dniem 1 X 1955 r. został powołany na stanowisko adiunkta przy Katedrze Prawa Pracy Uniwersytetu AM w Poznaniu. Dnia 22 VI 1965 r. złożył kolokwium habilitacyjne i uzyskał stopień docenta prawa w zakresie prawa pracy. Za rozprawę habilitacyjną pt. *Zakładowe organy wymiaru sprawiedliwości*

w sporach ze stosunku pracy uzyskał nagrodę Ministra Szkolnictwa Wyższego. Od dnia 1 II 1966 został powołany na stanowisko docenta etatowego w Katedrze Prawa Pracy UAM. Od 1 X 1965 r. na podstawie umowy zlecenia, a od 1 II 1966 r. na podstawie umowy o pracę pełni nadto obowiązki docenta kontraktowego i kierownika Zakładu Prawa Pracy na Wydziale Prawa UMK w Toruniu.

Od 1956 r. jest członkiem Komisji Prawa Pracy przy Zarządzie Głównym Zrzeszenia Prawników Polskich w Warszawie, a od 1954 r. do 1 III 1959 r. pełnił obowiązki przewodniczącego Sekcji Prawa Pracy przy Zarządzie Okręgu ZPP w Poznaniu. W 1958 r. został powołany na członka Komisji Systematyzacji Prawa Pracy przy ministrze pracy i opieki społecznej i uczestniczył w jej pracach do czasu likwidacji Ministerstwa w 1960 r. Od 1959 r. jest członkiem Rady Programowej miesięcznika „Praca i Zabezpieczenie Społeczne”. Od 1964 r. jest członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a od 1965 r. sekretarzem Komisji Nauk Społecznych. Od 1962 r. jest członkiem Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego. Od grudnia 1966 r. jest członkiem Zespołu Rzecznawców Prawa Rady Głównej Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Od 1967 r. jest członkiem Sekcji Prawa Pracy Rady Naukowej Instytutu Pracy w Warszawie.

Spis prac: a) prace monograficzne: 1) Ewolucja charakteru prawnego stosunku pracy (rozprawa doktorska, nie publikowana, 1951 r.). 2) Prawo pracy — część szczegółowa — skrypt uniwersytecki, wyd. UAM, 1963, s. 211. 3) Prawo pracy — część szczegółowa, skrypt uniwersytecki, wyd. 2, UAM, 1964, s. 183. 4) Zakładowe organy wymiaru sprawiedliwości w sporach ze stosunku pracy, PTPN, Poznań 1965. 5) 4 rozdziały (11 arkuszy) w skrypcie W. Jaśkiewicz, Cz. Jackowiak, W. Piotrowski: Prawo pracy, Poznań 1967. b) Rozprawy i artykuły: 6) Stosunek pracy w Państwowych Ośrodkach Maszynowych, Przegląd Zagadnień Socjalnych, 1955, 6, 1—14. 7) Zagadnienie ciągłości pracy w myśl przepisów dekretu z 18 I 1956, Przegl. Zag. Socj., 1956, 8 i 9, 47—54. 8) Projekt nowych uprawnień rad zakładowych, Przegl. Zag. Socj., 1956, 10, 1—8. 9) Zagadnienie trwałości stosunku pracy, Państwo i Prawo, 1957, 3, 508—527. 10) Dzielnicowa Rada Narodowa i jej organy pomocnicze, Zeszyty Naukowe UAM, Prawo, 6. 11) Nowe konstrukcje stosunku pracy w prawie pracy NRD, Praca i Zabezpieczenie Społeczne, 1960, 7, 6—17. 12) Struktura komisji rozjemczych, Ruch Prawn. i Ekon., 1960, 2, 83—103). 13) Przydatność instytucji prawa cywilnego w prawie pracy, Ruch, Prawn. i Ekon., 1960, 4, 19—31. 14) Ubezpieczenie społeczne w NRF, opracowanie do monografii przygotowanej przez Instytut Zachodni, druk. 1964/1965. 15) Charakter prawny sporu ze stosunku pracy, publikowany w streszczeniu w Sprawozdaniach PTPN za II półrocze 1963. 16) Postępowanie pojednawcze w sporach ze stosunku pracy, Państwo i Prawo, 1965, 5. c) Prace popularnonaukowe: 17) Podstawowe zagadnienia prawa stosunku pracy, skrypt powielany, 201 s., wyd. Zrzeszenie Prawników Polskich, Poznań 1953; wyd. 2, s. 260, wyd. ZPP, Poznań 1954. 18) Prawo pracy, pracowniczy stosunek pracy, skrypt s. 305, wyd. ZPP, Poznań 1955. d) Recenzje: 19) Z. Salwa, W. Szubert, M. Święcicki, Podstawowe problemy prawa pracy, PZS, 1958, 2, 67—71). 20) M. Święcicki, Prawo wynagrodzenia za pracę, Praca i Zabezp. Społ., 1964, 1.

JĄSKIEWICZ ZBIGNIEW urodził się dnia 8 maja 1918 r. w Jerinie (ZSRR). Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w Różanymstoku (woj. białostockie), wstąpił w 1936 r. na Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Wojna przerwała studia. Ukończył je po wojnie na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UMK w 1947 r. Doktoryzował się również w Toruniu z zakresu nauki skarbowości i prawa skarbowego.

W szkolnictwie wyższym pracuje od 1946 r., gdyż jeszcze przed ukończeniem studiów został asystentem w Katedrze Skarbowości i Prawa Skarbowego, przemianowanej następnie na Katedrę Prawa Finansowego. W katedrze tej pracował później w charakterze adiunkta i wykładowcy do 1952 r., tj. do likwidacji Wydziału Prawa UMK. W 1952 r. objął katedrę finansów w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie, której kierownikiem jest do chwili obecnej. W 1955 r. został docentem, a w 1964 r. mianowano go profesorem nadzwyczajnym. W latach 1959—1962 był prorektorem Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie. Od jedenastu lat jest prezesem Oddziału Gdańskiego (Morskiego) Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego. Jest członkiem zwyczajnym Gdańskiego Towarzystwa Naukowego. Od 1 maja 1961 r. jest kierownikiem Katedry Prawa Finansowego Wydziału Prawa Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Przebudowa podatku dochodowego w Polsce powojennej, Toruń 1949. 2) Prawo podatkowe cz. 1, Toruń 1949. 3) Prawo podatkowe cz. 2, Toruń 1950. 4) Właściwości systemu finansowego przedsiębiorstw transportu morskiego, Sopot 1954. 5) Finanse w transporcie morskim, Gdańsk 1958. 6) Zarys nauki finansów publicznych, Sopot, wyd. I, 1963, wyd. II 1964, wyd. III 1967 (wspólnie z Jadwigą Jaśkiewiczową). 7) Teoria akcyzy w Polsce Ludowej, Sopot 1963. 8) Polski system finansów publicznych, Sopot 1964 (wspólnie z Jadwigą Jaśkiewiczową). 9) System finansów przedsiębiorstw transportu morskiego, Sopot, wyd. I 1964, wyd. II 1967. 10) Przerzucalność podatków w polskim systemie podatkowym, Toruń 1964. 11) (red.) Studia podatkowe i budżetowe, Toruń 1964. 12) Polski system finansów publicznych, Warszawa 1966 (wspólnie z Jadwigą Jaśkiewiczową). 13) Zarys nauki finansów publicznych, Warszawa 1968 (wspólnie z Jadwigą Jaśkiewiczową). b) Rozprawy i artykuły: 14) Dostawy i roboty w nowym ujęciu prawnym, Toruń 1949. 15) Informacja o administracji skarbowej. Wybrane źródła i literatura do obowiązującego prawa finansowego, Toruń 1949. 16) Charakterystyka podatku dochodowego. Wybrane źródła i literatura do obowiązującego prawa finansowego, Toruń 1949. 17) Przejmowanie przez finanse scentralizowane dochodów przedsiębiorstw żeglugi pełnomorskiej, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie, seria „Gospodarka Morska”, Sopot 1956, 1. 18) Szczególne cechy i odrębności w systemie finansów przedsiębiorstw transportu morskiego, Finanse, 1956, 4. 19) Problem prawidłowej struktury kredytowania przedsiębiorstw transportu morskiego i obsługujących transport morski, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie, seria „Gospodarka Morska” Sopot 1957, 2. 20) O nowy model systemu finansów przedsiębiorstw, Myśl Gospodarcza, Kraków 1957, 1.

LANG WIESŁAW urodził się dnia 13 lipca 1928 r. we Lwowie. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w 1947 r. w Krakowie, rozpoczął stu-

dia na Wydziale Prawa UJ, które ukończył w 1951 r. W tymże roku został zatrudniony w charakterze asystenta przy Katedrze Prawa Państwowego UJ, kierowanej wówczas przez prof. Konstantego Grzybowskiego. W związku ze swymi zainteresowaniami przeszedł w 1952 r. do Katedry Teorii Państwa i Prawa, gdzie pracował pod kierunkiem prof. Jerzego Landego, a później prof. Kazimierza Opałka. W 1958 r. uzyskał stopień kandydata nauk prawnych na podstawie pracy pt. *Obowiązki prawa* (Warszawa 1962). Stopień ten został następnie przekwalifikowany na stopień doktora praw. W roku akademickim 1958/1959, korzystając ze stypendium naukowego Fundacji Forda, przebywał w krajach skandynawskich (Dania, Szwecja, Norwegia), gdzie pod kierunkiem prof. Alfa Rossa (Kopenhaga) i prof. Karla Olivecrony (Lund), zapoznawał się ze skandynawską teorią i filozofią prawa oraz z prawno-ustrojowymi problemami Skandynawii. W 1964 r. uzyskał stopień docenta (w zakresie teorii państwa i prawa) na podstawie pracy habilitacyjnej pt. *Struktura kontroli prawnej organów państwowych PRL* (Warszawa 1964). Praca ta wyróżniona została drugą nagrodą w konkursie „Państwa i Prawa” w 1965 r. Dnia 1 października 1965 r. został przeniesiony w charakterze docenta etatowego na Wydział Prawa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie objął stanowisko kierownika Katedry Teorii Państwa i Prawa.

W 1966 r. został powołany na członka Komitetu Nauk Prawnych PAN. W 1967 r. kierował na zlecenie Instytutu Nauk Prawnych PAN badaniami działalności prezydiów rad narodowych na terenie województwa bydgoskiego.

Spis prac: a) Prace monograficzne: 1) Z zagadnień nauki o normie prawnej, Warszawa 1962 (wspólnie z A. Delorme i J. Śmiałowskim). 2) Obowiązki prawa, Warszawa 1962. 3) Struktura kontroli prawnej organów państwowych PRL, Warszawa 1964. b) Rozprawy i artykuły: 4) Zagadnienia prawno-ustrojowe Niemiec Zachodnich w związku z układami paryskimi, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prawo, 1956, 3. 5) Czy dogmatyka prawa jest nauką teoretyczną, Państwo i Prawo, 1957, 4—5. 6) Z zagadnień tzw. swobodnego uznania, Państwo i Prawo, 1957, 4—5 (wspólnie z A. Delorme). 7) Sprawa wytycznych Sądu Najwyższego, Państwo i Prawo, 1958, 6. 8) Obowiązki prawa norm prawnych w czasie w świetle logiki norm, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prawo, 1960, 7. 9) Związek teorii i praktyki na gruncie nauk prawnych, Państwo i Prawo, 1962, 7 (wspólnie z J. Śmiałowskim). 10) O rozumieniu tekstów prawnych, Państwo i Prawo, 1962, 8—9 (wspólnie z J. Śmiałowskim). 11) Determinizm a odpowiedzialność, Zeszyty Argumentów, 1964, 3/14. 12) Dylemat wolności i konieczności, Zeszyty Argumentów, 1964, 6/17. c) Recenzje: 13) Czesław Znamierowski, Oceny i normy, Państwo i Prawo, 1960, 1. 14) Znaczenie normy prawnej, Państwo i Prawo, 1960, 7. d) Prace przyjęte do druku: (Rozprawy i artykuły) 15) Leona Petrażyckiego Krytyka prawa w rozumieniu prawniczym, [w:] Księga Pamiątkowa ku czci Leona Petrażyckiego, 1968. 16) Teoretyczne modele legalizmu, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Nauki Polityczne, 1968, 2 (wspólnie z A. Mrózkiem). 17) Struktura odpowiedzialności prawnej, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Prawo, 1968.

MATYSIK STANISŁAW urodził się dnia 9 marca 1921 r. w Trzemesznie, pow. Mogilno. W latach 1930—1939 zamieszkiwał wraz z rodzicami (nauczycielami gimnazjum) w Chojnicach, gdzie w 1939 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. Po wybuchu wojny i zajęciu Chojnic przez Niemców ojciec jego został rozstrzelany przez gestapo. W okresie okupacji pracował w Skarżysku, a następnie w Jaśle, a po wyzwoleniu w Gorlicach. Od 1945 r. do 1952 r. mieszkał w Toruniu, utrzymywał się z pracy publicystycznej, odbywając studia prawnicze na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu M. Kopernika. W listopadzie 1949 r. uzyskał stopień doktora praw. Od 1947 r. był asystentem na tymże Uniwersytecie. Od 1950 r. wykłada w Wyższej Szkole Handlu Morskiego w Sopocie (przemianowanej następnie na Wyższą Szkołę Ekonomiczną). Od 1 IX 1951 r. jest do chwili obecnej kierownikiem Katedry Prawa (Morskiego) w WSE w Sopocie. Uchwałą Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki z 22 X 1954 r. uzyskał tytuł i stanowisko profesora nadzwyczajnego. Rada Państwa powołała go uchwałą z 13 XII 1962 r. na stanowisko profesora zwyczajnego. Specjalizuje się w prawie morskim i prawie cywilnym.

Z dniem 1 X 1953 r. Minister Szkolnictwa Wyższego powierzył mu obowiązki prorektora WSE w Sopocie, a z dniem 1 X 1954 r. powołał go na rektora tej uczelni. Senat WSE wybierał go później dwukrotnie na rektora, w październiku 1956 r. oraz w maju 1959 r. Funkcje rektora WSE pełnił do końca sierpnia 1962 r.

W październiku 1958 r. powołany został na stanowisko profesora w Katedrze Prawa Cywilnego UMK. Na stanowisku tym pozostaje do chwili obecnej, kierując Katedrą Prawa Cywilnego.

Od 1950 r. uczestniczył w pracach Komisji Prawa Morskiego Zrzeszenia Prawników Polskich. W 1957 r. wybrany został na przewodniczącego Polskiego Stowarzyszenia Prawa Morskiego (ponowny wybór w 1960 i 1964 r.). Z ramienia tegoż Stowarzyszenia jest członkiem Stałego Biura Międzynarodowego Komitetu Morskiego w Antwerpii. Jako ekspert uczestniczył w szeregu konferencji międzynarodowych, wchodząc w skład delegacji polskiej — rządowej lub stowarzyszenia prawa morskiego. Dwukrotnie był wybierany na wiceprzewodniczącego zespołów międzynarodowych, zajmujących się specjalnymi zagadnieniami prawa morskiego.

Od 1953 r. jest członkiem Kolegium Arbitrów do spraw morskich przy Polskiej Izbie Handlu Zagranicznego. Jako arbiter uczestniczył w rozpatrywaniu kilkunastu spraw z zakresu prawa morskiego i międzynarodowego obrotu handlowego. Od 1960 r. jest zastępcą członka Prezydium Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego do spraw żeglugi morskiej i śródlądowej w Gdyni, utworzonego przez trzy Izby Handlu Zagranicznego (polską, czechosłowacką i NRD).

Jest członkiem ZNP oraz towarzystw naukowych w Gdańsku i w To-

runiu. W latach 1957—1958 przewodniczył komisji powołanej do opracowania ostatecznej redakcji polskiego kodeksu morskiego. Uczestniczył jako ekspert w posiedzeniach Komisji Morskiej Sejmu w okresie prac ustawodawczych nad kodeksem morskim (w 1961 r.).

S p i s p r a c : a) P r a c e m o n o g r a f i c z n e : 1) Prawo nadbrzeżne (Ius naufragii), studium z historii prawa morskiego, Toruń 1950. 2) Prawo morskie Gdańska, studium historyczno-prawne, Warszawa 1958. 3) Podręcznik prawa morskiego, Warszawa 1959; wyd. 2, dostosowane do przepisów polskiego kodeksu morskiego, Warszawa 1963; wydanie 3, Warszawa 1967. b) Rozprawy i artykuły: 4) Zatory Torunia z możnowładcą duńskim o towary toruńczyków z rozbitego statku gdańskiego w 1377 r., Zapiski TNT, 1950, 3/4, 12—25. 5) Początki prawa pracy w średniowiecznym prawie morskim, Państwo i Prawo, 1950, 5/6, 125—131. 6) W sprawie ustalenia nazwy prawo nadbrzeżne, Język Polski, 1950, 1, 45. 7) Prawo nadbrzeżne czy prawo awarii, Język Polski, 1950, 2, 81. 8) Zagadnienie zimowej przerwy w żegludze bałtyckiej Hanzy, Zapiski TNT, 1950, 1/4, 119—128. 9) Ze studiów nad historią prawa morskiego w Gdańsku. Historia źródeł, Zapiski TNT, 1951, 1/2, 31—54. 10) Zakazy wywozu saletry z Polski w XVII wieku w świetle współczesnej krytyki gdańskiej, Zapiski TNT, 1951, 1/2, 55—59. 11) Gdańska ordynacja prawa morskiego z początków XVI w., Przegląd Zachodni, 1951, 5/6, 204—215. 12) Eliasch Konstanty von Trewen Schröder, gdański prawnik i sekretarz królewski z XVII wieku. Życie i dzieło, Czasopismo Prawno-Historyczne, 1954, 1, 153—177. 13) O stosunku Gdańska do Polski i o ustroju Gdańska w latach 1454—1793. Stan badań i potrzeby, Przegląd Zachodni (Studia Pomorskie), 1954, 7/8, 390—414. 14) Nieznany gdański proces przeciwko zbiegłym ze statku marynarzom w 1750 r., Rocznik Gdański, 1954, 79—91. 15) Gdańskie prawo pracy na morzu w XVI—XVII wieku — przeciwieństwa klasowe w żegludze gdańskiej i ich prawne konsekwencje, Rocznik Prawa Morskiego, 1954, 46—57. 16) Ze studiów nad przeszłością konosamentu. O najstarszych konosamentach zachowanych w Archiwum Gdańskim, Rocznik Gdański, 1955, 166—179. 17) Podstawowe założenia projektu polskiego kodeksu morskiego, Państwo i Prawo, 1958, 11, 802—810. 18) Kilka uwag o umowie przewozu towarów morzem, Państwo i Prawo, 1959, 5/6, 997—1001. 19) Wspólne źródła prawa morskiego stosowanego na Bałtyku w przeszłości, Czasopismo Prawno-Historyczne, 1960, 1, 165—200. 20) Zagadnienia prawne stosowania napędu jądrowego w statkach morskich, Postępy Techniki Jądrowej, 1961, 3, 451—477. 21) Ze studiów nad umową ratownictwa morskiego, Miscellanea Iuridica złożone w darze Karolowi Koranyiemu w 40-lecie pracy naukowej, 1961, 67—82. 22) Nowe problemy prawa morskiego związane z rozwojem energii atomowej, Przegląd Morski, 1961, 3, 51—58. 23) Ze studiów nad współwłasnością statków morskich w żegludze bałtyckiej XIV—XVIII w., Czasopismo Prawno-Historyczne, 1962, 1, 35—82. 24) Odpowiedzialność cywilna za statki o napędzie jądrowym. Na marginesie nowej, 13 konwencji brukselskiej o odpowiedzialności osób eksploatujących statki jądrowe, Rocznik Ośrodka Nauk Społecznych i Wojskowych Marynarki Wojennej, 1962, 66—78. 25) Pierwsza polska kodyfikacja prawa morskiego, Państwo i Prawo, 1962, 3, 397—409. 26) Stan i potrzeby badań w dziedzinie prawa morskiego, Materiały na sesję naukową Komitetu Badań Morza PAN, 1962, 1, 1—14. 27) Kodeks morski PRL i jego znaczenie dla żeglugi Marynarki Wojennej, Przegląd Morski, 1962, 2, 28—38. 28) Le code Maritime de la République Populaire de Pologne, Il Diritto Marittimo, 1962, 3, 1, 91—94. 29) Rola i miejsce umowy ubezpieczenia morskiego w ogólnym systemie polskiego prawa morskiego, Wiadomości Ubezpieczeniowe, 1964, 9, 2—7. 30) Fragment des relations polono-italiens de commerce maritime dans le charte-partie et dans les connaissements dans les années 1590—1591, Studi in onore di Giorgio Berlingieri, numero speciale di Il Diritto Marittimo, 1964, 320—328. 31) Prawo morskie w Polsce

w latach 1962—1963, Rocznik Ośrodka Nauk Społecznych i Wojskowych Marynarki Wojennej, 1964, 2, 123—138. 32) Niektóre problemy odpowiedzialności cywilnej z tytułu szkód wyrządzonych przy pokojowym zastosowaniu energii jądrowej, *Studia Cywilistyczne*, 1965, 95—144. 33) Terminy zawite kodeksu morskiego a kodeks cywilny, *Państwo i Prawo*, 1965, 8/9, 287—291. 34) Nowe problemy prawa morskiego w latach 1964—1965, *Rocznik Ośrodka Nauk Społecznych i Wojskowych Marynarki Wojennej*, 1966, 3, 131—132. 35) Glosa do orzeczenia Głównej Komisji Arbitrażowej z 29 XII 1966, *Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych*, 1967, 10, 473—475. c) *Prace popularnonaukowe*: 36) Niektóre zagadnienia wydziałów prawa — Wydział Prawa Uniwersytetu w Toruniu, *Państwo i Prawo*, 1951, 5/6, 989—991. 37) Sylwetki dawnych Gdańszczan: Elias Schröder, *Rocznik Gdański*, 1954, 98—122. 38) Jeszcze o prawie morskim i prawnikach morskich, *Technika i Gospodarka Morska*, 1956, 1, 11. 39) W sprawie polskiego kodeksu morskiego, *Technika i Gospodarka Morska*, 1956, 8, 208. 40) Z obrad X-tej Konferencji Dyplomatycznej dla ujednostajnienia prawa morskiego, *Technika i Gospodarka Morska*, 1957, 12, 355—357. 41) O „odpowiednim ustawianiu” historii, *Kwartalnik Historyczny*, 1957, 6, 102—105. 42) Morze bez prawa, *Prawo i Życie*, 1957, 14, 8. 43) Nowy projekt polskiego kodeksu morskiego, *Technika i Gospodarka Morska*, 1958, 7/8, 195—199. 44) Narodziny morskiego prawa atomowego, *Tygodnik Morski*, 1959, 49, 1—3. 45) 27 haseł z zakresu prawa morskiego dla Wielkiej Encyklopedii Powszechnej PWN, 1960. 46) Pierwszy kodeks morski, *Tygodnik Morski*, 1961, 49, 1—2. 47) Wstęp do książki: B. Janik Najstarszy tekst prawa morskiego w Gdańsku, 1961, 5—13. 48) Prawo atomowe, *Prawo i Życie*, 1961, 6, 8. 49) O nowym kodeksie morskim PRL, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 1962, 3, 73—79. 50) List o kodeksie morskim, *Prawo i Życie*, 1962, 5, 1—6. 51) Nad czym obradował Międzynarodowy Komitet Morski w Sztokholmie, *Tygodnik Morski*, 1963, 30, 1—4. 52) Drugi list o kodeksie morskim, *Prawo i Życie*, 1963, 16, 7. 53) Polski kodeks morski w przekładzie rosyjskim i angielskim, *Tygodnik Morski*, 1963, 29, 3. 54) Pletwonurkowie i kodeks morski, 1961, *Prawo i Życie*, 1964, 11, 1—7. 55) 3 hasła dla Małej Encyklopedii Morskiej, 1964. 56) Statki i spadki, *Prawo i Życie*, 1965, 14, 1—2. 57) Międzynarodowy Komitet Morski, *Prawo i Życie*, 1965, 25, 4. 58) Konferencja prawa morskiego w Nowym Jorku, *Litery*, 1966, 1, 10—11. 59) Wspomnienie pośmiertne o profesorze Karolu Koranyim, *Zapiski Historyczne*, 1966, 3, 245—246. 60) Przedmowa do książki S. Ordon, *Polska Marynarka Wojenna w latach 1918—1939, Problemy prawne i ekonomiczne*, 1966, 5—7. 61) Złoto na dnie morza, *Prawo i Życie*, 1966, 1, 6. 62) Wierszowany bryk prawniczy, *Prawo i Życie*, 1966, 18, 5. 63) Trzy nowe konwencje brukselskie, *Tygodnik Morski*, 1967, 25, 3. 64) Sprawa „Torrey Canyon”, *Tygodnik Morski*, 1967, 32, 7. 65) Zmiany w konwencji o konosamentach, *Tygodnik Morski*, 1968, 12, 6. d) *Recenzje*: 66) *Orzecznictwo izb morskich*, zebrał Z. Koszewski, 1952, *Państwo i Prawo*, 3, 477—480. 67) A. Sołtys i J. Łopuski, *Zasady prawne ratownictwa morskiego*, *Państwo i Prawo*, 1954, 1, 125—127. 68) K. Rogóyski i W. Zagrodzki, *Awaria wspólna*, *Państwo i Prawo*, 1955, 1, 175—177. 69) M. A. Tarasow, *Oczerki transportnego prawa*, *Rocznik Prawa Morskiego*, 1955, 199—203. 70) J. Górski, *Konosament*, *Handel Zagraniczny*, 1956, 1, 47—48. 71) V. Niitemaa, *Das Strandrecht in Nordeuropa im Mittelalter*, *Zapiski Historyczne*, 1959, 1/2, 199—203. 72) S. Ordon, *Polska Marynarka Wojenna w latach 1918—1939, Problemy prawne i ekonomiczne*, *Przegląd Morski*, 1966, 10, 85—91.

IV
WSPOMNIENIA POŚMIERTNE

KAZIMIERZ BISKUPSKI
(1906—1967)

Do rzędu instytucji i organizacji, dla których śmierć Profesora Biskupskiego była ciężką i niepowetowaną stratą, zaliczyć należy na pewno Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Był on od lat członkiem Towarzystwa, zasiadał w Zarządzie, był przewodniczącym Wydziału IV — Prawno-Społecznego, czynnym aż do końca.

Urodzony dnia 3 grudnia 1906 r., wykształcenie średnie pobierał w Łodzi, a wydział prawa ukończył na Uniwersytecie Warszawskim. Choć do pracy w szkolnictwie wyższym wszedł dopiero po II wojnie światowej, nie przeszkodziło mu to jednak zająć w nauce prawa czołowego stanowiska. Przedwojenna służba w dykasteriach rządowych czy w Prokuraturii Generalnej, jako radcy prawnego ministerstwa, jak również w okresie okupacji praktyka adwokacka w Grodzisku Mazowieckim, którą się zajmował obok pracy w tajnym szkolnictwie, dały praktyczne i mocne podwaliny przyszłemu profesorowi i teoretykowi. W rozmowach z przyjaciółmi dawał zresztą wielokrotnie wyraz swemu przekonaniu, że przyszły pracownik nauki prawa powinien przejść koniecznie kilkuletni przynajmniej staż w administracji lub sądownictwie. Powojenna praca w Biurze Prezydialnym Krajowej Rady Narodowej, szefostwo Kancelarii Sejmu Ustawodawczego, wiceszefostwo Kancelarii Rady Państwa — były dalszym ciągiem Jego możliwości jako prawnika-praktyka.

Ale okazało się, że największe wyniki osiągnął w dziedzinie oświaty wyższej. Widzimy go wkrótce jako wykładowcę Akademii Nauk Politycznych (od 1948 r.), a następnie Szkoły Głównej Służby Zagranicznej, gdzie pełnił funkcje Dziekana, a później na Uniwersytecie M. Kopernika jako kierownika Katedry Prawa Państwowego oraz prorektora w ciągu 6 lat, w okresie dwóch kadencji.

Był jednym z pierwszych prawników zajmujących się problemami rad narodowych, którym poświęcił pionierską na ówczesne czasy monografię. Był czynnym działaczem w okresie października 1956 r., człon-

kiem wielu instytucji naukowych, członkiem Komitetu Nauk Prawnych PAN oraz członkiem Sekcji Nauk Prawnych Komisji Nauki przy KC PZPR. W adwokaturze doszedł z wyboru do godności członka Naczelnej Rady Adwokackiej.

W ciągu ostatnich kilku lat przed śmiercią, jak gdyby w przewidzianiu swego rychłego odejścia, rozwinął gorączkową działalność piarską, wydał trzy książki, nie ustając przy tym w publikacji licznych artykułów. Jeszcze jesienią 1966 r., na parę tygodni przed decydującym atakiem nieuleczalnej choroby, referował w Toruniu na posiedzeniu Wydziału Prawno-Społecznego TNT treść swej nowej książki *O problemach ustrojoznawstwa* (kilkusetstronicowego maszynopisu), stanowiącej ukoronowanie żywota uczonego.

W stosunkach z kolegami z uczelni był prosty, bezpośredni, serdeczny. Miał opinię człowieka dobrego, przychylnego ludziom i miękkiego. Ale myliłby się ten, kto nie znając Go dostatecznie, a ufając pozorom, nie dostrzegał istotnych cech Jego charakteru, polegających na rzadkiej u ludzi umiejętności rozróżniania spraw nieistotnych, nieważnych, o które się spierać nie warto — od spraw zasadniczych a istotnych, w odniesieniu do których zawsze stanowczość Profesora zwyciężała.

Nieubłagane prawa biologiczne wrywają wciąż ludzi z naszego grona. Straciliśmy jednego z najlepszych, wybijającego się ponad przeciętność uczonego o rzadko spotykanych szlachetnych wartościach serca i umysłu. Pamięć o Nim będzie żyła najpierw we wspomnieniach, później w annałach Uniwersytetu.

Wacław Szyszkowski

JANINA HURYNOWICZ

(1894—1967)

Dnia 2 X 1967 r. fizjologia polska poniosła bolesną stratę — zmarła prof. dr Janina Hurynowicz, długoletni kierownik Katedry i Zakładu Neurofizjologii i Fizjologii Porównawczej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, członek czynny Tow. Naukowego w Toruniu, b. przewodnicząca Wydziału III TNT.

Urodzona 10 listopada 1894 r. na Wileńszczyźnie, szkołę średnią ukończyła ze złotym medalem w Wilnie 1911 r. Dyplom lekarza z wyróżnieniem otrzymała w 1918 r. w Petersburgu (Leningrad) w Żeńskim Instytucie Medycznym. Od 1917 do 1922 r. pracowała jako ordynator lub kierownik różnych szpitali czasu wojennego, pełniąc funkcje chirurga, epidemiologa, neurologa i psychiatry.

Stopniowo jednak wnikliwy umysł i wybitna inteligencja skłoniły

Ją zdecydowanie ku pracy naukowo-badawczej. Nie przerywając więc praktyki klinicznej, w latach od 1922 do 1933 została kolejno młodszym, a następnie starszym asystentem, adiunktem i zastępcą kierownika Kliniki Neurologicznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Od 1933 do 1938 r. była adiunktem Zakładu Fizjologii USB, prowadząc tam pracownię neurofizjologiczną.

Doktorat medycyny otrzymała w 1927 r. na USB. W latach 1927—1930 pracowała na Sorbonie pod kierunkiem prof. Lapicque'a i w Salpetrière w laboratorium prof. Bourguignona oraz w Collège de France u prof. Gleya.

Podczas swego pobytu we Francji przy współdziale A. B. Chaucharców opracowuje nową metodę chronaksjometrycznych pomiarów pobudliwości układu naczynioruchowego, polegającą na wyodrębnieniu pobudliwości dwóch składowych tego układu: nerwów naczynioruchowych i gładkomięśnowej ścianki naczynia. Metoda ta spotkała się z uznaniem Paryskiej Akademii Nauk. Owocem tych prac jest w r. 1930 habilitacja, a następnie docentura na USB w Wilnie.

W okresie wojny została zastępcą dyrektora Miejskiego Szpitala Neurologicznego w Wilnie, pełniąc funkcję kierownika naukowego.

O 1945 do 1965 r., tzn. od chwili przybycia na UMK do Torunia do chwili odejścia na emeryturę, prof. dr Janina Hurynowicz całą swą rozległą wiedzę, wszystkie siły i niespożytą energię poświęcała na organizowanie w bardzo trudnych powojennych warunkach Zakładu Neurofizjologii i Fizjologii Porównawczej, a następnie na jego rozwój oraz wychowanie młodej kadry swoich współpracowników. W październiku 1945 r. została mianowana profesorem zwyczajnym na Katedrze Neurofizjologii i Fizjologii Porównawczej. Dnia 27 XI 1953 r. uzyskała stopień doktora nauk biologicznych.

Niezwykle konsekwentna w pracy naukowo-badawczej, doskonaliła i unowocześniała technicznie przy współdziale swych asystentów-fizyków metodę badania pobudliwości nerwów iteratywnych oraz kontynuowała badania nad chronaksją odruchów przedsionkowych na zasadzie własnej metody odrębnego określania pobudliwości łagiewki, woreczka i kanałów półkolistych. Metoda ta stała się narzędziem wielu interesujących badań w ręku uczniów i doktorantów prof. dr J. Hurynowicz.

Od roku 1938 prof. dr J. Hurynowicz pracowała nad zagadnieniem roli układu nerwowego we wstrząsie anafilaktycznym. Badania te kontynuowała również na Uniwersytecie M. Kopernika. Wykryła wraz ze swymi współpracownikami szereg funkcjonalnych zmian w obrębie układu nerwowego w tzw. przewlekłym, powtarzalnym wstrząsie anafilaktycznym, a obok tego — pewne wpływy uboczne, związane z rodzajem środków konserwujących w użytej surowicy.

Kontynuacją wcześniej rozpoczętych badań były również prace prof.

dr J. Hurynowicz i Jej współpracowników nad zaburzeniami koordynacji pobudliwości układu naczynioruchowego oraz równowagi procesów nerwowych w stanach znużenia i zmęczenia.

Rozpoczęte przez J. Hurynowicz w 1928 r. prace z zakresu fizjologii odruchu włosoruchowego, będące podstawą ciekawej sugestii o istnieniu swoistego, odrębnego zmysłu czucia — czucia włosowego, są dziś kontynuowane w Katedrze Neurofizjologii UMK przy użyciu mikroelektrodowej techniki rejestracji elementarnych zjawisk bioelektrycznych, towarzyszących podrażnieniu włosków czuciowych u owadów.

Prof. dr J. Hurynowicz ogłosiła drukiem 91 prac naukowych, z których wiele cytowanych jest w literaturze naukowej krajowej i zagranicznej.

Dnia 17 XII 1953 r. otrzymała nagrodę Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego za organizację badań kompleksowych z zakresu neurofizjologii, w 1964 r. — nagrodę tegoż Ministerstwa za wybitne osiągnięcia naukowe.

Nie przerwała również swych kontaktów z praktyką kliniczną — najpierw jako organizator i dyrektor, a następnie od 1953 r. do chwili odejścia na emeryturę — konsultant naukowy Wojewódzkiej Przychodni Zdrowia Psychicznego w Toruniu.

Prof. dr J. Hurynowicz zorganizowała w Toruniu oddział Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego, którego była długoletnią przewodniczącą. W r. 1947 reaktywowała prace Towarzystwa Lekarskiego w Toruniu oddziału Polskiego Towarzystwa Lekarskiego jako jego pierwszy po wojnie prezes. W roku 1957 wybrana została przez walne zgromadzenie tego Towarzystwa jego członkiem honorowym.

Prof. dr J. Hurynowicz była aktywnym członkiem wielu innych towarzystw naukowych oraz Rady Naukowej Instytutu Biologii Doświadczalnej PAN im. M. Nenckiego i Instytutu Fizjologii i Żywienia Zwierząt PAN, Rady Naukowej Zakładu Fizjologii PAN w Łodzi oraz byłej Komisji Wstrząsu i Komisji Kompensacji Narządów Zmysłów PAN, a ponadto zastępcą przewodniczącego Komisji Neurofizjologicznej Komitetu Nauk Fizjologicznych PAN.

W roku 1960, w XV rocznicę wyzwolenia Ziemi Bydgoskiej, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej nadało prof. dr Janinie Hurynowicz Odznakę Honorową za szczególne zasługi dla rozwoju Województwa Bydgoskiego w latach 1945—1960. W uznaniu Jej zasług na polu naukowym Polskie Towarzystwo Fizjologiczne oraz Polskie Towarzystwo Zoologiczne nadały Jej zaszczytne miano swego członka honorowego.

Zmarła odznaczona była Medalem X-lecia Polski Ludowej, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Walecznych oraz Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami za udział w ruchu oporu.

Wychowała liczną kadrę młodych polskich fizjologów. Czynna,

aktywna zawodowo niemal do ostatnich chwil swego życia, była równocześnie Człowiekiem wielkiego serca, zawsze gotowym służyć radą i moralnym wsparciem. Dlatego wszyscy, którzy Ją znali, głęboko i boleśnie odczuli Jej śmierć, jako osobistą stratę bliskiej i drogiej osoby.

Uczniowie

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS

Sectio B (Chemia)

CZERWIŃSKI ZENON, NOWAKOWSKI RAFAŁ, GRABOWSKA GRAŻYNA: Własności elektryczne warstw adsorpcyjnych powstających na granicy fazy krystalicznej KH_2PO_4 i jej roztworu nasyconego, Toruń 1968, s. 29, vol. 6, nr 5, zł 8.—

Sectio C (Geographia — Geologia)

WOJCIECHOWSKI JAN, ZIOMEK JAN: Sfaleryt z Łęczycy, Toruń 1968, s. 26 + 2 nlb. + 10 fot., vol. 6, nr 4, zł 8.—

MAZUR LEOPOLD: Minerale siarczanowe z Dobrzyńa nad Wisłą, Toruń 1968, s. 47, vol. 6, nr 5, zł 12.—

NIEWIAROWSKI WŁADYSŁAW: Morfologia i rozwój pradoliny i doliny dolnej Drwęcy, Toruń 1968, s. 132, vol. 6, nr 6, zł 28.—

Sectio D (Botanica)

CEYNOWA MIROSŁAWA: Zbiorowiska roślinności kserotermicznej nad dolną Wisłą, Toruń 1968, s. 156, vol. 8, nr 4, zł 35.—

Sectio E (Zoologia)

KOKOCIŃSKI WIESŁAW: Studia biometryczne nad wzrostem kądziółków przednych w rozwoju postembrionalnym pająka *Agelena labyrinthica* (Clerck) (*Avaneae*, *Agelenidae*), Toruń 1968, s. 81, vol. 8, nr 6, zł 18.—

KRIESEL GUIDO: Badania antropologiczne młodzieży żeńskiej ze szkół średnich ogólnokształcących rejonu Pomorza i Kujaw, Toruń 1968, s. 56 + 2 nlb., vol. 9, nr 3, zł 8.—

Sectio F (Astronomia)

BOENIGK TADEUSZ: Statistical Population Indices of Cepheids, s. 1—14.

GRUDZIŃSKA STEFANIA: Sur la présence et la vitesse radiale différentielle de la série du Paschen dans l'émission du spectre de l'étoile à longue période o Ceti, s. 15—17.

ZALESKI LESZEK: The Effectiveness of the 60/90 cm Schmidt Telescope Used with Objective Prisms. Part II Line Depths, s. 19—27, Toruń 1968, vol. 4, nr 4, zł 8.—

PRACE POPULARNONAUKOWE

Dzieje Chełmna i jego regionu. Praca zbiorowa pod redakcją Mariana Biskupa, Toruń 1968, s. 545 + 11 map, nr 8, zł 40.—

BIBLIOTEKA KOPERNIKAŃSKA

GÓRSKI KAROL: Dom i środowisko rodzinne Mikołaja Kopernika, Toruń 1968, s. 56 nr 1[8], zł 6.—

